

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
Кафедра міжнародної економіки

ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
ІНФОРМАТИЗАЦІЇ ТА МОДЕЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ

Всеукраїнська
науково-практична конференція

«ЕФЕКТИВНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ»

3 листопада 2023 року

Львів-Торунь
Liha-Pres
2023

УДК 330.131.5:339.922(062.552)
Е 90

Організаційний комітет:

Гуткевич С.О. – голова оргкомітету, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки Національного університету харчових технологій.

Гужва І.Ю. – доктор економічних наук, заступник директора Державного науково-дослідного інституту інформатизації та моделювання економіки.

Саблук В.П. – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки Національного університету харчових технологій.

Ефективність міжнародної економічної інтеграції: матеріали
Е 90 Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Київ,
3 листопада 2023 р.). – Львів-Торунь : Liha-Pres, 2023. – 112 с.

ISBN 978-966-397-326-5

До збірника матеріалів конференції увійшли тези доповідей, що стали предметом обговорення учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції «Ефективність міжнародної економічної інтеграції».

Матеріали конференції можуть становити інтерес для наукових працівників, викладачів, студентів вищих навчальних закладів, а також для всіх, хто цікавиться економічною наукою.

ISBN 978-966-397-326-5

© Національний університет харчових технологій, 2023
© Державний науково-дослідний інститут
інформатизації та моделювання економіки, 2023

ЗМІСТ

НАПРЯМ 1. ЕКОНОМІКА

Андрухович Д.Р.

УРЯДОВА ПІДТРИМКИ ТА СПРИЯННЯ БІЗНЕСУ
ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ 6

Botsula Oleksandr

DEVELOPMENT OF FOREST MANAGEMENT:
A CASE STUDY OF ZHYTOMYR OBLAST 10

Verbytska Anna

THE ROLE OF COOPERATION BETWEEN BUSINESS
AND SOCIAL ENTREPRENEURSHIP
IN THE PROCESS OF REINTEGRATION OF MILITARY PERSONNEL,
VETERANS AND THEIR FAMILY MEMBERS..... 14

Gutkevych Svitlana

INVESTMENT ATTRACTIVENESS AND PRIORITY OF INDUSTRIES..... 17

Кобеля-Звір М.Я.

ГРАНТОВІ ІНСТРУМЕНТИ ФОНДІВ ТА ПРОГРАМ
ДЛЯ РОЗВИТКУ ЖІНОЧОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА..... 20

Кривко А.Ф.

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ТА РЕЙТИНГУВАННЯ
ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ 25

Пащук Л.В., Свищук І.Л.

ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ РЕЛОКАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ
В ПЕРІОД ВІЙНИ В УКРАЇНІ 28

Романич І.Б.

ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ
РОЗПОДІЛОМ ПОШТОВИХ ВІДПРАВЛЕНЬ
ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ 33

Cheverda Serhii, Yankin Denys

ANALYSIS OF SOFTWARE TOOLS
FOR FUZZY MODELING OF BUSINESS PROCESSES
OF PROJECT OFFICE OF OUTSOURCING COMPANY 35

Чиж Л.П., Волосенко В.М.

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ОЦІНКИ
ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА 38

НАПРЯМ 2. ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА ТА ТУРИЗМ

Zhyvko Zinaida, Rodchenk Svitlana, Holovach Tetiana, Zhyvko Oleh

MANAGEMENT ACCOUNTING
IN THE INFORMATION SYSTEMS OF HOTELS 41

Фостолович Р.С., Боцян Т.В. СФЕРИ ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ: ПЕРЕДУМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ.....	46
---	----

НАПРЯМ 3. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Додон О.Д., Ковальов А.М. ЕКОЛОГО-ОРІЄНТОВАНЕ СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	49
---	----

Ситар Я.С., Соколюк І.Ю. СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ МОЛОДІ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ	53
---	----

НАПРЯМ 4. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Volkova Anzhela, Zolotova Khrystyna THE IMPACT OF A FIXED EXCHANGE RATE ON STABILIZATION PROCESSES IN THE COUNTRY	57
--	----

Іршак О.С. КРЕДИТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	61
---	----

Карліар Karina ASSESSMENT OF TECHNOLOGICAL CHANGES AS A FACTOR INFLUENCING THE ACTIVITY OF NEOBANKS.....	64
---	----

НАПРЯМ 5. МЕНЕДЖМЕНТ

Зінов'єв Г.О. КОНЦЕПУАЛІЗАЦІЯ ПАНДИДАКТЕРІОНУ – ПЕРСПЕКТИВНОГО МЕРЕЖЕВОГО ДОСЛІДНИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ	67
---	----

НАПРЯМ 6. МАРКЕТИНГ

Терент'єва Н.В., Турчиненко В.В. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ТОВАРНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА.....	72
--	----

НАПРЯМ 7. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Завадських Г.М. СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ І СВІТІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ	74
--	----

Поврозник П.П. ІМПАКТ-ІНВЕСТУВАННЯ ЯК ГЛОБАЛЬНИЙ ВИКЛИК ІННОВАЦІЙНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВУ В УКРАЇНІ.....	78
--	----

Твердохліб В.Ю., Чорна Т.М.
ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТУ ЦУКРУ З УКРАЇНИ..... 82

НАПРЯМ 8. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Кузенко Н.В.
ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ
В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД 86

Митуля Ю.С.
ДИНАМІКА ВІДНОВЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ
ПІСЛЯ ПАНДЕМІЇ COVID-19 91

Музиченко М.В.
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ
СКРАПЛЕНОГО ПРИРОДНОГО ГАЗУ КИТАЮ 94

Папп В.В., Ерфан Є.А.
УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ДО ЄС ТА НАТО 98

Parkomenko Nataliia
MONITORING OF AGRICULTURAL MARKETS IN EUROPE 103

Хитра О.В., Корнійчук А.В.
ЗМІНА ПІДХОДІВ ДО РЕГУЛЮВАННЯ
ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ 106

НАПРЯМ 1. ЕКОНОМІКА

Андрухович Д.Р.

аспірант,

Державний податковий університет

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-1>

УРЯДОВА ПІДТРИМКИ ТА СПРИЯННЯ БІЗНЕСУ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Економічне зростання є основною метою урядів у всьому світі, а сприяння підприємству є критично важливим компонентом досягнення цієї мети. Одним із найкращих способів стимулювати економічне зростання, інновації та створювати нові робочі місця є підприємство [1].

Уряд приділяє вагомому значенню грантовій підтримці сфері переробки. Завдяки такій підтримці українські компанії зможуть підвищити обсяги виготовлення готової продукції з високою часткою доданої вартості як для експорту, так і для українських споживачів. 47 переможців з чергової хвилі подачі заяв на гранти для переробних підприємств загалом отримають 211 млн грн на розширення власного бізнесу. Від початку дії грантової програми 485 компаній одержали від держави вже 2,8 млрд грн фінансової підтримки, створили понад 6 тис. нових робочих місць та сплатили до бюджету понад 400 млн грн податків. До 8 млн грн на розвиток бізнесу можуть отримати підприємці за грантовою програмою для переробних підприємств «Новий рівень». Обов'язкова умова програми – створення отримувачем гранту до 25 робочих місць [2].

У вересня 2023 р. Кабмін ухвалив рішення про внесення змін до Порядку виконання повноважень щодо фінансування бюджетних видатків Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану. Перелік видатків другої черги, за якими здійснюють платежі Казначейство та його територіальні органи, розширено, зокрема, позицією видатків на виготовлення проектної (проектно-кошторисної) документації, запровадження заходів з метою створення та функціонування індустріального парку, внесеного до Реєстру індустріальних (промислових) парків. У січні 2023 р. Кабмін затвердив Порядок, яким передбачено компенсацію 100 % витрат на підключення та приєднання до інженерно-

транспортних мереж ініціаторам створення та учасникам індустріальних (промислових) парків, керуючим компаніям [3].

Також урядом удосконалено умови сприяння бізнесу за програмою «Доступні кредити 5-7-9 %» з метою відновлення економіки на деокупованих територіях та підтримки вітчизняного виробника. Запропоновані зміни спрямовують допомогу держави у двох напрямках:

1) бізнесу, що працює на деокупованих територіях, який найбільше постраждав від початку війни та потребує пильної уваги держави; (компенсацію відсотків за програмою до рівня 1 % на перші два роки, 5 % на інвестиційні цілі з наступного року та 3 % на фінансування оборотного капіталу; збільшення терміну кредитування до 10 років на інвестиційні цілі; збільшення ліміту програми до 150 млн грн (для підприємств, що зазнали руйнувань і працюють на деокупованих територіях).

2) переробним підприємствам та підприємствам, що працюють у сфері енергоефективності, тобто розвиток галузей та напрямів, які забезпечують найбільший економічний ефект, генерують високу додану вартість і мають стати драйверами зростання економіки. (компенсацію відсотків за програмою до рівня 5-7-9 %; збільшення терміну кредитування до 10 років на інвестиційні цілі; збільшення ліміту програми до 150 млн грн) [4].

Для всіх інших випадків встановлюється ставка 13 % річних на фінансування оборотних коштів, відтак, залишається ставка на рівні 5-7-9 % на інвестиційні цілі.

Варто сказати, що Постанову «Про надання фінансової державної підтримки» доповнено Порядком надання фінансової державної підтримки суб'єктам підприємництва за договорами факторингу (фінансування під відступлення права грошової вимоги за поставлені товари, виконані роботи, надані послуги тощо). Варто розглянути основні положення Порядку. По-перше, держпідтримка бізнесу за договорами факторингу здійснюється Фондом розвитку підприємництва в межах отриманих коштів, передбачених у державному бюджеті. По-друге, фактором може бути лише банк, що має відповідну ліцензію, і лише за договорами внутрішнього факторингу. По-третє, максимальний ліміт фінансування на контрагента та групу – до 95 % суми грошової вимоги, або до 150 млн грн (з урахуванням отриманої держпідтримки за програмами кредитування та лізингу). Максимальний строк користування факторинговим фінансуванням для суб'єкта підприємництва – 360 днів. Також держава компенсує підприємцю витрати на сплату базової винагороди до рівня 13 % річних. Крім того, Порядок регламентує обмеження для банків

розмірів процентної ставки, одноразової комісії та комісії за додаткові послуги, підвищеної (штрафної) винагороди за порушення суб'єктом підприємництва умов договору факторингу тощо; встановлює критерії для підприємців, які претендуватимуть на держдопомогу за договорами факторингу, та вимоги до договорів факторингу [3].

Уряд України розширив з 3 до 15 перелік бізнесів, які можуть долучитися до програми «ЄВідновлення». Завдяки зазначеній програмі, українські підприємці можуть взяти участь у відновленні країни та допомогти людям відремонтувати або відбудувати власні домівки. Учасником програми «ЄВідновлення» може стати підприємство, незалежно від розміру бізнесу, що займається торгівлею будівельними матеріалами і має МСС-код бізнесу, який відповідає критеріям програми. Для цільового використання – ремонту чи нового будівництва житла, що було пошкоджене чи зруйноване війною, – українці за програмою «ЄВідновлення» отримують від держави кошти, які нараховуються їм на спеціальну банківську картку. Витратити кошти з цієї картки можна лише через торговельні POS-термінали, МСС-коди яких пов'язані зі сферою будівництва чи продажем будівельних матеріалів [3].

Дії уряду зосереджено на процесах відновлення в період війни, локомотивом яких є вітчизняний бізнес. Механізми, що впроваджуються, спрямовано на сприяння розвитку бізнесу, на постійну адаптацію до сучасних потреб інструментів фінансування бізнесу всіх сегментів у вигляді кредитних та грантових програм. Зокрема, уряд постійно запроваджує заходи відновлення економіки на деокупованих територіях; підтримки вітчизняного виробника; розвитку галузей та напрямів, які дають найбільший економічний ефект, генерують високу додану вартість і мають стати рушіями зростання економіки. Завдяки державній підтримці підприємці створюють робочі місця для ВПО та розвивають індустріальні парки [3].

Література:

1. Jayeola O., Sidek S., Sanyal S., Hasan S.I., An N.B., Mofoluwa Ajibade S.S., Phan T.T.H. Government financial support and financial performance of SMEs: A dual sequential mediator approach. *Heliyon*. 2022. Vol. 8. Issue 11. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2022.e11351>

2. «Робота: 211 млн грн грантів від держави отримають переробні підприємства. 2023. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=2762a5db-51aa-421a-ac7e-1eb8e32c36e8&title=Robota-211-Mln>

3. Інструменти підтримки бізнесу в період воєнного стану в Україні. 2023. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/instrumenty-pidtrymky-biznesu-v-period-voennoho-stanu-v-ukrayini-veresen>

4. Відновлення економіки на деокупованих територіях та підтримка вітчизняного виробника: уряд удосконалив умови підтримки бізнесу за програмою «5-7-9». 2023. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=b754837a-806c-4206-92e6-2e9adce60882&title=Vidnovlennia-Ekonomiki>

Botsula Oleksandr

Ph.D. in Economics,

Head of the Department of Agroecology and Biosafety,

Institute of Agroecology and Natural Resources

National Academy of Agrarian Sciences

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-2>

DEVELOPMENT OF FOREST MANAGEMENT: A CASE STUDY OF ZHYTOMYR OBLAST

The total area of forest plantations in Ukraine is 10.6 million hectares, of which 9.6 million hectares are covered with forest vegetation. The forest cover of the country's territory before the invasion of Russian forces was 17%, unfortunately, it is now around 15%. Forests in Ukraine are distributed very unevenly, concentrated mainly in the Polissia region and the Ukrainian Carpathians. The forest cover varies significantly in different natural zones and does not reach the optimal level at which forests positively influence the climate, soil, water resources, mitigate the effects of erosion processes, and ensure a higher timber yield [1, p. 53]. Zhytomyr Oblast belongs to the forest-rich regions of Ukraine. The total area of all natural and artificial forests in Zhytomyr region constitutes its forest fund, with a total land area of 1081.9 thousand hectares, out of which 1001.6 thousand hectares are covered with forest vegetation. The forest cover level of the region is one of the highest in Ukraine, reaching 33.6% (while the calculated optimal level for this natural zone, necessary to achieve a balance between timber consumption and environmental requirements, is 36%). Zhytomyr Oblast's forest cover is surpassed only by Zakarpattia, Ivano-Frankivsk, and Rivne Oblasts [2, p. 95].

The forest resource potential of Zhytomyr Oblast is characterized by uneven distribution, diversity of tree species, varied age structure, different levels of development, and intensity of use. This requires special attention and the application of specific approaches tailored to the region's unique characteristics.

Excessive logging in the post-war period has left its mark on the age structure of forests in Zhytomyr Oblast. Currently, young and middle-aged plantations dominate the age structure, accounting for 73%. Mature and overmature plantations cover only 10% of the forested land. More than half of the forest plantations (53%) have been established through artificial afforestation (creating forest stands after clear-cutting). The majority of Zhytomyr Oblast's forest plantations are classified as

highly productive. Based on their assessment characteristics, they fall into the I and II bonitet classes, with an average stand density of 0.8. Currently, there is a trend towards increasing areas affected by diseases, pests, and, in the past year, fires caused by shelling from the aggressor's territory. The total area of damaged forests is 55.0 thousand hectares, including 11.0 thousand hectares affected by root rot.

Within Ukraine, 52 state-owned forestry enterprises operate under conditions of pollution, including 12 such enterprises in Zhytomyr Oblast. For the main product of forestry (timber), there is a gradual increase in Cs-137 content in most areas of Zhytomyr Oblast due to the annual accumulation of radioactively contaminated annual and radial tree growth.

However, despite the bans and restrictions on timber harvesting and other products of incidental forest use established by the current legislation, the volumes of timber harvesting in the areas of Zhytomyr Oblast affected by radioactive contamination continue to increase. According to the information provided in Table 1, it is evident that the harvesting of salvage timber in the regions affected by radioactive contamination constitutes approximately 64% of the total volumes in the region. In some areas, this indicator has increased by more than 1.5 times compared to 2017, notably in the Luhynsk, Korosten, and Malyn districts.

Table 1

Harvesting of salvage timber in the districts of Zhytomyr Oblast affected by radioactive contamination, 2017–2022

Indicators	Years					
	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Zhytomyr Oblast, total, thousand	2444,1	2684,	2677,	2881,	3026,	3127,
Including in the districts affected by radioactive contamination:						
Yemilchynskiyi, thousand m ³	159,0	172,7	173,4	183,5	174,5	176,6
Korostenskiyi, thousand m ³	98,9	129,7	135,7	122,5	146,0	149,4
Luhynskiyi, thousand m ³	100,7	108,3	101,1	140,1	146,8	157,5
Malynskiyi, thousand m ³	153,4	178,9	202,3	244,3	235,7	250,5
Narodytskyi, thousand m ³	118,6	137,8	137,1	133,0	158,1	146,6
Novohrad-Volynskiyi, thousand	271,3	284,4	298	309,9	326,6	334,7
Ovruchskiyi, thousand m ³	370,1	415,6	399,1	375,8	436,6	464,2
Olevskiyi, thousand m ³	307,0	327,1	310,3	331,5	337,2	306,7
Total for districts affected by radioactive contamination,	1579,0	1754,5	1757,0	1840,6	1961,5	1961,5
Proportion of salvage timber harvesting by districts affected by radioactive contamination, %	64,6	65,3	65,6	63,9	64,8	64,8

Source: Calculated by the author based on the data [1]

Considering the formation of a strategy for balanced forestry management, researching the role of forestry in the region's socio-economic context is crucial. By utilizing key performance indicators of enterprises in Zhytomyr Oblast, excluding banks and government institutions, it is possible to determine the significance of forestry enterprises in these metrics and, consequently, their impact on the socio-economic development of the region [3, p. 125].

The analysis of the eco-economic prerequisites for forming a strategy of balanced forestry management, using the example of Zhytomyr Oblast, indicates that issues related to the utilization of the region's forest resources significantly affect all areas where these resources are present. Historically, industrial development in these regions has been weak, and the production capacities existing during the command-administrative economy era were closely linked to forestry. The privatization of wood processing facilities in the 1990s often led to their decline and the reorientation of forestry towards exports. The number of jobs in the forestry sector in forest-rich regions has decreased significantly.

The main trends in contemporary forest management are shaped by specific environmental, economic, and social conditions that must be considered when forming a strategy for balanced development. Environmental conditions include the location of forest plantations, the forest cover level in regions, the distribution of total forest area by categories, tree species composition, age structure, and the degree of contamination with radioactive elements. Environmental conditions for forestry vary regionally and, in turn, influence the economic and social factors in the development of forestry enterprises.

It has been established that among the economic trends characterizing forest management development in Zhytomyr Oblast, the following points can be highlighted: the increasing share of salvage timber harvesting, already high at present (more than 64% of the total volumes in the region), and timber export volumes (more than 50% of the total volumes in the region) from areas affected by radioactive contamination; the allocation of forest resources to various forest users with different organizational and managerial subordination, leading to the complexity of implementing a unified forest management strategy; the enhanced economic role of communal forestry enterprises in the development of the forestry sector; the strengthening correlation between the economic activities of forestry enterprises and the incomes of the local population.

Література:

1. Основні показники діяльності підприємств по містах обласного значення та районах у 2015 році. URL: <http://www.zt.ukrstat.gov.ua/StatInfo/Pidpr/pidprrai.htm>

2. Корчинська Л.Ф. Організаційно-правове забезпечення лісокористування в Житомирській області. Актуальні проблеми модернізації економіки та фінансової системи України: зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Черкаси, 28–29 листопада 2014 р.). Черкаси : Черкас. держ. технол. ун-т, 2014. С. 194–196.

3. Дребот О.І. Інституціоналізація лісового сектора економіки в контексті сталого розвитку України: монографія. Київ : ДІА, 2012. 336 с.

Verbytska Anna

*Ph.D. in Public Administration, Associate Professor,
Head of the Department of Marketing, PR-technologies and Logistics,
Chernihiv Polytechnic National University*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-3>

**THE ROLE OF COOPERATION
BETWEEN BUSINESS AND SOCIAL ENTREPRENEURSHIP
IN THE PROCESS OF REINTEGRATION OF MILITARY
PERSONNEL, VETERANS AND THEIR FAMILY MEMBERS**

Cooperation with business affects social entrepreneurs as producers and co-producers of social values and their formation as agents of social change. In the scientific literature, cooperation between traditional business and social entrepreneurship, oriented towards social goals, is denoted by the concepts of "social alliances" or "social partnerships". The terms "social partnership", "intersectoral social alliances" and "intersectoral social partnerships" are part of a scientific direction focused on the study of relations between the public, private and non-profit sectors [1]. Social alliances are considered as voluntary cooperation between business and social enterprises aimed at solving social problems [2].

In the works of foreign scientists, cooperation between social and traditional enterprises is denoted by the concept of "intersectoral social partnerships", which demonstrates the combination of meeting human needs and achieving economic goals. In the European context, interdisciplinary social partnerships are an important source of innovation and policy formation [3]. Joint partnerships of business and social enterprises are favorable for the development of participation processes and the expansion of citizens' opportunities for social innovations with an impact on regional and local politics [4].

The cooperation of traditional business and social entrepreneurship includes three stages in the planning of the interaction process.

1. Determination of prerequisites, drivers and mechanisms of cooperation. At the first stage in the planning of cooperation between stakeholders, it is necessary to answer the questions: "With whom to cooperate and what are the goals of cooperation?", "What are the motives of cooperation for both parties?", "What are the drivers of cooperation?". The main focus at this stage should be on studying the drivers and motives of interaction and defining the main areas of cooperation.

2. Establishing the cooperation process. At this stage, it is worth finding answers to the following questions: "What factors promote cooperation and what are the barriers to the development of cooperation?", "What measures should be implemented to eliminate obstacles to cooperation?", "What is the structure (bilateral, network, etc.) and format of cooperation?".

3. Determining the results of cooperation. The questions of this stage are: "How to measure the results of cooperation?", "What are the success indicators of cooperation?", "Who are the beneficiaries of the results of cooperation?", "How to measure the social impact and effect of the implementation of social innovations?". The purpose of the third stage is to analyze the value created and evaluate the results obtained for each partner and the ecosystem as a whole.

Support for the development of social entrepreneurship in Ukraine for servicemen, veterans and their family members as a tool for their reintegration depends on established inter-sectoral cooperation of key partners: state authorities and local self-government bodies, enterprises, educational institutions, public organizations [5].

The development of partnerships between social enterprises and business can be considered as a component of ensuring sustainability and social responsibility of business. Social entrepreneurs can inspire businesses to implement social innovations, build social responsibility programs, including engaging and supporting vulnerable groups of populations. Social entrepreneurs can also collaborate with businesses to create a positive impact on the local community through collaborations aimed at solving economic, social, environmental or other problems. Social entrepreneurs are interested in support from experienced entrepreneurs for networking, acquiring entrepreneurial skills, and knowledge of business management. Business experts and experienced entrepreneurs can support social entrepreneurs in the role of mentors on the basis of mutual exchange of competences: business representatives will be able to gain a broader understanding of social problems and how to create and measure social impact, knowledge about social entrepreneurship that they can use to integrate social impact into business processes.

References:

1. Bryson J. M., Crosby B. C. & Stone M. M. (2006) The Design and Implementation of Cross-Sector Collaborations: Propositions from the Literature. *Public Administration Review*, vol. 66, pp. 44–55.

2. Impact of the European Commission's Social Business Initiative (2020). Report. European Commission. Available at: <https://ec.europa.eu>

3. Austin J. E. & Seitanidi M. M. (2014) *Creating value in nonprofit-business collaborations: New thinking and practice*. San Francisco: John Wiley and Sons, 320 p.

4. Sakarya S., Bodur M., Yildirim-Öktem Ö., Selekler-Göksen N. (2012) Social alliances: Business and social enterprise collaboration for social transformation. *Journal of Business Research*, vol. 65(12), pp. 1710–1720.

5. Petryk O. (2023) Mechanisms of state involvement in the process of social entrepreneurship development as determinants of reintegration of military personnel, veterans of the ATO/OOS and their family members. *Dnipro scientific journal of public administration, psychology, law*, no. 3. DOI: <https://doi.org/10.51547/ppp.dp.ua/2023.3.5>

Gutkevych Svitlana
*Doctor of Economic Sciences, Professor,
Head of the International Economics Department
National University of Food Technologies;
Professor
Vilnius University*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-4>

INVESTMENT ATTRACTIVENESS AND PRIORITY OF INDUSTRIES

Depending on the essence and content of the investment process, its activity is determined by a number of factors that shape the investment policy and influence the development of the agrarian sector of the economy. For the economic development of the country, it is currently necessary to increase production volumes and, on this basis, ensure an investment boom.

The object of investment activity in all spheres and branches of the economy is any property, including fixed assets and working capital, securities, earmarked contributions, intellectual values and other property objects, as well as property rights. The legislation does not limit the rights of investors in choosing areas and objects of investment, with the exception of those that do not meet environmental standards, violate the rights and interests of the state and its citizens.

For an investor, the investment object is determined by such categories as landmarks, priorities and attractiveness. Priority, as a scientific economic category, denotes a predominant, time-important value, position, right.

Landmarks correspond to the determination of the direction of investments. In the investment process, it is important to correctly determine the priority and attractiveness of investment objects. Investors focus on attractive and priority investment objects, which differ in the degree of their economic importance in the regions of the country.

The main investment guidelines are the actual and potential size of local markets, economic and legal stability in the regions. The most priority direction is investment in facilities that have already been developed, as the created infrastructure contributes significantly to their further development. For Ukraine at the moment, the most important are the industries and spheres that require restructuring and additional capital investments.

The country's investment attractiveness is determined by a system of factors that should be classified as follows:

- general ones characterizing the country's investment climate. These are political and financial stability, legal guarantees for the protection of investors' interests, the development of investment infrastructure, the development of market relations, the specific weight of the public sector, the level of risks, insurance conditions;
- sectoral or by types of economic activity, which determine the level of capital intensity, turnover and return on funds invested in a specific type of activity;
- territorial, characterizing the availability of raw materials, labor force, transport communication borders, sales markets, climate, natural and economic conditions of production;
- individual – this is a rating assessment, location, land area, land cadastral assessment, availability of production facilities, indicators of the balance sheet of the business entity (profitability, liquidity, stability), risk assessment and other factors.

An investment-attractive object does not always become a priority. For investors, industries and enterprises with high innovation potential, capable of ensuring profit growth and increasing the profitability of capital operating in the production process, are a priority.

The state, forming an investment policy, takes into account the priorities of a specific period. Determining the most priority and attractive investment areas is a problem of investment policy. An investor, investing capital in a certain object, takes into account the probable perspective, fixing the ratio of investments and expected income.

To attract foreign investments in modern conditions, the following priority investment objects are defined: agro-industrial complex; engineering; health care; metallurgical complex; transport and communication; social infrastructure and some others.

For example, the concept of development of a priority and at the same time profitable object of investment, including for foreign capital, agro-industrial complex provides:

- introduction of highly productive technologies for growing agricultural crops and keeping livestock and poultry
- restoration and modernization on the basis of new technologies of processing and food industry enterprises, as well as procurement enterprises, such as those that carry out processing, storage of grain and other agricultural products;
- creation of production facilities and the corresponding raw material base for the production of containers and packaging materials;
- development of agricultural engineering and production of technological equipment for the oil and fat, meat and dairy, flour and grain and bakery industries;

- improvement of production of effective chemical means of protection of agricultural lands, plants and animals;
- provision of production services to agricultural and other agro-industrial enterprises.

Economic and political stability in Ukraine is necessary for the formation of the attractiveness of economic sectors. Implementation of a policy of non-interference in the economic activity of economic entities guarantees the receipt of additional investments in the agro-industrial complex.

Priority in the structural restructuring of the sphere of material production belongs to the agro-industrial complex and its main branch – agriculture. Landmarks for investments are determined by the fact that Ukraine has the resources for the production of quality agricultural products and is close to international markets.

The main orientation and priority of the agricultural sector is determined by the main natural means of production – land, the quality of which depends on its efficiency (profitability). Ukraine has natural advantages in agriculture – world-renowned highly fertile soil. The organization of their highly efficient use depends on the activation of investment in those industries and enterprises where production is directly related to the intensive use of land. In addition, investors pay a lot of attention to ownership issues. Therefore, the issue of land ownership becomes even more important in ensuring the high investment attractiveness of the agro-industrial complex of Ukraine. The experience of economically developed countries shows that the organization of the land market and the free sale of land become possible after.

Lands suitable for agricultural purposes should, first of all, be provided for agricultural use. According to this article, land suitable for agriculture is determined on the basis of the state land cadastre. Low-quality non-agricultural land can be allocated for the construction of industrial enterprises, housing and communal facilities, railways and roads, power transmission and communication lines, main pipelines, as well as for other needs not related to agricultural production.

The lifting of the moratorium on the purchase and sale of agricultural land, the free sale of land, which in accordance with the Land Code of Ukraine, will contribute to increasing the number of investors and will expand the list of branches of the domestic economy available for investment. The most important and priority objects for making investments, as the author's research showed, are: people and land. This is a long-term capital investment that allows you to get an effect in time and space. It is man who creates the wealth of the economy or the national wealth of Ukraine.

Кобеля-Звір М.Я.

*кандидат економічних наук,
доцент кафедри підприємництва, торгівлі та логістики,
Львівський торговельно-економічний університет*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-5>

ГРАНТОВІ ІНСТРУМЕНТИ ФОНДІВ ТА ПРОГРАМ ДЛЯ РОЗВИТКУ ЖІНОЧОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

В умовах війни бізнес України зазнав неабияких збитків. Постраждали всі галузі сфери. Жіноче підприємництво як одне з найвразливіших відчуло турбулентність та втрати, що не могло не відобразитися на його конкурентоспроможності. З метою утримання економіки України міжнародні партнери та національні програми надають грантову безповоротну підтримку для зміцнення жіночого бізнесу в умовах війни. Найактивніше допомагають програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України», «єРобота», Естонська рада у справах біженців, ГО «Платформа розвитку «СМР», Corteva Agriscience TalentA-2023 та інші [1].

Естонська рада у справах біженців у співпраці з **Garage48** запровадили програму для жінок в Україні, в межах якої підприємці отримують підтримку до 150 000 грн разом із наставництвом протягом шести місяців. Ця програма розширення можливостей жіночого підприємництва відкрита для жінок, які втратили кошти для забезпечення доходів своїх сімей через війну. Пропозиція призначена для жінок із Запорізької, Дніпропетровської, Полтавської, Чернігівської, Сумської, Київської (крім м. Києва), Кіровоградської та Черкаської областей.

Prix de la Femme d'Affaires нагороджує жінок-підприємців. Ця премія створена у 2019 році за ініціативи Комітету ділових жінок ССIFU та спрямована на сприяння розвитку жіночого підприємництва в Україні. У 2023 році конкурс має на меті винагородити жінок-підприємців, які продовжують працювати, незважаючи на війну, оскільки їм як ніколи потрібна підтримка для розвитку свого потенціалу, а також заохотити їх не боятися розпочинати власну справу. Цей конкурс відкритий, без вікових обмежень, для всіх жінок, незалежно від сфери їхньої діяльності та для зайняття підприємницькою діяльністю у воєнний час. Після завершення конкурсу переможниця отримує премію на церемонії у присутності партнерів, 100 000 гривень, п'ятиденну подорож у

Париж (авіабілет та розміщення на 1 особу), супровід проекту компаніями-партнерами протягом 1 року, безплатне членство в ССIFU упродовж 1 року [2].

Громадська організація «Платформа розвитку «СМР» надає міні-гранти для жінок-підприємниць, що зареєстровані як фізична особа-підприємець та є ВПО з Луганської або з Донецької областей для підтримки у відновленні або зміцненні їх бізнесу.

ГО «Платформа розвитку «СМР» дає жінкам-підприємцям можливість налагодити свій бізнес у новостворених умовах, які виникли у результаті повномасштабного вторгнення, а також сприяти більш сталому розвитку і зміцненню жіночого бізнесу. Гранти становитимуть від 20 000 до 100 000 гривень на один бізнес-проект. Співфінансування не вимагається.

Програма USAID «Конкурентоспроможна економіка України», яка реалізується компанією «Кімонікс Інтернешнл Інк.», приймає грантові заявки від українських малих та середніх сімейних і жіночих підприємств (МСП), які хочуть відновити свою діяльність, розширити свій бізнес та/або розвинути нові напрямки бізнесу. Метою програми є підтримка українських малих та середніх сімейних і жіночих підприємств – виробників товарів і надавачів послуг.

Програма КЕУ визначила такі пріоритетні завдання:

1. Підтримка економічної спроможності жіночих та сімейних МСП.
2. Підвищення операційної та виробничої ефективності жіночих та сімейних МСП.
3. Заохочення зростання та розширення жіночих та сімейних МСП, включно з експансією на зовнішні (міжнародні) ринки.
4. Розширення інтеграції в ринок праці і підприємництво жінок.

Український Жіночий Фонд (УЖФ) у відповідь на критичну ситуацію, викликану військовими діями Російської Федерації проти України, оголошує конкурс грантів швидкого реагування в межах проекту «Голос жінок і лідерство – Україна». Конкурс спрямований на посилення спроможності жіночих/феміністичних організацій реагувати на нагальні проблеми та виклики, з якими стикаються жінки та дівчата, з акцентом на потреби вразливих груп жінок і дівчат. Фонд запрошує подаватися до участі у конкурсі офіційно зареєстровані жіночі громадські організації з усіх регіонів України, які мають досвід роботи не менше двох років та спрямованість (відповідно до статуту) на захист прав жінок та/або просування гендерної рівності, а також не пов'язані з державними установами та політичними партіями.

Corteva Agriscience, міжнародна сільськогосподарська науково-дослідницька компанія, оголосила про проведення освітньо-грантової програми для жінок-фермерок **TalentA-2023**. Мета – забезпечити зміцнення та розвиток жіночого фермерства в умовах повномасштабної війни, яку Росія розв’язала проти України. Програма дозволить учасникам отримати доступ до інформації, яка б допомогла їм забезпечити життєздатність власного бізнесу в умовах війни відповідно до практик сталого розвитку, а також надасть їм можливість виграти гранти на загальну суму понад 1 мільйон гривень для зростання власного бізнесу та соціальної підтримки своїх громад.

Програма «єРобота» започаткувала гранти для ветеранок та дружин учасників бойових дій. Грантова програма створена для учасників бойових дій, осіб із інвалідністю внаслідок війни, а також їхніх дружин або чоловіків.

Грант може отримати ФОП або фізична особа, яка планує відкрити власний бізнес. Кошти можна витратити на:

- меблі, обладнання та транспортні засоби для комерційного використання;

- ліцензійне програмне забезпечення (до 50% коштів);

- сировину, матеріали, товари та послуги, необхідні для реалізації бізнес-плану, а також на тварин або саджанці для створення ферм (до 70% коштів);

- послуги з маркетингу та реклами (до 10% коштів);

- оренду нежитлових приміщень (до 25% коштів);

- оренду обладнання (до 30% коштів);

- лізинг обладнання, крім власних транспортних засобів (до 50% коштів);

- придбання франшизи.

Попри те, що жінки стають підприємцями на 1% частіше, ніж чоловіки (статистика на 2021 рік за даними YouControl [3]), жінки в бізнесі не є активними користувачами грантових інструментів. За результатами опитування, проведеного Центром розвитку «ЧАС ЗМІН» серед представників жіночого підприємництва, з’ясовано, що лише 4% бізнес-women намагалися брати участь у грантових програмах: розробляли бізнес-плани, заявки, проекти. Розглянемо основні бар’єри в процесі залучення грантових ресурсів жіночого підприємництва (відповідно до опитування, проведеного Центром розвитку «ЧАС ЗМІН») [4]:

1. Відсутність у представників жіночого бізнесу розуміння, хто, на що та як може отримати грант. Причиною цього є брак інформації про грантові можливості, зокрема від грантодавців. Інформацію про відкриті конкурси можна знайти у

відкритому доступі на сайтах ряду NGO, таких як Центр розвитку «ЧАС ЗМІН» [4], «Громадський простір» [5] тощо.

2. Бізнес-діяльність у тіні. В нинішніх умовах значна кількість жінок веде бізнес-діяльність поза межами правового поля. Трапляються непоодинокі випадки заробітку жінок у сфері крафтового виробництва, торгівлі та послуг без формалізації в організаційно-правову форму, без сплати податків та офіційного працевлаштування працівників. Таке нелегальне підприємництво не має перспективи бути підтриманим грантодавцями. Єдиним ефективним механізмом подолання зазначеної проблеми є застосування державою стимуляційних механізмів, що сприятимуть виведенню жіночого підприємництва з тіні.

3. Низький рівень компетенцій у жінок-підприємниць, який необхідний для формування конкурентоспроможної грантової пропозиції. Залучення грантових інструментів вимагає майстерності щодо пошуку актуальних грантів за коректним алгоритмом, адаптації ідеї/потреби під пріоритети конкретного грантового конкурсу, розробки якісних грантових заявок, які б мали перспективу бути підтриманими фондами. Без відповідних компетенцій представниці жіночого бізнесу не мають шансів на грантове фінансування.

4. Не відповідність пропонованої діяльності критеріям прийнятності. Критерії прийнятності – це вимоги, виконання яких є обов'язковою умовою отримання гранту [6]. Щоб мати високі шанси на отримання грантової підтримки від донорів, представникам жіночого підприємництва необхідно більш ретельно вивчати конкурсну документацію.

За умови подолання зазначених бар'єрів жіночий бізнес України має високі шанси на експонентний розвиток. Адже наявні грантові інструменти від міжнародних та національних грантодавців всіляко сприяють цьому процесу. Можна вказати на ряд потенційних перспектив для жіночого підприємництва в найближчому майбутньому: відкриття нового бізнесу в межах вже існуючого, масштабування проектів, вихід на інші ринки, в тому числі експорт, розширення асортименту продукції/послуг, впровадження інноваційних рішень у бізнес-діяльність, оптимізація, адаптація, покращення бізнес-процесів тощо.

Література:

1. Від 10 000 до 35 000 дол США – гранти для малих та середніх жіночих та сімейних підприємств. URL: <http://www.chaszmin.com.ua/vid-10-000-do-35-000-dol-ssha-granty-dlya-malyh-ta-serednih-zhinochyh-ta-simejnyh-pidpryyemstv/> (дата звернення: 28.06.2023).

2. Регламент премії бізнес-леді CCIFU 2023. URL: <https://www.ccifu.com.ua/fileadmin/cru1675361071/ukraine/docs/REGLEMENT-prix-ukr2023.pdf> (дата звернення: 28.06.2023).

3. Youcontrol. URL: <https://youcontrol.com.ua/> (дата звернення: 26.06.2023).

4. Центр розвитку «ЧАС ЗМІН». URL: <http://www.chaszmin.com.ua/> (дата звернення: 29.06.2023).

5. «Громадський простір». URL: <https://www.prostir.ua/> (дата звернення: 26.06.2023).

6. Кобеля-Звір М.Я. Про гранти для початківців. 100 запитань та відповідей. Практичний poradnik. Львів, 2023. 206 с.

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-6>

МЕТОДИКА ВИЗНАЧЕННЯ ТА РЕЙТИНГУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИХ РИЗИКІВ

Інвестиційна діяльність пов'язана із виникненням ризику. Причиною цьому є великий часовий проміжок між процесом інвестування коштів і до повного їх повернення інвестору разом із прибутком. Причому прибуток від інвестування також є лише прогнозованим показником, на розмір котрого може впливати низка факторів.

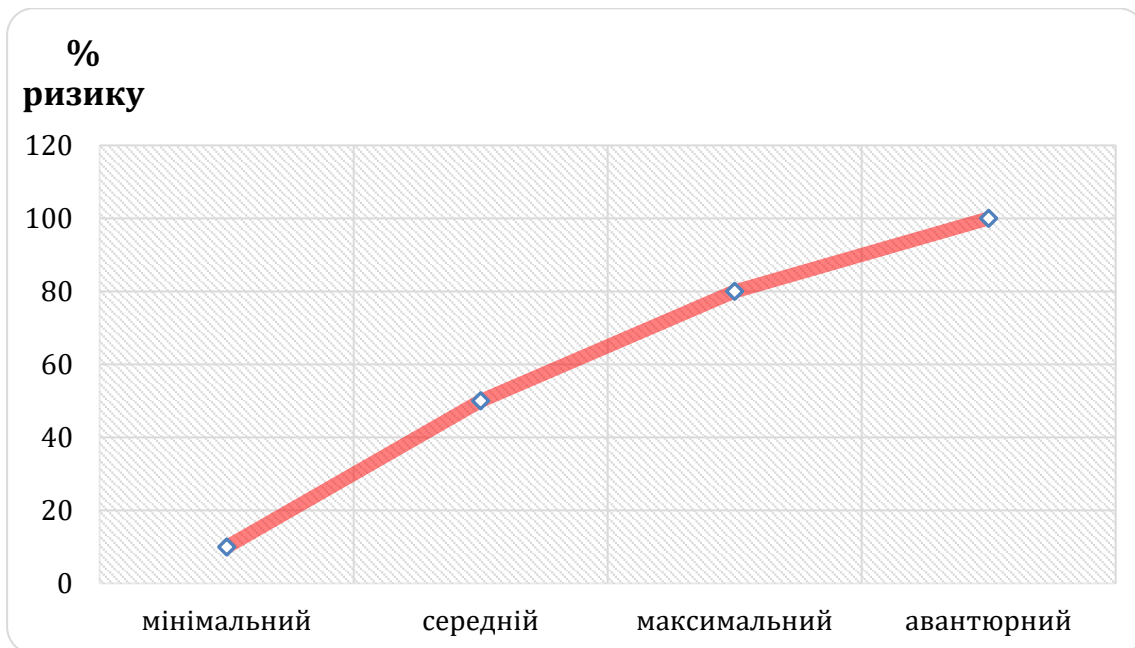
Ризик – це можливість того, що відбудеться деяка небажана подія [1]. Ризик – це складне, багатогранне значення і неосяжне явище. У найбільш широкому розумінні ризиком називають невизначеність у відношенні здійснення тієї чи іншої події [2].

Інвестиційний ризик – це можливість нездійснення запланованих цілей інвестування (таких як прибуток або соціальний ефект) і отримання грошових збитків [2].

Метод прогнозування ризикової події у майбутньому дозволяє розробити стратегію дій у разі настання ризику. Метод варіацій дозволяє зробити ранжування інвестиційних ризиків та вибрати свою власну стратегію розвитку та інвестування підприємства. Необхідно зазначити, що прийняття альтернативного рішення може бути як в умовах визначення, так і в умовах невизначення. Це означає, що інвестор не може повністю спрогнозувати і розробити майбутню стратегію управління інвестиційними ризиками.

Коли інвестор тільки формує портфель цінних паперів і купує їх у різних емітентів та в різній кількості, залежно від структури портфеля, він підпадає під різні ступені ризику (рис. 1) [3].

Як видно на графіку, чим вищий відсоток ризику, тим вищий його ступінь, тим більша ймовірність для інвестора втрати його капіталу, тому для інвестора є важливою можливість вимірювання ризику настання подій, що вплинуть на результат його інвестиційної діяльності.

Рис. 1. Тип портфеля за ступенем ризику

Джерело: [3]

Існує кілька методів вимірювання ризиків, які використовуються для вибору варіанта вкладення інвестицій [3]:

1. Метод аналогій – вивчення досвіду інвестування, оцінки результатів реалізованих проектів та екстраполяції їх на перспективу.

2. Метод моделювання (теорія ігор). Гіпотетичний інвестиційний проект «програється» з метою визначення реакції конкурентів.

3. Демонстраційний метод – визначення громадську думку стосовно інвестиційного проекту та з'ясування потенційних інвесторів.

4. Методи математичної статистики дозволяють з'ясувати ймовірність настання події. Так як ризик супроводжує будь-який варіант вкладання інвестицій, розрахунки проводяться з метою мінімізації можливих збитків (визначаються ймовірність рівня втрат, ймовірність того, що вони не перевищать певний рівень, який прийнятний для інвестора). Тобто методи математичної статистики являють собою математичне забезпечення методу аналогій.

Для проведення рейтингування інвестиційних ризиків, важливим фактором є рівень інвестиційного ризику в країні. Для його визначення враховують основні фактори [4]:

- політична ситуація в країні;
- економічна структура;

- фіскальна система в країні;
- перспективи економічного зростання країни;
- боргові зобов'язання;
- грошово-кредитна політика;
- стійкість фінансового сектору;
- валовий та чистий зовнішній борг.

В Україні популярними є дослідження Європейської Бізнес Асоціації (European Business Association (ЕВА) щодо розрахунку індексу інвестиційної привабливості. Цей індекс визначається кожні півроку на підставі експертного опитування топ-менеджерів компаній-членів Асоціації. Розрахункова модель Індексу складається з трьох компонентів: оцінка інвесторами попереднього періоду, прогнози на майбутнє, оцінка поточного стану. При визначенні індексу враховуються оцінки респондентів ділового клімату в конкретній країні, що в цілому надає йому певної суб'єктивності [5].

Іншою відомою міжнародною оцінкою є глобальний рейтинг інвестиційних ризиків, запропонований журналом Euromoney. Основу рейтингу формують результати дослідження ринкових, кредитних, політичних та економічних факторів. Згідно з оцінкою Euromoney, Україна стабільно має найвищий рівень ризику – 5 ECR [5].

Отже, визначення інвестиційних ризиків є необхідною складовою інвестиційного процесу, адже з'ясування сутності, походження та рейтингування інвестиційних ризиків допомагає інвесторам уникнути або ж мінімізувати ступінь їх впливу.

Література:

1. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність: підруч. для студентів вищ. навч. закл. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
2. Мойсеєнко І.П. Інвестування: навч. посіб. Київ : Знання, 2006. 490 с.
3. Пересада А.А., Смірнова О.О., Онікієнко С.В., Ляхова О.О. Інвестування: Навч.-метод. посібник для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2001. 251 с.
4. Слово і діло: аналітичний портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/10/16/infografika/ekonomika/ukrayina-top-20-yaki-krayiny-svitu-mayut-vysokuj-investycijnyj-ryzyk>
5. Якушко І.В. Рейтингові підходи до оцінювання інвестиційної привабливості національної економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. № 23 (2). С. 152–159.

Пащук Л.В.

*доктор економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

Свищук І.Л.

*аспірант, асистент кафедри міжнародної економіки,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-7>

ІННОВАЦІЙНІ РІШЕННЯ РЕЛОКАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ В ПЕРІОД ВІЙНИ В УКРАЇНІ

Тези присвячені інноваційним рішенням у сфері релокації підприємств. Актуальність теми обумовлена тим, що у зв'язку з війною, українські підприємства змушені шукати нові форми та моделі ведення бізнесу. У тому числі переміщення підприємств з територій, що знаходяться під обстрілами, в безпечні регіони, стало доволі поширеним явищем. Уряд спільно з Міністерством економіки України продовжує реалізацію програми з релокації українських підприємств, які знаходяться у зоні активних бойових дій. На сьогодні із зони бойових дій України вже переміщено 725 підприємств. З них 528 вже відновили свою діяльність на новому місці. Ще 284 компанії зараз здійснюють пошук підходящої локації або способу транспортування. Найбільше підприємств переміщено з Донецької та Луганської областей, де тривають активні бойові дії. З цих областей переміщено понад 300 підприємств [1]. Інноваційні рішення в цій сфері дозволяють покращити ефективність релокації, зробити її більш гнучкою та адаптивною до змін.

Аналіз останніх досліджень. Дослідження питання релокації підприємств є важливою частиною академічного дослідження у сфері бізнесу та економіки. Багато вчених внесли великий внесок у цю область, серед них Бабій І.О., Гайворонський О.Г., Кізим М.П., Кушнір В.В. та ін. Їхні дослідження сприяють розвитку теоретичних підходів та практичних рекомендацій щодо релокації підприємств.

У сучасному світі, характеризованому постійними геополітичними, економічними змінами та динамічним конкурентним середовищем, підприємства намагаються адаптуватися до нових умов, шукаючи шляхи для підвищення ефективності, зростання прибутку, збільшення частки ринку та зниження витрат. В умовах зовнішньої воєнної загрози діяльності та існування підприємств в

Україні релокація є одним із найбільш дієвих та поширених інструментів для досягнення цих цілей є релокація підприємств. Релокація – це перенесення місця фізичного розташування підприємства з місця постійної дислокації повністю або частково задля збереження можливості роботи підприємства та повноцінного його функціонування [2]. Залежно від сфери діяльності особливостей виробництва, ринків збуту та інших питань, виділяємо декілька основних видів релокації: повна релокація; часткова релокація; змішана релокація. Розглянемо більш детально зазначені види релокації.

Повна релокація передбачає переміщення усіх виробничих засобів, ресурсів підприємства на нове, безпечне місце. Даний вид релокації може здійснюватися малими виробничими підприємствами, коли обладнання можна легко транспортувати на інше місце. Основною метою є збереження ринків збуту, робочих місць, життя у безпечному регіоні.

Часткова релокація означає перенесення частини виробничих потужностей або певних департаментів на нове місце, при цьому частина виробничих потужностей і підрозділів залишаються працювати у місці постійного розташування підприємства. Даний вид релокації може здійснюватися виробничими підприємствами, наприклад сервісними, сільськогосподарськими. Основною метою є потреба у зниженні ризиків підприємства та його розвитку при виникненні несприятливих умов.

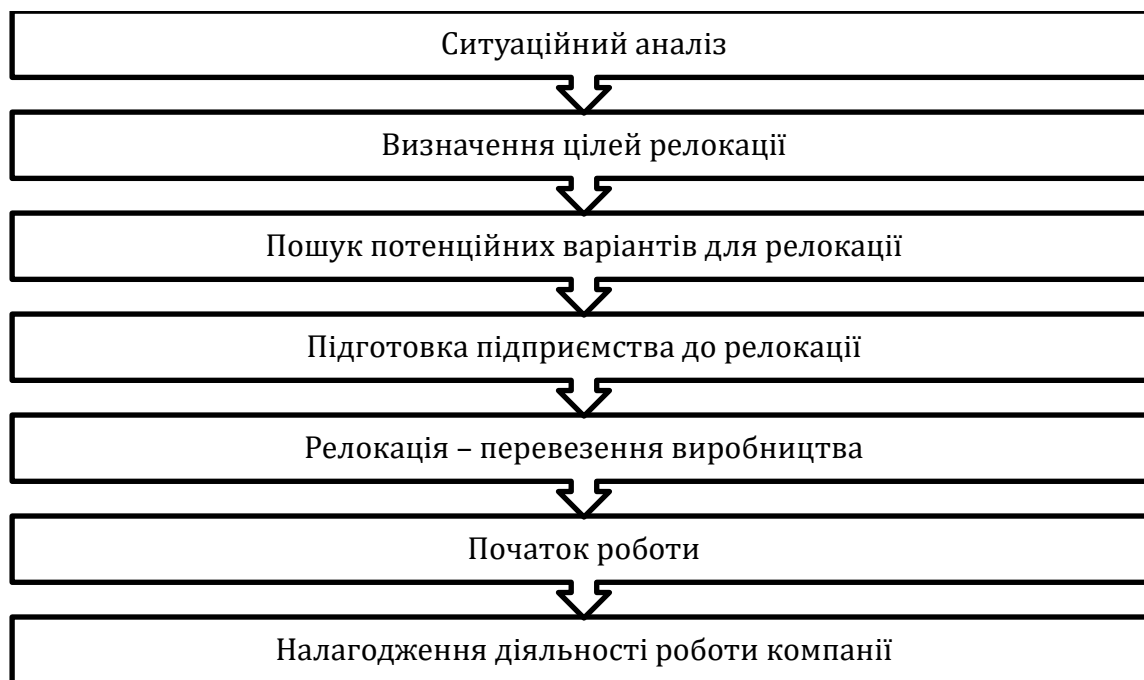
Змішана релокація передбачає відкриття нового підрозділу підприємства та переміщення частини персоналу для роботи у місці релокації. При цьому виробничі потужності продовжують функціонувати за попереднім місцем розташування. Даний вид релокації може здійснюватися сервісними підприємствами, виробничими та сільськогосподарськими підприємствами. Основною метою є прагнення розширення діяльності, задля забезпечення логістичного доступу до наявних споживачів.

За спостереженнями авторів, процес релокації містить у собі 7 етапів (рис. 1).

Рекомендований перелік дій потребує залученості усіх учасників процесу, керівництва компанії, персоналу, а також фахової експортної допомоги за потреби.

Інноваційні рішення в сфері релокації підприємств відіграють ключову роль у забезпеченні успішності та ефективності цього процесу. По-перше, вони дозволяють підприємству швидко та ефективно перемістити свої виробничі потужності в нові регіони. Це особливо важливо в умовах, коли підприємствам необхідно швидко відновити виробництво та обслуговування клієнтів.

По-друге, вони допомагають підприємствам адаптуватися до нових умов ринку та конкурентного середовища. Інноваційні рішення дозволяють підприємствам розробити нові продукти та послуги, які відповідають новим потребам ринку. По-третє, інноваційні рішення сприяють розвитку підприємства та його конкурентоспроможності, вони дозволяють підприємствам підвищити свою ефективність і продуктивність. Розглянемо основні інноваційні рішення релокації підприємства в умовах війни.

Рис. 1. Етапи процесу релокації – перелік дій

Джерело: складено на основі [2; 3]

1. Використання цифрової інфраструктури та хмарних технологій. Це дозволяє забезпечити збереження та доступ до даних підприємства під час релокації. Застосування даного рішення дозволить підприємству забезпечити безперебійну роботу. Хмарні технології дозволять підприємствам зберегти та обробляти дані в Інтернеті, що може допомогти підприємствам скоротити витрати на технічну інфраструктуру та підвищити ефективність [4]. Прикладами впровадження даного інноваційного рішення може бути: використання хмарних додатків для управління бізнес-процесами; використання хмарних сервісів для зберігання та обробки даних; використання хмарних комунікаційних платформ для забезпечення зв'язку між співробітниками.

2. Використання інтернету речей (IoT). Це дозволить підприємствам відстежувати та контролювати свої активи та

процеси в реальному часі. Це може допомогти підприємствам швидко та ефективно перемістити свої активи в нові регіони. Також, IoT дозволить підприємствам автоматизувати свої процеси, в наслідок чого скоротити витрати та підвищити ефективність [5]. Прикладами впровадження даного інноваційного рішення може бути: використання датчиків для відстеження стану обладнання та вантажів; використання програмного забезпечення для управління логістикою; використання аналітики даних для оцінки ефективності релокації.

3. Роботизація та автоматизація процесів. Впровадження роботів та автоматизація можуть допомогти підприємствам зменшити витрати на робочу силу, збільшити продуктивність та зменшити ризик помилок. Прикладами впровадження даного інноваційного рішення може бути: використання роботів для виконання завдань, які можуть бути автоматизовані; використання автоматизованих систем для управління перевезеннями; використання автоматизованих систем для управління персоналом.

4. Створення віртуальних та розподілених команд. Створення віртуальних команд та використання розподілених центрів розробки – це інноваційний підхід до роботи над проектами під час релокації. За допомогою інформаційних технологій і зв'язку з командами, розташованими в різних частинах світу, підприємства можуть використовувати глобальний талант і одночасно знижувати витрати на оренду простору та зарплати персоналу, при цьому зростатиме продуктивність праці та ефективність діяльності підприємства. Прикладами впровадження даного інноваційного рішення може бути: створення віртуальних команд, що складаються з співробітників з різних країн; використання розподілених центрів розробки в різних регіонах.

Отже, інноваційні рішення можуть бути корисними для релокації підприємств в Україні. Такі рішення можуть допомогти підприємствам швидко та ефективно перемістити свої виробничі потужності в нові регіони, що є ключовим для забезпечення безперервності виробництва та збереження робочих місць.

Література:

1. Програма релокації підприємств: що потрібно знати бізнесу. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=e4f18282-77af-4fdf-8134-ce4403d711f0&title=ProgramaRelokatsiiPidprimstvSchoPotribnoZnatiBiznesu&isSpecial=true>

2. Пащук Л.В. Посібник із релокації підприємств. Покроковий план дій підприємств з релокації. Київ. URL: <https://golocal-ukraine.com/wp-content/uploads/2022/10/relokacziya-pidpri%D1%94mstv.pdf>

3. Громадський досвід. Релокація бізнесу в умовах війни: варіанти та покрокова інструкція. URL: <https://www.prostir.ua/?news=relokatsiya-biznesu-v-umovah-vijny-varianty-ta-pokrokovaya-instruktsiya>

4. Що таке хмарні технології і навіщо вони потрібні. URL: <https://edin.ua/shho-take-xmarni-texnologii-i-navishho-voni-potribni/>

5. Як працює інтернет речей і що він дає бізнесу: 6 сценаріїв. URL: <https://itc.ua/ua/articles/yak-pracyuye-internet-rechej-i-sho-vin-daye-biznesu-6-scenariyiv/>

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-8>

ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ РОЗПОДІЛОМ ПОШТОВИХ ВІДПРАВЛЕНЬ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

В операційній діяльності інтернет-магазинів, торгівельних майданчиків (маркетплейсів) та інших підприємств часто виникає задача – якому з наявних на ринку країни поштово-логістичних операторів довірити на доставку до кінцевого споживача свій потік посилок, чи іншими словами потік замовлень. Слід зазначити, що такий процес вибору відбувається в умовах жорсткої конкуренції [2; 4], тобто боротьби перевізників за своїх клієнтів – згаданих вище підприємств.

З економіко-математичної точки зору – це оптимізаційна задача [3], в якій вибір перевізника, або перевізників, та кількості посилок, переданих йому на доставку, залежить від сукупності факторів, як наприклад:

- наявність у поштово-логістичного оператора послуги післяплати;
- наявність у поштово-логістичного оператора послуги адресного обслуговування;
- кількість пунктів прийому-видачі посилок в регіоні;
- віддаленість пунктів прийому-видачі від основної концентрації адрес кінцевих отримувачів посилок;
- Тариф на доставку посилок згідно контракту.

Менеджери підприємства повинні розподілити потік посилок на певні «логічно-логістичні» групи і прийняти оптимальне рішення – якому перевізнику, в якій кількості, в яку географічну область, з яким сервісом (типом) доставки слід передати ці групи посилок з мінімальними витратами на доставку та за умови задоволення всіх потреб кінцевих споживачів.

Сформулюємо задачу управління розподілом поштових відправлень в загальному вигляді. Підприємство, яке передає посилки на доставку своїм кінцевим отримувачам, має підписані контракти з декількома поштово-логістичними операторами, котрі працюють на ринку країни. Кількість підписаних контрактів

підприємства з поштово-логістичними операторами становить K . Нехай маємо на складі підприємства m груп посилок. Під групою розумітимемо певну кількість посилок, акумульованих за якоюсь однорідною ознакою; кількість посилок в групі та їх характеристики відомі. Дані групи посилок необхідно розподілити між n напрямками доставки поштово-логістичних компаній. Очевидно, кількість напрямків доставки в межах однієї поштово-логістичної компанії відома. Виходячи з умов контракту, відомі витрати на організацію передачі i – ої групи посилок на доставку k – ій поштово-логістичній компанії – V_i^k , а також тарифи на доставку i – ої групи посилок за j – им напрямком k – ої поштово-логістичної компанії – t_{ij}^k . Необхідно організувати передачу посилок на доставку кінцевим споживачам таким чином, щоб сумарні логістичні витрати підприємства були мінімальними.

З точки зору методології моделювання поставлену задачу можна звести до багатопродуктової задачі розвитку і розміщення виробництва [1], причому ввівши у неї булеві змінні, які означатимуть, що група посилок передається тому чи іншому перевізнику тільки тоді, коли з боку перевізника виконуються всі необхідні логістичні умови, необхідні для задоволеності кінцевих отримувачів.

Література:

1. Говор М.І., Романич І.Б. Моделювання економіки: лабораторний практикум. Львів : ВЦ ЛНУ, 2006. 127с.
2. Головін В. «Нова пошта» покінчила з монополією «Укрпошти». Держоператор прокинувся і повертається в бій. URL: <https://forbes.ua/companu/nomer-vidstezhennya-02012021-811>
3. Капустян В.О., Мажара Г.А., Фартушний І.Д. Моделювання економіки: підручник. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2022. 265 с.
4. Литвиненко С.Л., Габрієлова Т.Ю., Литвиненко Л.Л., Дуксенко О.П. Сценарне моделювання інтегрування вітчизняних логістичних компаній до ринків європейського союзу. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7527>

Cheverda Serhii
Ph.D. in Economics,
Associate Professor of Department of Economic Cybernetics
Zaporizhzhia National University

Yankin Denys
Master
Zaporizhzhia National University

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-9>

ANALYSIS OF SOFTWARE TOOLS FOR FUZZY MODELING OF BUSINESS PROCESSES OF PROJECT OFFICE OF OUTSOURCING COMPANY

At present, the global market for software working with fuzzy logic is actively developing. It features over 100 software packages that utilize this approach. Several leading IT companies stand out in this market. Their software tools are designed to apply fuzzy logic across a wide range of industries. Some of these software solutions include: CubiCalc from Hyper Logic, FuzzyTECH from Inform Software, FIDE from Ap-tronix, as well as add-on packages for MatLab: Fuzzy Logic Toolbox and FlexTool for MATLAB from Cynap Sys, and JFS from Jan Mortensen [1; 2; 5].

Most of these programs have a comprehensive user interface and extensive data exchange capabilities. They can be divided into the following categories:

- programs for creating code for microcontrollers based on fuzzy algorithms. Typically, the code is written in C or assembly languages;
- kits for developing expert systems based on fuzzy logic. Here, experts define fuzzy rules and membership functions. In all these programs, researchers are provided with the choice of membership function types, inference mechanisms, composition methods, and defuzzification. They also offer graphical representation of models and other dependencies [3];
- programs for modeling dependencies and classification systems based on adaptive fuzzy inference models.

FuzzyTECH and FIDE tools can be attributed to the first category. Programs from the last two categories particularly attract attention when modeling complex systems.

Almost all of the above-mentioned software solutions provide the ability to develop expert fuzzy systems. The cost of some of these programs can reach several thousand dollars for the basic package. Only

a limited number of programs provide tools for adaptive modification of the structure and parameters of the fuzzy model.

During the analytical review of specialized programs focusing exclusively on adaptive fuzzy systems, none were identified. Of all the software packages considered, FuzzyTECH and the Fuzzy Logic Toolbox add-on for MatLab offer the most capabilities [4]. Let's try to explore the adaptive tuning possibilities of the fuzzy knowledge base in these packages.

In FuzzyTECH, some methods of structural adaptation of the fuzzy model are implemented, as well as methods for forming fuzzy "If-Then" rules. One approach is the creation of a complete base of fuzzy rules, each of which is assigned a specific significance coefficient, initially random. Then one of the four learning methods is chosen to correct these coefficients. Rules with a low significance coefficient are recommended to be removed, but the final decision remains with the researcher. This approach is similar to hybrid neuro-fuzzy systems.

Another method in FuzzyTECH uses a genetic algorithm to determine the optimal number of terms for each variable. However, this method has certain limitations, especially when the number of variables increases. The task of optimizing terms is less relevant than forming rules based on experimental data.

The "Fuzzy Logic Toolbox for MatLab" offers a broader range of capabilities compared to FuzzyTECH for approximating nonlinear interactions using adaptive fuzzy models [4]. One of its main advantages is the popularity of the MatLab mathematical environment in the post-Soviet space, as well as the availability of extensive sources of information and documentation on its application. The "Fuzzy Logic Toolbox" includes basic functions and algorithms for the Sugeno (TSK) inference mechanism. It supports both descriptive and approximative rules in the form of TSK. The model training process takes place in two steps. The first step involves rule generation and term boundary determination based on subtractive clustering methodology. In the second phase, the AN-FIS technique is used for iterative tuning of membership functions using the backpropagation of errors method.

This package does not have the capability for training Mamdani models and working with approximative rules in its form. With the additional Optimization Toolbox package, it's possible to adjust Mamdani membership functions, but one must set fuzzy rules manually. Genetic algorithms for tuning adaptive fuzzy models in this package are also absent. However, this capability is present in another extension for MatLab – the FlexTool package by CynapSys. It's one of the most renowned commercial packages allowing full customization of all elements of the fuzzy model. The researcher is offered a variety of

functions, implication methods, superposition methods, defuzzification methods, and more.

Drawbacks of the FlexTool package are:

- high cost, to which the price of MatLab must be added, depending on the version;
- lack of Russian-language documentation for the FlexTool package;
- fuzzy model training methodologies in FlexTool are not described in the system manual.

The analysis of known software packages for fuzzy modeling indicates that most of them are geared towards creating fuzzy expert systems where the parameters of membership functions and rules are determined by a specialist. Only one package employs genetic methods for constructing a fuzzy model. Techniques for creating adaptive fuzzy models turn out to be more demanding and labor-intensive compared to other intelligent models. Major challenges are associated with the formation of the fuzzy rule base and changing the shape of membership functions. Currently, there isn't a single unified method for training fuzzy models, so an urgent issue is the development and exploration of new efficient approaches. Thus, it seems that at the moment, the most progressive research direction is the use of genetic algorithms for training fuzzy models.

References:

1. Soloviov V.M., Tsyhanok V.V. (2018) Business process modeling using fuzzy logic. *Economy and Society*, no. 15.
2. Shmatkov S.I. (2018) Complex business process modeling using fuzzy logic. *Bulletin of NTU "KhPI"*, no. 15.
3. Garkusha V.O., Koroliuk O.M. (2015) Review of fuzzy modeling software for complex systems. *Bulletin of Vinnytsia Polytechnic Institute*, no. 6.
4. Subach I.Yu. & Koroliova T.S. (2015) Business process modeling for engineering enterprises using fuzzy set theory. *Bulletin of NTU "KhPI"*, no. 60.
5. Pankratova N.D. (2018). Business process modeling tools. *Economy and Society*, no. 15.

Чиж Л.П.

*кандидат економічних наук, доцент,
професор кафедри економіки і фінансів,
Одеський національний морський університет*

Волосенко В.М.

*магістрант,
Одеський національний морський університет*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-10>

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Фінансова безпека кожного підприємства є найважливішим показником, який відображає ефективність функціонування будь-якої держави, а від цього залежатиме раціональне та ефективне використання всіх фінансових ресурсів, які, своєю чергою, впливають на якісні та кількісні показники бюджету, конкурентоспроможність країни на світовій арені.

В умовах жорсткої конкуренції підприємства прагнуть пристосуватися до сучасних фінансових умов, тому все більшої актуальності набуває вирішення проблем, які повинні забезпечувати його фінансову безпеку та розвиток з метою оволодіння сучасними бізнес умовами.

Міжнародний бізнес може забезпечити доступ до нових ринків та клієнтів, диверсифікацію ризиків, підвищення конкурентоспроможності, знайомство з новими ідеями та технологіями, потенціал для отримання більш високих прибутків, а отже, створює умови зміцнення фінансової безпеки.

Незважаючи на широке розповсюдження в теорії та практиці ідеї зберігання фінансової безпеки, в економічній літературі відсутнє одностайне трактування поняття «фінансова безпека підприємства» [1–3].

Однак, незважаючи на різноманітність, точок зору, можна знайти спільне, що їх поєднує:

- це комплексна категорія, що стосується різних аспектів функціонування підприємства;
- фінансова безпека підприємства обумовлена, негативним впливом зовнішнього і внутрішнього середовища;
- фінансова безпека підприємства визначається його фінансовим станом, за якого підприємство здатне протистояти вже існуючим та потенційним загрозам шляхом ефективного

фінансового управління для забезпечення розвитку економічної діяльності підприємства [4].

Зростаючі вимоги покупців сприяють створенню гнучкої структури системи управління підприємством, тому необхідно інтегрувати діяльність всіх підрозділів підприємства. Інтеграція досягається за рахунок впровадження та вдосконалення операцій управління інформацією, яка виступає сьогодні як один з найбільш важливих ресурсів, його значення не менше матеріальних, сировинних та інших. На відміну від інших видів, здатних поступово виснажуватися, інформаційні ресурси можуть використовуватися багаторазово, причому їхній потенціал постійно збільшується і збагачується. Інформаційна інфраструктура підприємства з урахуванням сучасних інформаційних систем, перетворює інформацію з допоміжного чинника на самостійну продуктивну силу, здатну у стислі терміни підвищити рівень фінансової безпеки.

З розвитком глобалізації та діджиталізації економіки та змінами в Україні, що є частиною світової економічної системи, зростає актуальність оцінки фінансового стану компанії відповідно до міжнародних стандартів. Міжнародні стандарти фінансової звітності покликані відобразити реальний стан справ компанії. Фінансовий стан компанії визначає її прибутковість та інвестиційну привабливість у світовому діловому співтоваристві, оцінює міру соціальної відповідальності перед суспільством та стейкхолдерами.

Бухгалтерська звітність підприємств про результати діяльності містить величезний аналітичний потенціал і можна використовувати у процесі прийняття управлінських рішень, як перспективного, і поточного характеру. Зміна архітектури бухгалтерського обліку та структури фінансової звітності викликають необхідність забезпечення високого рівня організації аналізу результатів діяльності підприємства.

Основне призначення звітності з Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) – дати об'єктивну інформацію про фінансове становище, фінансові результати та зміну фінансового стану організації, необхідну для обґрунтування та прийняття економічних рішень. Вся система МСФЗ побудована на тому, що бізнес існує в умовах невизначеного внутрішнього і зовнішнього середовища, і використання при прийнятті економічних рішень якісної звітності дозволить знизити вплив ризиків, що виникають внаслідок цього.

Існують різні погляди на визначення множини показників (індикаторів) фінансової безпеки та рівень їх порогових (нормативних) значень. Відповідно до світової практики, вимоги до

значень індикаторів носять лише рекомендаційний у разі оцінки стану фінансової безпеки підприємства.

Основними критеріями включення показника до багатьох індикаторів фінансової безпеки, їх порогових значень, на наш погляд, є галузева належність підприємства, стадія його життєвого циклу, стан функціонування підприємства, рівень конкурентоспроможності тощо. Можна визначати кілька порогових значень – за оптимістичного, нейтрального та песимістичного сценарію.

Використання порогових значень показників у разі оцінки фінансової безпеки підприємства дає можливість вирішити виявити та оцінити можливі негативні тенденції у діяльності підприємства.

Чимало проблем виникає у частині використання міжнародної термінологічної бази у зв'язку з різними інтерпретаціями та ідентифікаціями окремих показників фінансової звітності, зокрема й труднощі лінгвістичного характеру. У процесі аналізу міжнародної фінансової звітності необхідно виходити не стільки з форми, скільки з сутності фінансово-економічних процесів, що вивчаються, що відбуваються на підприємстві.

Література:

1. Лиса О.В. Фінансова безпека суб'єктів господарювання в сучасних умовах. *Економічний аналіз: збір. наук. праць*. Тернопіль : Видавничо-поліграфічний центр ТНЕУ "Економічна думка", 2016. Т. 26. № 1. С. 58–64.
2. Сукрушева Г.О., Коляда К.В. Теоретична сутність фінансової безпеки суб'єкта господарювання. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського. Економічні науки*. 2018. Вип. 23. С. 560–562.
3. Краснокутська Н.С., Коптєва Г.М. Дефініція поняття "фінансова безпека підприємства": основні підходи та особливості. *Бізнес Інформ*. 2019. № 7. С. 14–19.
4. Марусяк Н.Л., Бак Н.А. Фінансова безпека підприємства та загрози її втрати в сучасному економічному середовищі. *Економіка та держава*. 2022. № 2. С. 109–113. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2022.2.109>

НАПРЯМ 2. ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННА СПРАВА ТА ТУРИЗМ

Zhyvko Zinaida

*D.Sc. in Economics, Professor,
Academy of Economics and Pedagogy, Praga, Czech Republic;
Institution of Higher Education "Private Joint-Stock Company
"Lviv Institute of Management"*

Rodchenk Svitlana

*Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Associate Professor at the Department Finance,
Accounting and Business Security
O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkiv*

Holovach Tetiana

*Ph.D. in Philology, Associate Professor
Department at the Foreign Languages and Culture of Professional Speech
Lviv State University of Internal Affairs*

Zhyvko Oleh

*Postgraduate Student
Kyiv National University of Technologies and Design*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-11>

MANAGEMENT ACCOUNTING IN THE INFORMATION SYSTEMS OF HOTELS

The list of such requirements affects the definition of the concept of "Ukraine accounting". Some definitions of management accounting are given in Table 1.

In Ukraine, the essence of management accounting is legally defined by the Law of Ukraine "On Accounting and Financial Reporting in Ukraine" dated 16.07.1999 No. 996-XIV: internal (management) accounting is a system of processing and preparing information about the enterprise's activities for internal users in the process of managing its activities [5]. As can be seen from the above, there are many different systems of information and analytical support for management decision-making. The choice of a specific system depends on the needs and goals of the enterprise, its size and branch affiliation, the availability of

resources, and competencies for its implementation and operation. However, in any case, such a system must be reliable, secure, available, flexible, and scalable.

Table 1

**Definitions of management accounting given
in the works of scientists**

No.	Definition	Author, source of information
1	Management accounting is understood as the process of identifying, measuring, accumulating, analyzing, preparing, interpreting, and transmitting information that is used by the management unit for planning, evaluation, and control within the enterprise.	Butynets F.F. [1, p. 229]
2	Management accounting is the provision of information to individuals in the organization itself, based on which they make more informed decisions and increase the efficiency and productivity of current operations.	Pisarenko T.M., Bukalo N.A. [2, p. 137]
3	Management accounting is a branch of knowledge and a field of activity related to the formation and use of economic information for management within a business entity.	Sadovska I.B. [3, p. 259]
4	Internal economic accounting (the so-called managerial accounting, production controlling) is not independent accounting. This is a continuation, or more precisely, a further deepening, detailing of the data of accounting and financial accounting in terms of expenses and income of activities, when all the effectiveness of the acquisition of resources, their processing, technological and organizational solutions, motivation, etc. is revealed.	Sopko V.V. [4, c. 483]

Providing unbiased information necessary for management decisions is an important function of information and analytical systems. These systems provide collection, processing, storage, and analysis of data related to various aspects of the company's activities and provide useful information for managers at different management levels. Information and analytical systems can have different structures, functionality, and purpose, depending on the specifics of the enterprise and its goals. Some of the most common types of such systems are:

- **Enterprise Resource Planning (ERP) systems** are comprehensive software that integrates all major business processes of an enterprise, such as finance, logistics, production, procurement, sales, and customer service. ERP allows one to automate and optimize the work of the enterprise, improve control and coordination between departments and functions, reduce costs and errors, and improve the quality of products and services. ERP also provides managers with access to up-to-date and reliable information about the state of the enterprise and its resources, which facilitates the adoption of effective management decisions. Examples of ERP systems are SAP, Oracle, Microsoft Dynamics, etc.

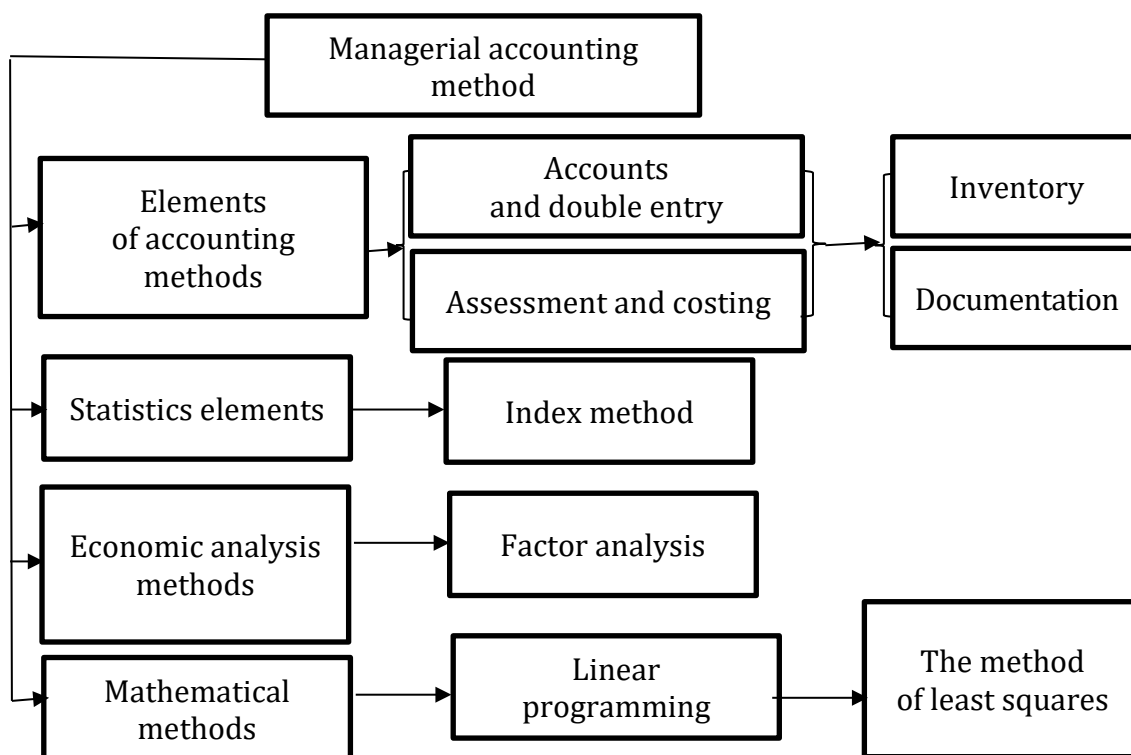
- **Decision support systems (DSS)** are interactive computer systems that help managers solve complex and unstructured problems. DSS combine data from internal and external sources, analytical models and methods, intuitive and graphic user interface. DSS allow managers to analyse situation, and simulation scenarios, evaluate alternatives, and predict consequences. DSS also facilitate communication and cooperation between participants in the decision-making process. Examples of DSS are Excel Solver, Tableau, Power BI, etc.

- **Business analytics (BA) systems** are a collection methods and tools that allow obtaining, processing, analysing, and visualizing large volumes of data generated by the enterprise and its environment. BA is used to identify regularities, trends, anomalies, dependencies, and cause-and-effect connections in the data. BA helps managers get value insights that improve understanding situation, identification of opportunities and risks, and promotion of productivity and competitiveness. BA also promotes automation and optimization of business processes and adaptation to changes in market conditions. Examples of BA systems are IBM Cognos, SAS, QlikView, etc.

- **Artificial intelligence (AI) systems** are computer systems capable of imitating human abilities, such as learning, thinking, perception, language, creativity, etc. AI uses advanced algorithms and models such as machine learning, neural networks, expert systems, natural language processing, computer vision, etc. AI allows enterprises to solve complex and innovative tasks, improve the quality and speed of decision-making, and increase productivity and innovation. AI also helps to personalize and improve interactions with customers and partners. Examples of AI systems are Google Assistant, Siri, Alexa, Cortana, etc.

Sometimes the concepts of management accounting and controlling are equated. This is not quite so. There are many common features between them, but there are also differences. Management accounting and controlling are different but related concepts. Management accounting is the process of providing the company's

management with information that helps in planning, evaluating, and controlling the organization's activities. Controlling is a management function that analyses, monitors, and corrects the implementation of the company's strategic and tactical goals. Controlling uses data from management accounting but also includes other aspects such as market analysis, forecasting, risk management, etc. Thus, it can be said that it is managerial accounting is the information basis of controlling, and control is one of its functions. That is, management accounting is an integrated system of various economic disciplines, and the method of management accounting contains (Fig. 1):

Figure 1. Managerial accounting method

Considering the fact that managerial accounting in the narrow sense is a component of the entire accounting system and is related to financial accounting, it must comply with uniform accounting principles, in particular: continuity of enterprise activity; a single monetary unit; completeness and analyticity of information; periodicity, etc.

The main goals of managerial accounting are to provide information that helps the management of the enterprise in achieving the strategic goal, planning, control, evaluation, and optimization of the organization's activities. Managerial accounting information can relate to such aspects as the cost of products (works, services), expenses of structural units and the enterprise as a whole, results of economic activity in various directions, elements of internal pricing, forecasts for the future,

settlements with counterparties, etc. Managerial accounting information is formed and provided taking into account the needs of managers of a particular enterprise and is not limited by any standards or rules.

As is evident, modern means of communication for hotels are very diverse and effective. They help hotels adapt to changing market conditions, take into account the needs and wishes of customers, and improve their competitiveness, and profitability.

The main goal of implementing a management accounting system for an enterprise is to provide the company's management with the most complete information necessary for more efficient work. Informatization and computerization of business processes are necessary aspects of the effective operation of hotel enterprises.

References:

1. Butynets F.F., Davydyuk T.V., Kanurna Z.F., Malyuha N.M., Chyzhevska L.V. *Bukhhalterskyi upravlinskyi oblik [Accounting and management accounting]: pidruchnyk. Vyd. 3-tye, pererob. ta dop.* Zhytomyr: PP «Ruta», 2005. 471 p. (in Ukrainian)

2. Pysarenko T.M., Bukalo N.M. (2010) *Upravlinskyi oblik: sutnist, zmist ta pryntsyipy vedennya [Management accounting: essence, content and principles of management]. Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu*, vol. 2, no. 1, pp. 136–140. (in Ukrainian)

3. Sadovska I.B. (2012) *Teoriya i praktyka upravlinskoho obliku: harmonizatsiya system [Theory and practice of management accounting: harmonization of systems]. Naukovyy visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannya Ukrayiny*. Kyiv: VTS NUBiP Ukrayiny. Issue 169: Ekonomika, ahrarnyy menedzhment, biznes, part 2, pp. 257–265. (in Ukrainian)

4. Sopko V.V. (2006) *Bukhhalterskyi oblik v upravlinni pidpryyemstvom [Accounting in enterprise management] : navch. posibn.* Kyiv: Vyd-vo KNEU, 526 p. (in Ukrainian)

5. Law of Ukraine “On Accounting and Financial Reporting in Ukraine” dated July 16, 1999 No. 996-XIV. Available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вп> (in Ukrainian)

Фостолович Р.С.

магістр,

Житомирський державний університет імені Івана Франка

Боцян Т.В.

кандидат економічних наук, доцент,

доцент кафедри економіки, менеджменту,

маркетингу і готельно-ресторанної справи,

Житомирський державний університет імені Івана Франка

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-12>

СФЕРИ ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ: ПЕРЕДУМОВИ ЕФЕКТИВНОЇ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Поняття міжнародної економічної інтеграції для України сьогодні у більшості науковців та підприємців асоціюється з європейськими поступами нашої держави та підписанням Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони.

Оминаючи схоластичні дослідження та систематизацію основних дефініцій сутності поняття «міжнародна економічна інтеграція» беремо за основу дослідження Приходько І.В. [1], яка, на наш погляд, зробила глибокий аналіз сутності даного поняття. Автор дійшла до висновку [1, с. 97], що розглядати окремо економічну або політичну концепцію міжнародної інтеграції не є виправданим, а «під міжнародною економічною інтеграцією слід розуміти політико-економічний процес зближення та об'єднання держав з переплетінням їх економічних систем, з єдиною економічною політикою та наднаціональним політичним управлінням».

Дане дослідження обмежується лише мікрорівнем, і об'єктом дослідження підприємства готельно-ресторанного бізнесу.

Ефективність міжнародної економічної інтеграції в контексті сфери гостинності може бути забезпечена лише за умови вирішення всіх питань, які є спільними для України та міжнародної спільноти, саме тому в даній роботі ми поставили за завдання визначити найбільш важливі передумови ефективною міжнародної економічної інтеграції.

Першою з них є проблема оптимізації роботи персоналу, яка може бути вирішена за рахунок роботизації. Мова йде про використання штучного інтелекту та роботизованих технологій для прийому замовлень, відповіді на стандартні запитання при допомозі чат-ботів, виконання ряду інших функцій.

Друга проблема, яка потребує вирішення в контексті ефективної міжнародної інтеграції, є уніфікація облікових даних та фінансової звітності, використання хмарних технологій для ведення бухгалтерського та управлінського обліку.

Завданням, яке потребує вирішення є також забезпечення гостей інформацією, яка сприяє здоровому способу життя, в тому числі про якісні місцеві продукти і інформацією про те, де і як вони були вирощені, яким чином транспортувалися. І це лише частина тренду, пов'язаного з забезпеченням сталого відповідального розвитку сфери гостинності, який також реалізується через дизайн готелів і ресторанів з врахуванням екологічних принципів, забезпечення соціальної відповідальності в сфері гостинності та зменшення рівня впливу на навколишнє середовище.

Без попередньої екскурсії готелем, попереднього замовлення або бронювання столика в ресторані важко уявити сучасний сервіс в сфері гостинності. Це має бути як технологічно інноваційно так і цікаво для гостей. Забезпечення таких можливостей здійснюється за допомогою VR та хмарних технологій.

Створення в закладах гостинності для місцевих жителів, так і для гостей місць віддаленої роботи – наступне завдання, яке має бути вирішене. Для реалізації цього завдання необхідна велика кількість розеток, високошвидкісний WI-FI, кімнати для переговорів тощо.

Персоналізація та кастомізація послуг – наступний виклик, що сприятиме міжнародній інтеграції в сфері гостинності. Гості в більшості випадків очікують індивідуального підходу, а не персоналізації на рівні сегменту ринку. Реалізація цього завдання можлива через CRM системи, які дозволять використовувати аналітичну інформацію про гостей для адаптації своїх послуг до їх потреб. Це особливо важливо при виході на міжнародний ринок, коли представникам готельно-ресторанного бізнесу необхідно врахувати культурні, релігійні та інші особливості гостя.

Окремо можна виділити вдосконалення нормативно-правової бази та відповідальне ставлення до виконання договірних зобов'язань для ефективної міжнародної економічної інтеграції в сфері гостинності, зокрема в сфері франчайзингу, про що відмічають в своїй праці група авторів Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця [2, с. 129].

Отже, в роботі ми виділили основні передумови ефективної міжнародної економічної інтеграції в сфері гостинності.

Література:

1. Приходько І.В. Теоретичні концепції міжнародної економічної інтеграції. *Економічний аналіз: зб. наук. праць*. Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. Том 19. № 1. С. 91–100. URL: https://intrel.lnu.edu.ua/wpcontent/uploads/2015/10/ecan_2015_191_14-1.pdf

2. Ставерська Т.О. Франчайзинг у ресторанному бізнесі: проблеми міжнародної інтеграції України. *Науковий вісник Ужгородського нац-го ун-ту. Сер. «Міжнародні економічні відносини та світове господарство»*. Ужгород, 2020. Вип. 31. С. 119–126.

НАПРЯМ 3. СОЦІАЛЬНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Додон О.Д.

*кандидат економічних наук,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

Ковальов А.М.

*магістр,
Донецький національний університет імені Василя Стуса*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-13>

ЕКОЛОГО-ОРІЄНТОВАНЕ СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО: ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Перехід на нову систему цінностей суспільства вимагає поетапної, паралельної та своєчасної зміни цільових напрямків розвитку підприємства. На даний час пріоритетними є його соціально-екологічні аспекти, а це, в свою чергу, ставить підприємство перед необхідністю зміни поглядів стосовно вибору критеріїв розвитку та надання оцінки тривалого і ефективного економічного зростання.

Така різка зміна пріоритетів викликає необхідність більш детального дослідження розвитку підприємства як соціально-екологічної системи. Підсилює актуальність дослідження еколого-орієнтованого соціального підприємництва поглиблення соціально-економічної кризи в Україні обумовленої війною та значними втратами як економічної так і соціальної складової.

Важливість інтеграції екологічно орієнтованого підприємництва також продемонстровано в багатьох міжнародних документах та деклараціях, у тому числі і у Глобальних цілях сталого розвитку ООН.

Цілі сталого розвитку (ЦСР), які в літературі ще зустрічаються під назвою «Глобальні цілі» – це узагальнене спонукання до дій, направлених на завершення боротьби з бідністю та її викорінення, захист планети і гарантування миру та процвітання для всього населення планети. ЦСР вступили в дію у січні 2016 року, і є підґрунтям політики та фінансування ПРООН на протязі наступних 15 років [1].

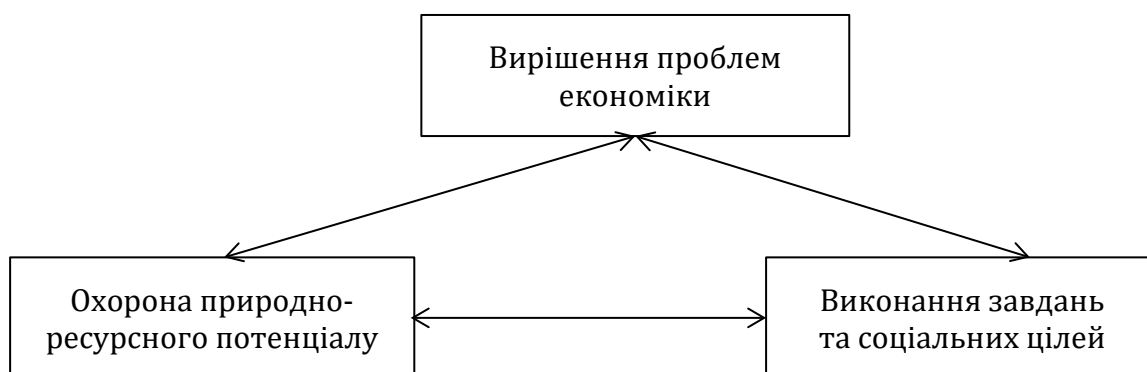
30 вересня 2019 року, набув чинності Указ Президента України № 722/2019 «Про Цілі сталого розвитку України на період

до 2030 року» [2], у якому наведено результати адаптації ЦСР з коригування на специфіку розвитку України, представлені в Національній доповіді «Цілі сталого розвитку: Україна», та зобов'язання гарантувати дотримання Цілей сталого розвитку України на період до 2030 року.

Концепція екологічно орієнтованого соціального підприємництва гарантує збалансоване рішення, як проблем економіки держави, так і проблем соціального сектору, при цьому надаючи перевагу природоохоронній політиці для створення і підтримки сприятливого навколишнього середовища, задля покриття потреб не тільки тих людей, які живуть зараз, а й майбутнього покоління.

Екологічно орієнтоване соціальне підприємництво дозволяє гарантувати стабільний соціально економічний розвиток, що не призводить до руйнування природного середовища. Зокрема, основні проблеми, що вирішуються можна поділити на два блоки (рис. 1):

- збереження природно-ресурсного потенціалу;
- досягнення соціальних цілей.

Рис. 1. Модель соціально-економічного розвитку на основі екологічної зорієнтованості

Враховуючи широку спрямованість, виокремлюють кілька видів еколого-орієнтованих соціальних підприємств (рис. 2):

- ресурсозбереження;
- екологічна освіта;
- енергоефективність;
- виробництво продуктів та послуг.

Рис. 2. Види еколого-орієнтованих соціальних підприємств

Разом з тим, варто розуміти різницю між підприємствами, які функціонують в сфері екології та еколого-орієтованими соціальними підприємствами. Останні, крім того, як чинити позитивний вплив на навколишнє середовище, обов'язково ставлять перед собою ще й соціальну мету, на досягнення якої направляють частину свого прибутку та зусиль.

Отже, підводячи підсумок варто зазначити наступне. Соціальне підприємництво – це робота, спрямована в трьох напрямках: соціальний, ринковий та інноваційний. Підприємницька діяльність з соціальним орієнтиром має великий потенціал як у всьому світі так і в Україні. Ця діяльність сприятиме виникненню нового типу підприємців – людей, які змінюють дійсність, творять, розробляють новітні підходи для вирішення соціальних проблем.

Соціально-екологічна орієнтація допоможе підприємству поліпшити ефективність та зменшити використання ресурсів, тим самим мінімізуючи витрати, забезпечуючи дотримання

нормативних вимог, заохочуючи до залучення працівників та поліпшити відносини зі споживачами та державою.

Література:

1. Міністерство соціальної політики України. URL: <http://www.mlsp.gov.ua>
2. Про соціальні послуги: закон України від 2019 року № 18. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
3. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>
4. Соціальне підприємництво в Україні. URL: <https://socialbusiness.in.ua>

Ситар Я.С.

магістр,

Донецький національний університет імені Василя Стуса

Соколюк І.Ю.

аспірант,

Уманський національний університет садівництва

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-14>

СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ МОЛОДІ В УКРАЇНІ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

За період війни росія завдала Україні та й надалі продовжує завдавати великі збитки як економіці в цілому так і українському народові. Особливо сильно постраждала молодь – частина виїхала, а ті, що залишились перебувають у постійному стресі на невизначеності, що негативно позначається на формуванні людського капіталу та загальному соціально-економічному розвитку країни загалом.

Стан, в якому перебуває українське суспільство потребує рішучих кроків зі сторони держави яку частині забезпечення базових потреб, так і в частині формування сприятливих (можливих за наявних обставин) умов для розвитку молоді. Провідну роль в цьому належить відвести саме соціальному захисту населення та, зокрема, молоді.

Молодь, як велика соціально-демографічна група, має притаманні лише їй особливі соціальні та психологічні характеристики, що обумовлені віком молодих людей, перебуванням їх суспільно-економічного, соціально-політичного становища лише на етапі формування.

Для того, щоб детально розкрити зміст соціального забезпечення молоді, потрібно провести глибоке та всебічне дослідження самої категорії «молодь». В спеціалізованій науковій літературі при наданні дефініції доволі часто використовуються такі терміни, як «суспільна група», «вікова група», «соціально-демографічна група», «соціальна група» і т.д. [1].

На нашу думку молодь, яка є категорією, що підпадає під дію соціального захисту, несправедливо неповністю висвітлювалась в юридичній літературі в контексті різних аспектів соціального забезпечення. Крім цього, у молоді існує потреба розкриття по-новому за умов останніх законодавчих змін, а саме – ухвалення нового спеціального закону в галузі молодіжної політики, нової

редакції Закону України «Про соціальні послуги» від 17 січня 2019 року № 2671-VIII [2] тощо.

Наприклад опираючись на дослідження з психології, молодь варто вивчати саме в контексті особистісних, таких що призвели до перелому наслідків, критичних точок за період всього життя. Так, за мінімальну межу «молодого віку» представники цієї науки беруть вік в 15–16 років, якому притаманне намагання виконати перші спроби обрання майбутніх ролей в соціумі, спроба самовизначення. У свою чергу, максимальною межею слід вважати кризовий момент в духовно-світоглядному аспекті, що свідчить про закінчення молодості, якому притаманна чітка визначеність світоглядних орієнтирів, вектору професійного розвитку, цінностей та цілей.

Враховуючи Цілі сталого розвитку України терміном до 2030 року [3], та завдання, які визначає Національна економічна стратегія терміном до 2030 року [4], Міністерство соціальної політики України окреслило наступні стратегічні цілі на 2022–2024 роки: поліпшення рівня пенсійного забезпечення; організація Єдиної інформаційної системи соціальної сфери; підвищення рівня соціальних стандартів і гарантій та підтримка малозабезпечених сімей; надання якісних соціальних послуг; сприяння інклюзії осіб з інвалідністю в суспільне життя; захист прав дітей та інші.

Одним з визначальних напрямів є соціальний захист всього населення, та молоді зокрема. Соціальний захист молоді є невід'ємною частиною системи соціального захисту в Україні. Для здійснення аналізу сутності та особливостей соціального захисту молоді, перш за все, варто визначити юридичну природу поняття «соціальний захист».

Питанню соціального захисту молоді в Україні слід приділяти особливу увагу, так як в умовах війни найбільш психологічно вразливими є підлітки та молодь більш старшого віку. Адже на їх долю припала не тільки безпосередня участь у цих подіях, а й перспектива нести основне навантаження в процесі відновлення країни та її економіки в післявоєнний період. Основною рушійною силою впровадження змін в країні є саме її молодь, яка має потужний потенціал розвитку і потребує всебічного сприяння в сфері соціального захисту. Соціальний захист молоді – це певні інвестиції держави у своє ж майбутнє, так як жодна держава не може вдало розвиватись, без розвитку молодіжного руху.

Переважає більшість міжнародно-правових актів, що вказують на стандарти права на соціальний захист, підтримує принцип збереження прав у сфері соціального забезпечення, що, в свою чергу, передбачає збереження як уже набутих прав, так і прав, що

набуваються стосовно всіх без винятку сфер соціального захисту, як тих, що обумовлені, так і тих, що не обумовлені сплатою внесків, а також пов'язаних з обов'язками, які покладає законодавство на підприємства, механізм виконання яких визначають дво- чи багатосторонні угоди, які надають гарантії виконання зобов'язань на умовах, що визначені взаємною угодою відповідних держав.

Ми вважаємо, що здійснення права на соціальний захист перебуває у нерозривно пов'язане з рівнем розвитку суспільства, так як чим стрімкіший буде його розвиток, тим більш багатоаспектною буде структура досліджуваного права, ефективнішим механізм його здійснення.

За даними соціологічних досліджень до України хочуть повернутися 76% молоді, які змушені були виїхати через війну за кордон. З них, 64% планують повернутися до свого населеного пункту, в якому раніше проживали, і лише 2% – вже до іншого, решта не визначились.

Більше половини (57%) молоді за кордоном серед найбільш важливих цілей в житті зазначили бути корисними Україні.

Не зважаючи на величезні втрати від війни, сучасні дослідники приділяють увагу зміцненню стабільності українського суспільства. Такі тенденції серед молоді [5]:

1) Підвищення рівня громадської активності. Частка молоді, що займається волонтерством, зросла з 20% до 42%.

2) Збільшення частки тих, хто не має бажання виїжджати з України з 49% в 2021 році до 66%.

3) Бажання 76% молодих людей, які виїхали через війну за кордон, повернутись в Україну.

4) Єдність у баченні умов миру і майбутнього України. Молодь одноставно підтримує територіальну цілісність України. Також порівняно з 2021 роком суттєво зросла підтримка вступу до НАТО (з 59% до 80%) та ЄС (з 57% до 85%).

5) Зростання рівня толерантності до найбільш стигматизованих вразливих груп.

Сприяти посиленню вище вказаних тенденцій серед молоді буде соціальний проект «Молодь за демократію в Україні: Фаза III», який діє в рамках Плану дій Ради Європи для України на 2023–2026 роки. Проект базується на результатах та досвіді проекту Ради Європи «Молодь за демократію в Україні» у 2020–2022 роках та зробить систематичний вплив більш ширшим за рахунок поліпшення молодіжної політики, яка базується на засадах участі, та посилення молодіжної роботи в час війни та в післявоєнний період, звертаючи увагу на особливі потреби молодих людей [5].

До проекту входять три основні компоненти, що впроваджуватимуться паралельно і матимуть наскрізні заходи: молодіжна політика, побудована на підходах участі; визнання молодіжної роботи у воєнний час; надання підтримки молодіжним центрам та молодіжним організаціям як платформам громадянської активності та демократичної участі [5].

Можна зробити висновок не розвиваючи даної думки, в цілому, що серед ознак соціального забезпечення молоді в Україні є доцільним в узагальненому вигляді вказати такі: можливість використовувати соціальне забезпечення незважаючи на громадянство; визначення вікових меж із внутрішньою диференціацією відповідно до положень конкретних законодавчих актів; існування додаткового об'єму прав у порівнянні із іншими групами населення; наявність широкого кола гарантій та пільг задля забезпечення умов для соціального становлення та розвитку молоді.

Література:

1. Лаврухін В.В. Соціальний захист населення: понятійно-категоріальний аналіз. *Державне управління: теорія та практика*. 2014. № 1. С. 65.
2. Закон України «Про соціальні послуги». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text>
3. Про цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/7222019-29825>
4. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року. Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 No179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-%D0%BF#Text>
5. Вплив війни на молодь в Україні. URL: <https://cedos.org.ua/researches/vpliv-vijni-na-molod-v-ukrayini/>
6. Доступ до молодіжної роботи: нова програма для новостворених ГО. URL: <https://www.coe.int/uk/web/kyiv/-/access-to-youth-work-a-new-program-for-newly-created-ngos>

НАПРЯМ 4. ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

Volkova Anzhela

*Senior Lecturer of the Department of Foreign Languages
for Specific Purposes
Zaporizhzhia National University*

Zolotova Khrystyna

*Student
Zaporizhzhia National University*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-15>

THE IMPACT OF A FIXED EXCHANGE RATE ON STABILIZATION PROCESSES IN THE COUNTRY

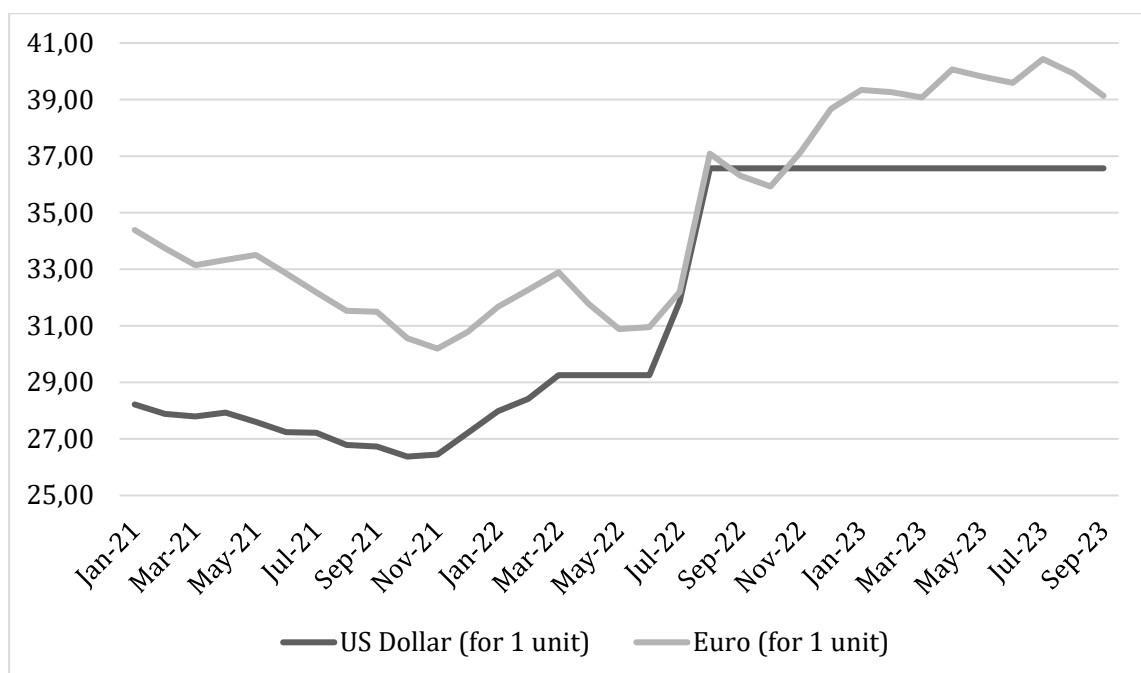
The Ukrainian economy has faced new challenges due to the full-scale Russian invasion. Russian aggression has caused panic among the population and macroeconomic instability in the country. Ensuring financial stability and reducing inflationary pressure have become key priorities. Since the beginning of the full-scale Russian invasion of Ukraine, the National Bank of Ukraine (NBU) has implemented a fixed exchange rate regime of the Hryvnia to the US Dollar.

Exchange rate policies are focused on two major types: a floating exchange rate and a fixed exchange rate. A floating exchange rate is determined by the interaction of supply and demand of currency in the exchange market, without significant intervention by the government or central bank. In the fixed regime the exchange rate is set by the state authority at a certain level against another currency and is maintained by the state authority for a certain period of time [1, pp. 187–188].

Currently, a floating exchange rate is a characteristic feature of developed economies (except for the European Union member states) that prefer a free market economy. However, it should be noted that a floating exchange rate regime is not reliable at all times.

A temporary fixed exchange rate is a relatively common and effective tool for mitigating recessions [2, p. 43].

The dynamics of the official exchange rate of the hryvnia against the euro and the US dollar (average for the period) are shown in Figure 1.

Figure 1. Dynamics of the official exchange rate of the hryvnia to the euro and the US dollar from January 2021 to September 2023 (average for the period)

Source: Compiled by the authors based on [7]

We can observe that the support for the fixed exchange rate policy of the hryvnia to the US dollar by the NBU has started since February twenty-fourth. However, in July, the hryvnia depreciated by 25% against the US dollar, from 29.2549 to 36.5686 UAH/USD. At the end of July last year, the hryvnia exchange rate against the euro also devalued by 25%, from 29.8064 to 37.2689.

According to the "Inflation Report for January 2023", the fixed exchange rate played a crucial role in maintaining control over inflation under martial law [3, p. 12]. According to the National Bank of Ukraine, if the hryvnia exchange rate had not been fixed, inflation would have increased by approximately eight percentage points by June 2022, reaching 30% per year [4].

To maintain a fixed exchange rate at the specified level, the NBU must conduct currency interventions. Interventions involve buying or selling domestic currency in the foreign exchange market. In a fixed exchange rate regime, the central bank sells foreign currency for domestic currency, thereby withdrawing it from the circulation. Currency interventions require sufficient international reserves to ensure unlimited impact on the market and protection against speculative attacks [5, pp. 19–20].

Maintaining a fixed exchange rate can deplete the country's international reserves, making it costly in the long run and causing significant currency devaluation.

The National Bank has abolished the fixed exchange rate of the hryvnia against the US dollar since the third of October. However, according to the "Inflation Report for July 2023", currency fluctuations of the hryvnia to the US dollar will be restrained by the NBU interventions to maintain macrofinancial stability, which will provide an opportunity to keep the hryvnia's exchange rate relatively stable in comparison with foreign currencies in the future [6, p. 37].

Thus, the effectiveness of the fixed exchange rate is explained by its use in the short term that is characterized by price inflexibility. The National Bank of Ukraine has been implementing monetization of the budget deficit as a solution to the increasing deficit caused by the full-scale invasion of Ukraine. An increase in the amount of money in circulation typically leads to a decrease in its value, which in turn affects the depreciation of the national currency. Currency fluctuations can significantly impact the currency market participants. If the exchange rate falls, the level of foreign currency denominated debt and the price of imports rise. However, during the implementation of a fixed exchange rate, the central bank is obliged to maintain the value of the national currency at a constant level against another currency. This reduces the need for investors and businesses to hedge against currency risks and facilitates their forecasting and planning. Therefore, the fixed exchange rate policy serves as an anchor for price stability, which helps to avoid significant national currency fluctuations, ensures price stability in the domestic market, and curbs panic among market participants in the short-term perspective.

References:

1. Silakova A.V., Lanovska H.I., Klymash N.I. (2015) Tsentralnyy bank i hroshovo-kredytn apolityka [Central bank and monetary policy]. Lviv: «Mahnoliya2006».

2. Infliatsiinyi zvit NBU lypen 2022 roku [Inflation report of the NBU, July 2022]. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2022-Q3.pdf?v=4

3. Infliatsiinyi zvit NBU, sichen 2023 roku [Inflation report of the NBU, January 2023]. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q1.pdf?v=4

4. Natsionalnyi bank z 7 kvitnia vprovadzhuie anonsovani zminy do operatsiinoho dyzainu monetarnoi polityky dlia posylennia makrofinansovoi stiikosti [On April 7, the National Bank implements the announced changes to the operational design of monetary policy to strengthen macro-financial

stability]. Available at: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-z-7-kvitnya-vprovadjuye-anonsovani-zmini-do-operatsiynogo-dizaynu-monetarnoyi-politiki-dlya-posilennya-makrofinansovoyi-stiykosti>

5. Bilenko T.I. (2015) Zasadnychi pryntsypy vyboru adekvatnoho rezhymu valiutnoho kursu i yoho vplyv na efektyvnist monetarnoi polityky v realnomu sektori ekonomiky [Basic principles of choosing an adequate exchange rate regime and its influence on the effectiveness of monetary policy in the real sector of the economy]. *Development strategy of Ukraine*, no. 1, pp. 16–24.

6. Infliatsiynyi zvit NBU, lypen 2023 roku [Inflation report of the NBU, July 2023]. Available at: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/IR_2023-Q3.pdf?v=4

7. Natsionalnyi bank Ukrainy [National Bank of Ukraine]. Available at: <https://bank.gov.ua>

Іршак О.С.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри банківського і страхового бізнесу,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-16>

КРЕДИТНА ДІЯЛЬНІСТЬ БАНКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах воєнного стану в Україні банківська система перебуває у невизначеності та відносній стабільності. При повномасштабному вторгненні росії в Україну, економіка держави зазнала значного удару, у тому числі і банківська система. Функціонування діяльності банків зазнало змін та різного роду обмежень, хоча ці фінансові установи виступають чи не найважливішими інститутами ринкової економіки. Саме вони є одним із найважливіших елементів економіки щодо організації руху фінансових потоків і тут сконцентровані основна частина кредитних ресурсів держави. Розвиток діяльності банківських фінансових посередників під час війни є надважливим, адже саме ці структури забезпечують платежі населення і бізнесу.

На сьогодні, кредитування є невід'ємною частиною функціонування банківської системи країни. Кредитні операції складають значну частку активів банку. Успішне здійснення кредитної діяльності забезпечує фінансову стійкість банківської системи в цілому, тому що саме від ефективності здійснення кредитних операцій залежить прибутковість та ліквідність окремої банківської установи [1, с. 67].

Варто зазначити, що банківська система країни зіткнулася з низкою проблем під час воєнного стану, що призвело до кардинальних змін у системі її функціонування. Повномасштабна війна стала причиною зменшення попиту на кредити з боку населення. Разом з тим зберігається попит на кредити для бізнесу, що зумовлено покращення умов участі корпорацій в урядових програмах. Розглянемо надані кредити клієнтам банківських установ (рис. 1 і рис. 2).

З рисунку видно, що кредити, надані клієнтам банками мали спадну тенденцію, починаючи з 01.08.2022 р. (1120407 млн грн) і до 01.06.2023 р. (983181 млн грн), а це означає зменшення кредитного портфелю банківських установ. Обсяги усіх кредитів значно знизилися, і основною передумовою цьому є великі ризики та загрози, які неможливо прорахувати. Звичайно, що така тенденція

спричинена також і зниженням попиту на кредитування, зокрема на це вплинула і неплатоспроможність населення та вплив його значної частки закордон. Це все, у свою чергу, провокує збільшення частки непрацюючих кредитів. Як видно з рис. 2, то протягом липня-серпня 2023 р. ситуація почала покращуватися, хоча і незначними темпами, а саме у серпні надані кредити клієнтам становили вже 997379 млн грн, що на 14198 млн грн більше, ніж на травень 2023 р.

Рис. 1. Кредити, надані клієнтам банків у 2022 р., у млн грн
Джерело: побудовано автором на основі [2]

Рис. 2. Кредити, надані клієнтам банків у 2023 р., у млн грн
Джерело: побудовано автором на основі [2]

Станом на 1 січня 2023 року, частка непрацюючих кредитів становить 38%, у порівнянні з даними станом на 1 січня 2022 року, де частка NPL становила 30%. Наслідки війни, які призвели до руйнування активів і заставного майна, до зниження платоспроможності населення, що стало причиною зниження спроможності позичальників до обслуговування кредитів і призвело до погіршення кредитного портфелю банків. Для того, щоб запобігти подальшому зростанню обсягів непрацюючих кредитів, НБУ планує провести оцінку якості активів, щоб проаналізувати оцінку кредитного ризику банками [1, с. 68]. У зв'язку із війною кредитний ризик став одним із найбільших, остаточної обсяги втрат від якого можна буде підрахувати лише з часом, тому що значна частина територій України окупована, не працюють підприємства, багато людей виїхали за кордон, багато залишились без роботи, не маючи змоги сплачувати за кредитами та відсотками за ними. З початку війни кредитів було надано на суму 2,3 млрд грн [3, с. 151].

Таким чином, дослідивши кредитну діяльність банків в умовах війни, можна стверджувати, що повномасштабна війна росії проти України безпосередньо має значний вплив на економіку в цілому, і на банківську діяльність у тому числі. Війна внесла свої корективи, змінила правила функціонування банківських установ, вводить поступово нові обмеження. Як бачимо, завдяки якісному регулюванню з боку НБУ, банківська система вистояла та адаптувалася до роботи під час військового стану та гідно протистоїть викликам війни.

Література:

1. Мірошник О.Ю., Кононович А.М. Вплив війни на кредитну діяльність у банківському секторі України. URL: <http://library.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/17830/5/>
2. Основні показники банківської діяльності. URL: <https://bank.gov.ua>
3. Правдиківська І.І., Дорошенко Н.О. Вплив війни на банківську систему України. *Молодий вчений*. 2022. № 9 (109). С. 150–153.

Kapliar Karina
*Postgraduate Student,
Department of International Business Educational
and Scientific Institute of International Relations,
Taras Shevchenko National University of Kyiv*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-17>

ASSESSMENT OF TECHNOLOGICAL CHANGES AS A FACTOR INFLUENCING THE ACTIVITY OF NEOBANKS

In recent years, the rise of neobanks has revolutionized the banking industry, offering a range of technologically advanced financial services. Neobanks, also known as digital banks, operate exclusively online, leveraging technological innovations to provide enhanced customer experiences. As this industry continues to evolve, it is essential to assess the impact of technological changes on the activity of neobanks.

Technological changes play a pivotal role in shaping the activity of neobanks. The advent of smartphones, artificial intelligence, big data, and cloud computing has transformed the way financial services are delivered and consumed. Neobanks have capitalized on these advancements, offering seamless and convenient banking experiences through user-friendly mobile applications. For instance, neobanks utilize digital onboarding processes, eliminating the need for in-person visits and paper-based documentation, thus enhancing efficiency and enabling customers to open accounts remotely [1].

Furthermore, neobanks leverage cutting-edge technologies, such as machine learning algorithms and predictive analytics, to provide personalized financial recommendations and automate repetitive processes. These technological advancements allow neobanks to offer quick credit decisions, assess creditworthiness, and tailor financial products to individual customers [2]. By harnessing the power of technology, neobanks can deliver superior customer experiences, increase operational efficiency, and drive revenue growth.

Neobanks must be cautious when adopting new technologies, as cybersecurity risks and data breaches pose significant threats. With large amounts of customer data stored digitally, neobanks become attractive targets for hackers. It is essential for neobanks to invest in robust cybersecurity infrastructure, employing advanced encryption techniques, multi-factor authentication, and continuous monitoring systems to safeguard customer information [3]. By prioritizing

cybersecurity investments, neobanks can build trust and instill confidence among their customers.

Customer Expectations and Technological Changes

The assessment of technological changes as a factor influencing the activity of neobanks must consider the shifting customer expectations and behaviors. With the proliferation of digital services, customers have come to expect personalized, seamless, and intuitive experiences across all sectors, including banking. Neobanks, with their agile structures and technological prowess, are well-positioned to meet these evolving customer demands [4].

According to a study by PwC, customers value convenience, speed, and transparency when choosing a banking provider. In this context, neobanks shine by offering user-friendly interfaces, frictionless money transfers, real-time updates, and personalized financial recommendations [5]. Through mobile applications and responsive websites, neobanks enable customers to access their financial information anytime, anywhere, fostering a sense of control and empowerment.

Researchers have extensively studied the impact of technological changes on the activity of neobanks. For example, a study conducted by Armstrong et al. (2019) identified that technological innovations are the primary drivers of neobank growth, enabling them to attract a younger demographic and disrupt traditional banking models [6]. Similarly, El-Shanawany et al. (2021) analyzed the strategies employed by neobanks to leverage technological advancements, emphasizing their focus on customer-centricity and agility [7].

Another study by Sharma et al. (2020) highlighted how neobanks utilize technology to improve financial inclusion by providing access to banking services for the unbanked and underbanked populations [8]. This underscores the transformative potential of technological changes in the realm of neobanking.

In conclusion, technological changes have transformed the activity of neobanks, enabling them to provide convenient, personalized, and user-friendly financial services. Neobanks leverage various technologies, such as mobile applications, artificial intelligence, and cybersecurity measures, to offer seamless customer experiences and drive business growth. Customers now expect intuitive digital banking solutions, and neobanks have successfully positioned themselves to meet these evolving demands. As the industry continues to evolve, assessing technological changes remains critical for neobanks to stay competitive and meet the needs of their customers.

References:

1. White H., Blankenship R. & Peterson B. (2020) Neobanking in the United States: Disrupting Traditional Banking Models. *Journal of Financial Services Research*, no. 57(1), pp. 171–192.
2. Smith M.J., Böhme R. & Smaldino P.E. (2018) *Ecosystem development and enabling technologies*. In Handbook of the Evolution of Business and Information Technologies in Digital Ecosystems. Springer, Cham. P. 1–22.
3. Sharma M., Khuntia J. & Hui K.L. (2020) FinTech adoption and innovations in financial inclusion: A study on neobanking. *International Journal of Information Management*.
4. Armstrong, A., Kotlikoff, L.J., & Weil, D. (2019). *Bequest and inter vivos transfers*. In *Measuring Wealth and Financial Intermediation and Their Links to the Real Economy*. University of Chicago Press, pp. 139–164.
5. El-Shanawany H., Hassanein A., Aleassa H. M. (2021) Neobanks & Challenger Banks: Agile Technologies, Customer-Centricity and Margin Compression. *SSRN Electronic Journal*.
6. PricewaterhouseCoopers (2018) *Digital banking: Building customer-centric business models*. PwC UK.

НАПРЯМ 5. МЕНЕДЖМЕНТ

Зінов'єв Г.О.

генеральний директор

ТОВ «Логосенерго»

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-18>

КОНЦЕТУАЛІЗАЦІЯ ПАНДИДАКТЕРІОНУ – ПЕРСПЕКТИВНОГО МЕРЕЖЕВОГО ДОСЛІДНИЦЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

В основі прогресу цивілізації лежить двоєдиний процес розвитку науки і накопичення об'єктивних знань про світобудову, що еволюціонує, а також розвитку сутнісних сил людини, розширення повноти її буття, і цей процес постійно прискорюється. Успіхи науки поступово звільняють людину від важкої праці, надають їй час і фізичну можливість саморозвиватися, дарують радість творчості. Бути творцем означає бути носієм вищого знання та вищих цінностей, рафінованої культури, бути шляхетною людиною, аристократом духу. Квінтесенція творця – це вчений, оскільки він не тільки осягає закони світобудови, а й творить нові ідеї, знання та смисли на їх основі і навіть створює нові закони буття. Вченого можна розглядати й як засіб, за допомогою якого матерія пізнає саму себе, і як найважливіший інструмент її саморозвитку.

Звільняючи людину від важкої праці, наука часом звільняє її від праці будь-якої. Розвиток штучного інтелекту поступово веде до відмирання всіх нетворчих професій, всього рутинного, що можна змоделювати та передати роботу, діяльність якого є проявом сутнісних сил другої природи, створеної генієм людини не тільки для задоволення власних потреб, але і з метою розвитку ноосфери. Людство лише присвоюватиме вироблену роботом продукцію, інакше кажучи, отримуватиме ренту. Але людина не повинна позбутися можливості працювати і ризикувати собою, вона має залишитися незмінною, щоб не втратити себе і не загинути у ледарстві. Тут у неї лише один шлях: займатися тим, що ще довго буде не під силу штучному розуму, – високою творчістю, яка відкриває нескінченне поле для діяльності незліченої кількості людей. Та й розвиток штучного інтелекту нам мислиться лише у

симбіозі з людиною, її розумом. Сильний штучний інтелект – це інструмент, що підіймає до небачених висот міць інтелекту людського, це додатковий та дуже потужний мозок людини й одночасно підсилювач роботи природного людського мозку. Такий симбіоз надасть можливість поєднати кращі сторони обох з них.

Становлення синерго-антропологічної парадигми в науці та перехід до трансдисциплінарної підготовки наукових кадрів викликаний великою мірою виникненням та розвитком інформаційних технологій та штучного інтелекту. Те, що було не під силу одному науковцю раніше – бути висококласним фахівцем у багатьох галузях знань, – тепер в змозі опанувати навіть людина із середніми здібностями (тим більше, що методика в науці єдина, а феномени, які вона досліджує, є в багатьох аспектах якщо не тими самими, то вельми близькими). Цей ефект значно посилюється, якщо вчений працює в колективі мудреців-одномисльців. Що ж буде, якщо ці вчені будуть геніями, виховання яких є цілком досяжним? Отже, процеси формування економіки знань роблять надзвичайно актуальною проблему розширеного відтворення та випереджального розвитку людського капіталу науки. Сучасний науковець має бути гармонійно розвиненим, широко та глибоко освіченим, розбиратися у багатьох напрямках науки та мистецтва на професійному рівні, виявляти небачені раніше зв'язки між явищами різного порядку, мати фантастичні навички та здібності, у тому числі і творчі, вміти вирішувати складні неструктуровані завдання на найвищому професійному рівні та з найвищою швидкістю, бути здатним ефективно співпрацювати в рамках єдиного творчого колективу з іншими дослідниками.

Вчений – штучний товар, його виробництво на конвеєр не поставиш, його не можна готувати так, як раніше у вишах готували фахівців. Але й сучасна практика підготовки вчених – лише самостійна дослідницька робота під керівництвом наукового керівника-вченого – є морально застарілою, оскільки не забезпечує становлення трансдисциплінарного науковця, а отже повинна бути зміненою. Науковцям мають надаватися системні знання з трансдисциплінарної методології, з різних наукових дисциплін, наукознавства, культури та мистецтва. Свободолюбство вчених – вільних і незалежних ерудованих людей, здатних критично мислити та які мають свої думки і в змозі їх відстоювати – говорить про те, що кращою формою організації їхньої праці, до якої ми можемо віднести і навчання, є вільна взаємодія та наданість самим собі, а не дотримання жорсткої дисципліни в межах чітко визначених ієрархічних організаційних структур. Отже, особлива увага у випереджальній підготовці наукових кадрів вищої

кваліфікації має бути приділена саме неформальним методам, саме вони є найперспективнішими. Загалом же процес підготовки вчених має здійснюватися на системних засадах у формальних та неформальних структурах, із застосуванням формальних та неформальних методів на ієрархічних та неієрархічних (мережевих) засадах, за їх оптимального поєднання, яке здатне призвести до появи синергетичного ефекту.

Проблему розширеного відтворення науковців певною мірою вирішують нині дослідницькі університети, які поєднують переважну підготовку наукових кадрів з підготовкою фахівців та з проведенням серйозних наукових досліджень. Кількість таких університетів в світі поступово зростає. Але надалі, на нашу думку, дослідницькі університети займуться виключно підготовкою науковців та дослідженнями. Такі заклади не повинні готувати фахівців, оскільки для вчених переднього краю спілкування з розумними, але такими, що стоять на менш високому ступені інтелектуального розвитку, шкідливо позначається на їх розумових здібностях, вони в такому разі неминуче деградують.

Процеси наукового пізнання та пізнання вже пізаного людством, тобто навчання, в цілому ідентичні, а тому для розвитку інтелектуального потенціалу вчених мають рівне значення та повинні в рамках вдосконалення людського капіталу бути об'єднані. Для забезпечення цього процесу, що поєднується з науковою та художньою творчістю, ми передбачаємо застосовувати особливу мультимедійну систему (середовище) індивідуального та колективного пізнання та творчості інтелектуалів у симбіозі з сильним штучним інтелектом, алгоритми якої будуються на антропологічній методології, що забезпечує швидкий перебіг інтелектуальних процесів та їхні високі результати. При цьому система ця, яку ми вирішили назвати "Антропологійон", є саморозвиваююю, й сама антропологічна методологія стане продуктом творчості в цій системі.

Внаслідок нерозробленості трансдисциплінарних знань та їхньої складності, а також внаслідок того, що саме пошук в колективі однодумців є найефективнішим засобом навчання, інтелектуального розвитку, ми пропонуємо ідею викладача як граючого тренера, який вивчатиме складні матерії разом зі своїми учнями та одночасно керуватиме їхньою підготовкою та інтелектуальним розвитком. Так можна, наприклад, вивчати індоєвропейські мови та здійснювати їх порівняння із мовами тюркськими або семітськими та поєднувати таке вивчення із дослідженням культури народів-носітелів цих мов. Таку складну систему знань не може нині викласти жодний науковець, таких на

даний час немає. Для підготовки вчених слід використовувати й той факт, що створення жорстких умов для мислителів змушує їх думати ефективно у стислий термін. Спрацьовує ефект, про який говорив академік Микола Амосов: мозок добре працює тільки в напружених умовах. Саме таким чином активізується механізм керованого або наведеного інсайту.

Розвиток економіки знань забезпечують сучасні міста, що являють собою науково-освітні та культурні кластери, середовища науковості та художньої творчості, творення ідей, знань і смислів, а також навчання, освіти. Немає однозначної відповіді на питання щодо того, які міста є кращими для розвитку науки і вчених: малі міста – технополіси, де концентрація вчених висока як ніде, і в яких можливе безперервне взаємозбагачувальне спілкування вчених, де наукова думка постійно вирує, де з'являється можливість для трансдисциплінарних досліджень, або ж великі, мегаполіси, де сконцентровано усе, що необхідно для розвитку людини. Мегаполіси загалом переважають, і саме на їх базі має здійснюватися підготовка трансдисциплінарних вчених. Однак розвиток комунікацій певною мірою дозволяє вирівняти можливості цих поселень. Важливо лише забезпечити інституційну повноту, тобто достатню кількість та якість інститутів для максимально можливої ефективності підготовки вчених. При цьому слід зауважити, що вся активність не може бути в інтернеті, мережа не замінить живого спілкування із колегами, вона не замінює, а лише розширює можливості.

Міста забезпечують ще й процеси підтримки та розширення знань, ерудиції у фоновому режимі, коли, перебуваючи в їхній атмосфері, інтелектуал підключається до постійного потоку знань, що генерується їх різноманітними інституціями та особами, та який весь час проходить через його свідомість.

Для вченого важливе значення має вільний час, який є абсолютно незамінним інструментом його гармонійного та трансдисциплінарного розвитку, розширює повноту його буття. Важливе значення також має неформальне спілкування вчених між собою та з представниками інших творчих професій, зокрема на відкритому просторі, на природі, у парках, оскільки знаходження в них налаштовує організм на розумову роботу краще за інші стимулятори. Можливо навіть запропонувати ведення наукового диспуту на кшталт справжньої дуелі: рано вранці у безлюдному лісі та за участі секунданта.

В містах має формуватися на засадах самоорганізації, а також державної, громадської та ділової підтримки мережевий трансдисциплінарний надуніверситет (його ми пропонуємо

назвати «Пандидактеріоном») – єдиний науково-освітній центр, який утворюватиме вся міська інтелектуальна база: університети, НДІ, аналітичні центри, музеї, театри, бібліотеки, інтелектуальні клуби, ЗМІ, наукові та творчі спілки, організації інтелектуального дозвілля, окремі вчені, мислителі, літератори, різноманітні творчі працівники, що їх можна розглядати як окремі факультети, кафедри, лабораторії та окремих викладачів цього університету. Пандидактеріон має бути відкритим для співробітництва з будь-якою релевантною структурою в усьому світі. Найвища його ефективність може бути забезпечена поєднанням дистанційної освіти, освіти за допомогою інформаційних технологій та штучного інтелекту з освітою очною і традиційною, класичними методами підготовки науковця.

НАПРЯМ 6. МАРКЕТИНГ

Терент'єва Н.В.

*кандидат економічних наук,
Запорізький національний університет*

Турчиненко В.В.

*магістр,
Запорізький національний університет*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-19>

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ТОВАРНОЇ ПОЛІТИКИ ПІДПРИЄМСТВА

Термін «товарна політика» включає в себе різні аспекти продуктової стратегії та тактики підприємства. Він охоплює важливі аспекти, такі як асортимент товарів, ціноутворення, позиціонування на ринку, маркетинг та управління запасами. Товарна політика є ключовим елементом в розвитку бізнесу та взаємодії зі споживачами, оскільки вона визначає, як підприємство представляє свої товари та послуги на ринку і яким чином досягає своїх бізнес-цілей.

Товарна політика є ядром маркетингових рішень, навколо якого формуються інші рішення, пов'язані з умовами придбання товару і методами його просування від виробника до кінцевого покупця.

Оцінка ефективності товарної політики підприємства – це процес аналізу та оцінки стратегічних рішень, які стосуються асортименту товарів, ціноутворення, позиціонування на ринку, маркетингу та управління запасами. Оцінка цієї політики дозволяє підприємству визначити, наскільки ефективно вона впливає на досягнення бізнес-цілей та задоволення потреб споживачів.

Основні кроки при оцінці ефективності товарної політики включають:

1. Аналіз асортименту: Оцінка того, які товари пропонуються підприємством, і чи відповідають вони потребам цільової аудиторії. Важливо визначити, чи існує попит на продукти та чи вони генерують прибуток.

2. Аналіз ціноутворення: Оцінка цінової політики підприємства, включаючи цінові стратегії, знижки, акції та

конкурентоспроможність цін. Важливо визначити, чи встановлені ціни відображають цінність продуктів для споживачів.

3. **Позиціонування на ринку:** Оцінка того, як підприємство позиціонує свої товари в порівнянні з конкурентами. Важливо визначити, чи вдається підприємству виділитися та привернути увагу споживачів.

4. **Маркетингові зусилля:** Оцінка маркетингових кампаній та зусиль, спрямованих на просування продуктів. Важливо визначити, які маркетингові стратегії працюють найкраще.

5. **Управління запасами:** Оцінка того, як ефективно управляються запасами та постачанням товарів, щоб уникнути перепродажів або недостачі товарів.

Після проведення оцінки підприємство може приймати рішення щодо коригування товарної політики з метою досягнення більшої ефективності та покращення результатів бізнесу.

Література:

1. Григорчук Т.В. Маркетинг. Частина друга. Київ : Університет «Україна», 2007.

НАПРЯМ 7. ПІДПРИЄМНИЦТВО, ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

Завадських Г.М.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки і бізнесу,
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-20>

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ І СВІТІ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Концепція соціальної відповідальності бізнесу пройшла довгий шлях формування і трансформацій від теорії «корпоративного альтруїзму» Боуена (1953 р.) до концепції «сталого розвитку» Марревійка та Штойера (2003 р.) і продовжує еволюціонувати. В сучасному світі соціально-відповідальні дії компанії означають досягнення комерційного успіху як наслідок одночасного поважного ставлення до громадянського суспільства, етичних норм та навколишнього середовища. Очікуваними наслідками реалізації принципів корпоративної соціальної відповідальності компанією (КСВ) є подолання соціальних проблем і формування соціально орієнтованої стратегії ведення бізнесу, що у довгостроковій перспективі здатна запобігти глобальній соціальній кризі.

Класичне визначення терміну «соціальна відповідальність» належить провідному фахівцю з маркетингу Котлеру Ф.: «Корпоративна соціальна відповідальність – це вільний вибір компанії на користь зобов'язання підвищувати добробут суспільства, реалізуючи відповідні підходи до ведення бізнесу і виділяючи корпоративні ресурси» [3].

Аналіз наукових публікацій з проблематики КСВ свідчить про відсутність в науковій спільності єдиного підходу до трактування змісту категорії «соціальна відповідальність бізнесу». Фахівці зазначають, що існує більше 80-и дефініцій, які по-різному трактували концепцію соціальної відповідальності бізнесу. Найчастіше ми зустрічаємо наступні з них: «благодійність», «етика бізнесу», «соціальний бізнес», «корпоративне громадянство», «лінія

потрійного критерію», «бізнес з «людським обличчям», «філантропія».

Спільне розуміння щодо трактування сутності категорії «соціальна відповідальність» було закріплено міжнародним керівництвом із соціальної відповідальності в стандарті ISO 26000:2010. Відповідно до цього міжнародного стандарту соціальна відповідальність – це відповідальність організацій за свій вплив на суспільство та навколишнє середовище, про що свідчить прозора та етична поведінка, яка сприяє сталому розвитку, включаючи здоров'я та добробут суспільства; враховує очікування зацікавлених сторін; відповідає чинному законодавству та відповідає міжнародним нормам поведінки; інтегрується у всю організацію і практикується у всіх її взаємовідносинах [1].

На ступінь проведення компаніями політики соціальної відповідальності впливає комплекс факторів, основними з яких є наступні: рівень соціально-економічного розвитку країни та якість інституціонального середовища; ділова активність компанії і стан соціального середовища функціонування компанії; зв'язок напрямів соціальної відповідальності компанії із параметрами економічної ефективності її діяльності; вплив соціально-відповідальної поведінки на фінансово-економічні результати у коротко- і довгостроковому періодах.

Варто зазначити, що концепція соціальної відповідальності бізнесу в світі поширюється на такі основні напрями: дотримання прав людини; дотримання вимог законодавства; ділова та корпоративна етика; захист навколишнього природного середовища; співпраця із зацікавленими сторонами; дотримання міжнародних норм поведінки; прозорість та підзвітність.

Не викликає сумнівів, що реалізація принципів соціальної відповідальності надає низку переваг компанії: покращує її імідж, зменшує витрати, підвищує лояльність споживачів, збільшує прибутковість. Всі мотиви запровадження КСВ на підприємстві можна об'єднати у дві групи:

- фінансові причини, які полягають у максимізації виручки, зниженню витрат та полегшенню доступу до капіталу;

- нефінансові причини, до яких відносяться підвищення репутації, забезпечення конкурентних переваг, вплив тенденцій в галузі.

Світові тренди вказують на прямий зв'язок соціальної відповідальності та репутації компаній. Глобальними лідерами в області КСВ є Google, Microsoft, The Walt Disney Company, BMW Group, LEGO Group, Daimler, Apple, Rolls-Royce, Rolex і Intel (Global CSR RepTrak). Вісім з них потрапили і в Топ-10 компаній з найвищою

репутацією. Сім визнавалися лідерами в сфері КСВ протягом трьох років поспіль [4].

Соціальна відповідальність вітчизняних підприємств в першу чергу полягає в максимально повній сплаті податків, дотримання законодавства про працю та охорону навколишнього середовища, в створенні робочих місць, в добродійних заходах. Всі ці заходи спрямовані на зовнішнє середовище підприємства. Серед ініціатив, які спрямовані на внутрішнє середовище, можна виділити наступні: підвищення продуктивності, поліпшення конкурентоспроможності, оптимізація витрат, реалізація стратегії подальшого розвитку, покращення іміджу, збільшення товарообігу та кількості споживачів.

2008 року в Україні була заснована експертна організація Центр «Розвиток корпоративної соціальної відповідальності», яка працює за кількома напрямками: КСВ у кризові часи, розвиток освіти, просування України за кордоном та соціальна відповідальність державних органів влади. Центр об'єднує 40 вітчизняних компаній і співпрацює з міжнародними експертами в галузі КВ з 20 країн. 2011 року Центр почав визначати Індекс ESG прозорості та підзвітності (базується на методології компанії Beyond Business) компаній України щодо впровадження технологій КСВ та інформування громадськості, в тому числі основних стейкхолдерів компанії, про політику і практики у сфері КСВ [2]. Лідерами індексу ESG прозорості 2020 стали ПрАТ «ВФ Україна», АБ «УКРГАЗБАНК», Група ДТЕК, АТ «Перший український міжнародний банк», ІП «Кока-Кола Беверіджиз Україна Лімітед», ДП «НАЕК «Енергоатом», ПрАТ «Укргідроенерго», АТ «Українська залізниця», МХП та НАК «Нафтогаз України».

У світі існує низка індексів, за якими будуються рейтинги соціально-відповідальних компаній світу, їх можна поділити на фондові та нефондові, але не всі з них можуть бути використані під час аналізу СЕВП, тому що деякі з них мають суто екологічний аспект, не торкаючись інших. Індокси, які є корисними для оцінки СЕВП, – це Індекс Доу-Джонса, Domini Social Index, FTSE4 Good, Corporate Philanthropy Index, Corporate Responsibility Index.

Наразі соціальна відповідальність в Україні перебуває в стадії становлення, але щороку збільшується кількість компаній в Україні, які реалізують проекти соціальної відповідальності бізнесу, створюють стратегії сталого розвитку, випускають нефінансові звіти.

Інструментом інформування стейкхолдерів про ефект від ведення бізнесу в соціально відповідальний спосіб, слугує нефінансова звітність. Так, розкриття інформації у звітності про

сталий розвиток компаній через нефінансові (соціальні) звіти, дозволить представити дані не про те, скільки та яких хороших справ зроблено, а про те, яких змін вдалося досягнути за результатами цих хороших справ. Переваги нефінансової звітності тісно пов'язані з вигодами від ведення бізнесу, формує довіру до компанії з боку різних груп впливу, зокрема, для працівників компанії така звітність є значним стимулом і доказом статусності роботи, роз'яснюючи соціальну вагу їх роботи, сприяє формуванню іміджу відповідального роботодавця серед молодих спеціалістів. Наявність нефінансової звітності поряд із фінансовою дозволяє зацікавленим особам отримувати інформацію про соціальні та екологічні аспекти діяльності компанії в комплексі з інформацією про економічні результати. Отже, звітність про стійкий розвиток компанії дозволить стейкхолдерам оцінити ефективність діяльності компанії, виходячи з їх інформаційних запитів, а реалізація соціальних заходів приводить до підвищення ділової репутації компанії.

Незважаючи на деякий практичний досвід втілення СВБ окремими українськими компаніями, її реалізацію ускладнено такими факторами: відсутністю необхідної державної підтримки, низьким рівнем корпоративної культури, недостатнім усвідомленням переваг упровадження принципів соціально відповідальної поведінки, нерозумінням бізнесом та суспільством механізмів реалізації соціальної відповідальності, фінансовою слабкістю бізнес-структур, корупцією, бюрократичними перешкодами, безперервним перерозподілом власності тощо.

Література:

1. ДСТУ ISO 26000:2019 Настанови щодо соціальної відповідальності (ISO 26000:2010, IDT). URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=87921 (дата звернення 22.10.2023).
2. Завадських Г.М., Лисак О.І., Тебенко В.М. Корпоративна соціальна відповідальність: формування та реалізація в Україні. *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2023. № 2 (48). С. 129–139 с.
3. Котлер Ф., Лі. Н. Корпоративна соціальна відповідальність. Київ : Агенція «Стандарт», 2005.
4. Чупріна М.О., Жалдак Г.П. Світові тренди у сфері корпоративної соціальної відповідальності. *Ефективна економіка*. 2020. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=8365> (дата звернення: 28.10.2023). DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.11.87>

Поврозник П.П.

*аспірант кафедри економіки підприємства,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-21>

ІМПАКТ-ІНВЕСТУВАННЯ ЯК ГЛОБАЛЬНИЙ ВИКЛИК ІННОВАЦІЙНОМУ ПІДПРИЄМНИЦТВУ В УКРАЇНІ

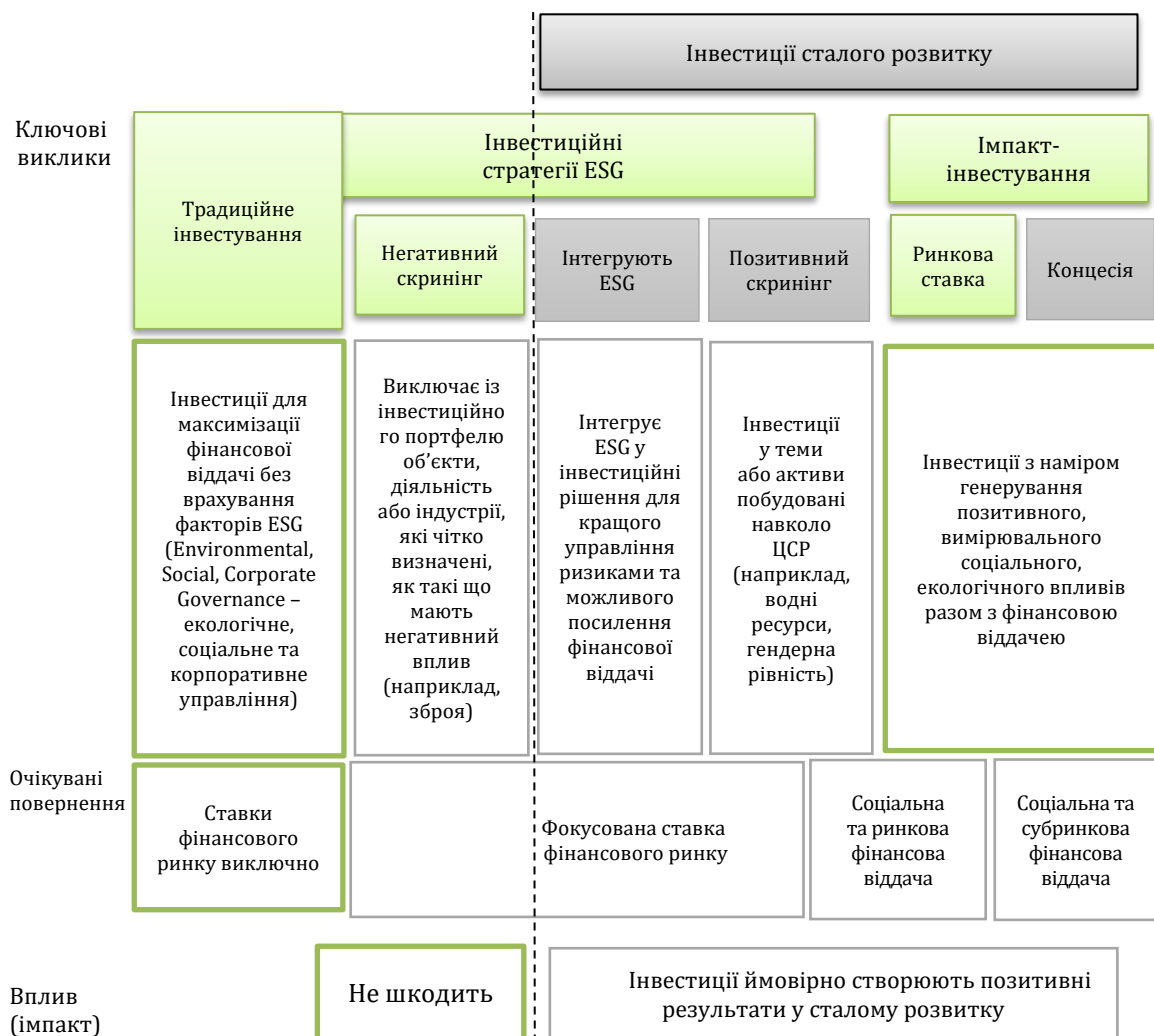
Відновлення економіки України після перемоги у війні та водночас збереження потенціалу під час військових дій значною мірою обумовлюється здатністю соціуму, зокрема підприємців-інноваторів, як його членів, адаптовуватись до викликів сьогодення, імплементувати нові підходи, успішно апробовані за кордоном, а також принципово нові практики, що популяризуються, зважаючи на глобальні тренди.

У цьому контексті глобальним трендом в інвестиційній галузі та однією із передумов інноваційного розвитку підприємництва у світі є імпаکت-інвестування. Цей підхід до інвестування визначається бажанням здійснювати інвестиції, які не лише приносять прибуток, але й мають позитивний вплив на соціальну, екологічну та корпоративну сфери. Імпакт-інвестиції враховують не тільки фінансові показники, але й ставить перед собою завдання сприяти розвитку сталості та добробуту. Імпакт-інвестування (з англ. Impact – вплив) – це підхід, який має на меті сприяти досягненню вимірюваних позитивних соціальних і екологічних впливів (що ведуть до суттєвих позитивних змін). Такий вид інвестицій з'явився нещодавно як суттєва можливість мобілізації капіталу в інвестиції, спрямовані на вимірюваний позитивний соціальний, економічний або екологічний вплив поряд з фінансовою віддачею. Все більша кількість інвесторів включають у свої портфелі імпакт-інвестиції. Більшість таких інвесторів приймають Цілі сталого розвитку (ЦСР) та інші цілі як референтні, щоб проілюструвати взаємозв'язок між їхніми інвестиціями та впливом [3]. Тому імпакт-інвестування загалом органічно вписується в концепцію циркулярної економіки, а також корелює із підходами у ЦСР, які, як декларується, повинні бути досягнуті в Україні за аналогом до глобальних орієнтирів.

Ринок імпакт-інвестування є відносно новим, але швидко зростає, і він досягає стрімкого прогресу в наближенні до загальних рамок для управління інвестиціями для досягнення впливу. Більшість міжнародних фінансових фондів, які інвестують у такі

країни, як Україна, починаючи з 2020 року внесли зміни до своїх інвестиційних стратегій, саме визначаючи пріоритетними імпаکت-інвестиції у своїх портфелях. На сьогодні загальний обсяг імпакт-інвестиційного капіталу сягає 2,3 трільйона доларів США, і вже більш як 400 мільярдів доларів США управляються відповідно до Принципів впливу (Impact Principles) – ринкового стандарту з управління інвестиційним портфелем для досягнення впливу. Багато з цих інвесторів використовують Спільні показники впливу (Joint impact indicators) для вимірювання та звітування про прогрес [3].

На рис. 1 можна розглянути відмінності між традиційним інвестуванням та інвестуванням в сталий розвиток (SDI), складовою якого і є імпакт-інвестування.

Рис. 1. Інвестиційний спектр сталого розвитку (SDI)

Джерело: складено на основі [3]

Щоб розуміти як інвестор приймає рішення включення бізнесу (як інвестиційного об'єкту) до свого портфелю, розглянемо етапи

прийняття рішень імпаکت-інвестором щодо позитивного внеску інвестицій у сталий розвиток та інноваційність:

1. Щоб отримати позитивний внесок у інвестиції в сталий розвиток, діяльність що фінансується (наприклад, продукти/ послуги компанії або проєкт) повинна сприяти досягненню ЦСР, що перевіряється за допомогою фундаментального аналізу на рівні компанії/проєкту (наприклад, для компанії недостатньо просто бути активним у секторі охорони здоров'я з ширшим охоптом, щоб кваліфікувати таку діяльність як внесок у ЦСР). Проводячи цю оцінку, інвесторам також потрібно буде докласти зусиль, щоб переконатись і гарантувати, що внесок у сталий розвиток не переважає негативних впливів тих самих інвестицій протягом усього терміну дії цієї інвестиції, а також що будуть вжиті дієві інвестиційні практики для вимірювання та управління цим позитивом внеском.

2. Щоб отримати статус SDI, компанії повинні бути прозорими щодо своєї ділової практики та надавати належне розкриття інформації та звітність щодо сталого розвитку. Компанії, які не кваліфікуються як такі, продукти/послуги яких здійснюють позитивний внесок на етапі 1, все ще можуть розглядатися як SDI в обмежених випадках, коли їх стійка бізнес-практика призводить до позитивних перетворень у їхній галузі, а їхні продукти та послуги не мають відомого негативного впливу на ЦСР. Активне залучення інвесторів може допомогти досягти цих стійких методів ведення бізнесу та створити позитивну трансформацію [3].

Відтак, на наш погляд, імпаکت-інвестування як певний новий концепт ведення бізнесу уже апріорі є інноваційним за своїм характером, він потребує тривалого за часом адаптаційного періоду, оскільки імплементація підприємцями-інноваторами таких підходів потребує водночас і певної інноваційної культури, бізнес-свідомості, відповідальності. З іншого боку екологізація, сталість розвитку, адаптація до інших вимог ЄС, не може бути надто довгою, оскільки це не дасть змоги швидко рухатись до вступу у Європейську спільноту, що декларується урядом України як безумовний пріоритет навіть під час війни з Росією та в нинішніх надскладних умовах для проведення реформ. Глобальність цього виклику водночас супроводжується перманентною нестачею коштів у бізнесу на інновації, а тим більше на адаптацію нових підходів і ЦСР, що певною мірою гальмує такі процеси.

На даному етапі ємність ринку імпакт-інвестицій не дуже велика навіть у світових масштабах. В українських інвесторів є два варіанти перетворюючих інвестицій. Перший передбачає реалізацію соціальних проєктів за кордоном через міжнародні фонди, а другий –

розвиток соціальних проєктів в Україні, на території підприємства-інвестора. Прикладами другого варіанта в Одеській області можуть бути Зелений театр, Impact Hub Odessa, 4City [2].

Отже, аналізуючи зазначене вище, можна стверджувати, що імпаکت-інвестування відкриває багато можливостей для інноваційного підприємництва. Насамперед це додаткове фінансування, яким імпаکت-інвестор може забезпечити підприємство для створення нової продукції та технологій, розширення доступу до ринків та клієнтів, особливо у сегментах, де попит на продукти або послуги з високим соціальним чи екологічним впливом зростає, покращення репутації інноваційного підприємства, через участь у імпаکت-інвестуванні, що робить його більш привабливим для клієнтів, інвесторів та партнерів.

Щодо основних викликів, які постають перед інноваційно орієнтованими підприємствами є те, що імпакт-інвестори часто очікують від інноваційних підприємств конкретних показників імпаکتу. Це може вимагати збору даних та звітності про соціальний чи екологічний вплив підприємства. Інноваційні підприємства можуть стикається з викликами у підтриманні балансу між досягненням фінансового успіху і відповідальним ставленням до соціальних і екологічних питань. Також імпакт інвестування може мати суворі стандарти щодо оцінки та звітності про соціальний і екологічний вплив, що може бути викликом для підприємств у впровадженні відповідних процесів та процедур. Втім, такі проблеми, як зазначають фахівці [1] можуть вирішуватись різними методами, зокрема шляхом податкового стимулювання підприємств в Україні.

Однак глобалізаційні тренди і реакція на виклики, які вони зумовлюють, особливо в умовах наближення України до вступу в ЄС, будуть запорукою виживання бізнесу, його глобальної конкурентоспроможності, адже інноваційність не є самоціллю, а в тім числі формує здатність адаптовуватись і швидко реагувати на різні виклики і запити інтегрованого світового бізнес-середовища.

Література:

1. Васільєва Л.М. Податкове стимулювання інноваційної діяльності в системі державного регулювання. *Молодий вчений*. 2019. № 2(66). С. 569–572.
2. Дилема “прибуток vs суспільне благо”. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2017/08/14/627988/>
3. Імпакт-інвестування: сутність та специфіка. URL: <https://business.dii.gov.ua/handbook/impact-investment/so-take-impact-investuvanna>

Твердохліб В.Ю.

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Державний податковий університет*

Чорна Т.М.

*кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри митної справи та товарознавства,
Державний податковий університет*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-22>

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКСПОРТУ ЦУКРУ З УКРАЇНИ

Вітчизняний ринок цукру є досить специфічним: з одного боку, Україна залишається одним із європейських лідерів з виробництва бурякового цукру, з іншого – тривалий час зберігалася тенденція до поступового зменшення обсягів виробництва продукції бурякоцукрової галузі. Так, наприклад, у 1995 році в Україні вироблено 3,9 млн т цукру, тоді як у 2021 р. – 1,44 млн т; у 2022 р. – 1,33 млн т [2]. Разом з тим, за розрахунками Міністерства економіки України, внутрішнє споживання цукру в Україні складає близько 1 млн т на рік [3]. При цьому Державна служба статистики фіксує поступове зниження споживання українцями цукру (від близько 41 кг цукру й цукровмісних продуктів на одну особу у 2008 р., до 28,5 кг – у 2020 р.) [2].

Наразі виробничі потужності вітчизняних цукрових заводів дозволяють забезпечити виробництво близько 2 млн т щорічно, покривши таким чином потреби внутрішнього ринку і створивши експортний потенціал. Для України експорт цукру – це варіант розвантаження ринку та збільшення прибутків підприємств, що в умовах війни надважливо для поповнення держбюджету за рахунок надходжень від валютних операцій [4]. Загалом на сучасному етапі експортні можливості України щодо реалізації цукру є порівняно незначними [8]. Частка українського цукру у світовому експорті у 2020 році склала всього 0,03%, Україна займала 35-ту позицію в рейтингу світових експортерів білого цукру, постачаючи на зовнішній ринок продукції загальною вартістю 59 млн. дол. (для порівняння, Бразилія – найбільший експортер за цей же період продала цукру на 8,7 млрд дол.). Разом з тим, незважаючи на незначну частку України на світовому ринку цукру, зовнішня торгівля має певні досягнення. Так, протягом останніх років

Україна розширила географію продажів цукру, збільшивши кількість країн-покупців з 7 до 26 [6].

За попередніми прогнозами, Україна у 2023–2024 маркетинговому році виробить 1,7–1,8 млн т цукру, з якого третина може бути відвантажена на експорт [4]. Одним з найбільших імпортерів українського цукру виступає Європейський Союз. За даними Державної митної служби України, у 2017–2021 рр. до ЄС щороку експортувалося цукру вітчизняного виробництва (товарна підкатегорія 1701129000) загальним обсягом від 5,12 (у 2021 р.) до 961,11 (у 2022 р.) тис. дол. [1]. В поточному році обсяг експорту вітчизняного цукру до країн ЄС суттєво зріс – станом на 31 жовтня 2023 року вже експортовано продукції на 2,75 млн дол. [1]. Найбільшими споживачами цукру з України стали Польща, Болгарія, Угорщина, Румунія. Зростання попиту на український цукор в країнах ЄС пов'язане з низьким врожаєм цукрових буряків у Франції, Німеччині, Польщі вже другий рік поспіль. Загальний дефіцит цукру в країнах Євросоюзу на початок 2023 року складав 2 млн т [5].

У травні 2022 року стимулюючим заходом для виробників цукру стало зняття Урядом України заборони на експорт цукру. Так, Постановою КМУ від 3 травня 2022 р. № 549 внесено зміни до додатків 1 та 5 постанови від 29 грудня 2021 р. № 1424 «Про затвердження переліків товарів, експорт та імпорт яких підлягає ліцензуванню, та квот на 2022 рік», зокрема: скасовано нульову квоту на цукор та запроваджено режим ліцензування експорту цукру. Міністерством економіки України з березня 2022 року спрощено та пришвидшено процес ліцензування експорту товарів, у тому числі цукру, а саме: зменшено перелік необхідних документів; передбачено можливість подачі документів засобами електронного зв'язку; відмінено сплату збору за видачу ліцензії на експорт (імпорт) товарів до припинення чи скасування воєнного стану в Україні

Крім того, збільшенню обсягів експорту цукру до ЄС у 2022–2023 рр. сприяло набуття чинності у червні 2022 року Регламенту Європейського Парламенту та Ради № 2022/870 про тимчасові заходи з лібералізації торгівлі, відповідно до якого призупинено застосування тарифів, визначених в Угоді, та усіх тарифних квот для сільськогосподарської продукції, зокрема і цукру. Раніше Україна могла експортувати до ЄС 20 тис. т цукру, після перевищення квоти необхідно було сплачувати мито у розмірі €300. Статистичні дані свідчать, що протягом 2016–2017 рр. тарифна квота ЄС на цукор вітчизняними виробниками була використана на 100%, в 2018 р. – на 85%, в 2019–2020 рр. –

використана вся можливість безмитного ввезення. Причому в 2019 р. квоти на цукор були вичерпані вже до кінця січня, а 2020 р. – до кінця листопада. В 2021 році квота на цукор була використана лише на 87%, що зумовлено дефіцитом продукту на внутрішньому ринку України.

До червня 2023 року відбувалося нарощування постачання цукру в Європу. Він досягнув 70 тис. т на місяць. Проте Кабінет міністрів постановою від 5 червня поточного року заборонив експортувати цукор до 15 вересня 2023 р. Заборона пов'язана із необхідністю захисту внутрішнього ринку від аномальних темпів нарощування експорту, оскільки за високої ціни українські експортери можуть пришвидшеними темпами вивозити цукор. Тому КМУ зробив ставку на те, що експорт відновиться у вересні, оскільки тоді стартує сезон переробки буряків і таким чином можна уникнути дефіциту та зростання ціни всередині країни [7].

На прохання Румунії відновити постачання згодом було виділено квоту на поставку 20 тис. т цукру до Румунії. Надходження продукції з України сприяло б стабілізації цінової кон'юнктури в Румунії, де останнім часом зросли внутрішні ціни на цукор [7].

Таким чином, для подальшого розвитку цукрової галузі України необхідно виходити на зовнішні ринки. Внаслідок призупинення «Чорноморської зернової ініціативи» вітчизняні фермери уже в поточному році проявляють зацікавленість до виробництва цукрових буряків, чого не спостерігалось шість років. Через посередній врожай цукрових буряків в Європі та значні витрати на паливо, маємо зараз високі ціни на цукор, саме тому цей ринок такий цікавий нашим виробникам навіть попри значні витрати на логістику. Станом на 31 серпня ціна 1 т цукру білого на Лондонській біржі становила 730,5 дол. (без ПДВ) на умовах FOB; ціна на внутрішньому ринку цукру у його виробників становить 718 дол. (без ПДВ) за тону [4].

Зараз Міністерство економіки України, Міністерство аграрної політики та НАЦУ «Укрцукор» напрацьовують механізм експорту цукру для вітчизняних експортерів. З метою покращення співпраці між учасниками ринку цукру діє Меморандум про взаєморозуміння між виробниками цукру, Міністерством аграрної політики та продовольства, Міністерством економіки та іншими учасниками ринку цукру і його споживачами. Першочергове завдання Уряду – сприяння пошуку логістичних шляхів та країн-імпортерів вітчизняного цукру. Перспективним виробництвом цукру в Україні може бути за наявності ринків його збуту та вирішення питання про логістичні шляхи.

Обмеження ж експорту цукру органами влади може призвести до значного затоварювання внутрішнього ринку під час виробничого сезону (вересень-грудень). Окрім того, виробники цукру зіштовхнуться з дефіцитом складських потужностей для зберігання цукру. За таких умов відбудеться зменшення відпускної ціни на цукор нижче його собівартості, що відобразиться на рентабельності функціонування цукрових заводів.

Література:

1. Державна митна служба України. URL: <https://bi.customs.gov.ua/uk/trade/#>
2. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua>
3. Маковей Ю. Цукровий сезон 2023: чи зароблять на цукрових буряках аграрії. URL: <http://surl.li/mtnju>
4. Михайловин Н. Цукрова галузь цього року працює на рекорд. URL: <http://surl.li/mtnkj>
5. Україна збільшила експорт цукру у вісім разів. Головний ринок збуту – країни ЄС. URL: <http://surl.li/mtnkc>
6. Українська асоціація бізнесу і торгівлі. URL: <https://www.ubta.com.ua>
7. Цукровий сезон 2023: очікування та перші результати сезону. URL: <http://surl.li/mtnjp>
8. Чорна Т.М., Гусятинська Н.А. Аналіз нормативних документів ЄС щодо якості та безпечності цукрів у контексті розширення експортного потенціалу галузі. *Наукові праці НУХТ*. 2022. Том 28. № 3. С. 154–176.

НАПРЯМ 8. МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Кузенко Н.В.

*кандидат економічних наук, доцент,
Львівський національний університет імені Івана Франка*

DOI: [HTTPS://DOI.ORG/10.36059/978-966-397-326-5-23](https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-23)

ПРОБЛЕМИ ЗАЛУЧЕННЯ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В ЕКОНОМІКУ УКРАЇНИ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

Вступ. Незважаючи на те, що російсько-українська війна ще триває, необхідно вже сьогодні мати стратегію розвитку економіки України у післявоєнний період. Залучення прямих іноземних інвестицій для повоєнної відбудови є одним з головних чинників економічного відновлення та зростання. Національні фінанси та можливості є досить обмеженими у післявоєнний період. Відтак, у цьому контексті роль іноземного капіталу є визначальною. Окрім інших переваг залучення ПІІ є розвиток технологій, що часто супроводжує процес іноземного інвестування; створення робочих місць; розширення ринків та ін., що сприятиме економічному зростанню. До того ж, актуальність теми визначається й тим, що іноземні інвестиції можуть посприяти відбудові якісно нової структури економіки України.

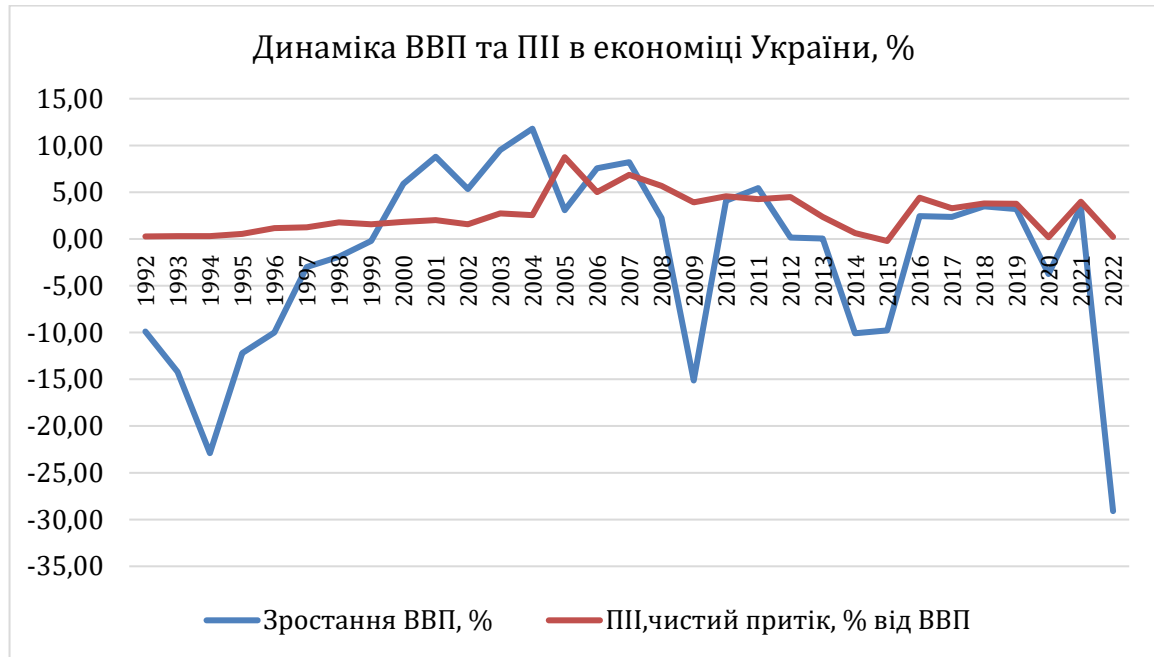
Метою публікації є проаналізувати та визначити проблеми, що впливають на залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України та формують інвестиційний клімат української економіки.

Матеріали та методи. Тема залучення іноземних інвестицій в економіку країни широко досліджується. Зокрема, питання залучення прямих іноземних інвестицій висвітлено у працях Біленка Ю.І. [7], Ткаленко С., Дерій Ж., Бутенко Н., Македон Г., Семченко-Ковальчук О. [9], Баяшвілі Т., Гаттіні Л. [1] та ін. Проте, також ретельного аналізу потребують питання впливу війни на ефективність процесу залучення іноземного капіталу в економіку України.

Результати та обговорення. Оскільки інвестиції є дуже чутливими до ризиків, то першочерговим завданням є визначення та мінімізація цих ризиків. Для залучення прямих іноземних інвестицій Україна повинна забезпечити політичну та

економічну стабільність, ефективну судову систему, розвинену інфраструктуру, доступ до робочої сили, захист прав інвесторів, мінімізувати рівень корупції та бюрократії.

Аналіз основних макроекономічних показників показав, що економічне зростання в Україні є доволі стрибкоподібним та часто залежить від кон'юнктурних чинників, що посилює ризики інвестування в українську економіку (рис. 1).

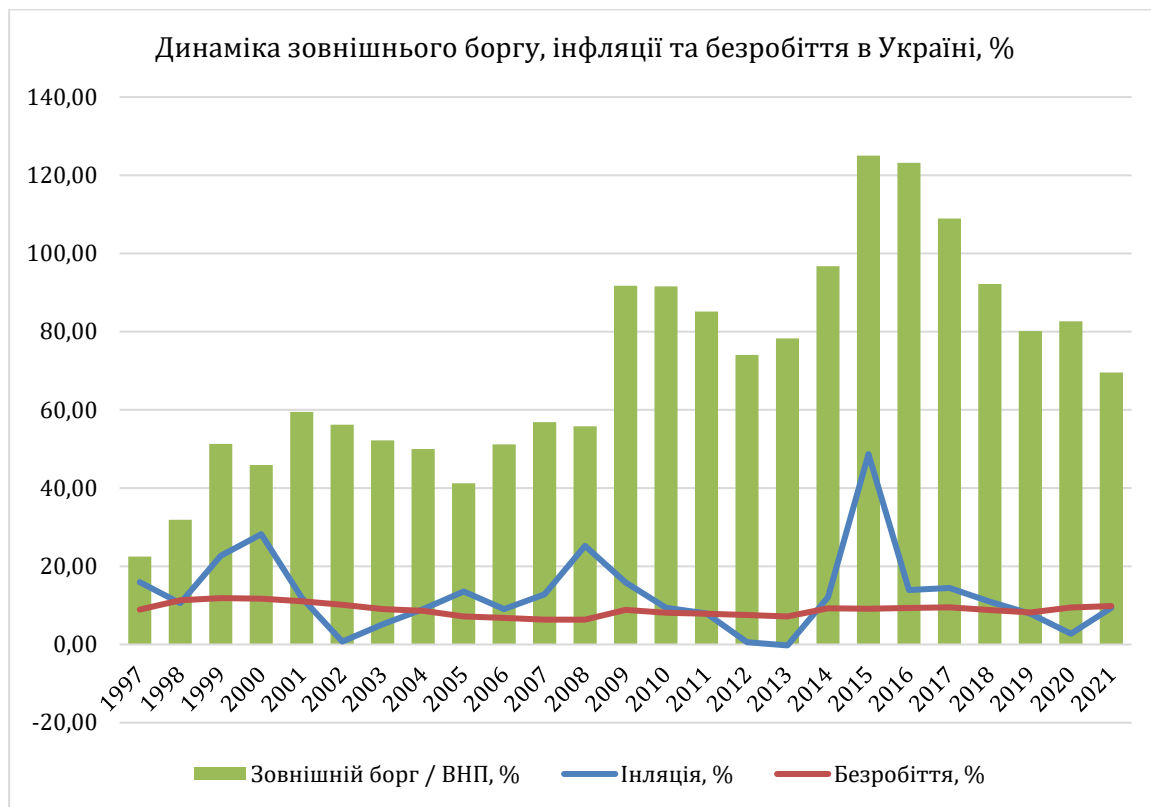
Рис. 1. Динаміка ВВП та прямих іноземних інвестицій в економіці України, %, 1992–2022 рр.

Джерело: [6]

Значна вольтинність спостерігається у динаміці рівня інфляції та зовнішнього боргу; динаміка показника безробіття є відносно стабільною, проте тут слід зазначити, що через високий рівень прихованого безробіття, припускаємо, що реальні показники є значно вищими (рис. 2). Російсько-українська війна посилює негативні тенденції і у майбутньому ми можемо мати ще гіршу стартову позицію. Потрібно враховувати часовий лаг. Проте, макроекономічна стабільність є необхідною умовою для залучення іноземного капіталу.

Ще однією проблемою є демографічна. З 1993 року приріст населення України був від'ємним, а у 2022 році сягнув -14% [4]. Проблема загострюється трагедією війни. У зв'язку з військовими діями ми втратили значну частину робочої сили серед цивільних і військових: загиблі, мобілізовані, поранені та травмовані. Ще частина людей продуктивного віку мігрувала за кордон, у

пошуках безпеки. І, якщо, до закінчення війни дані про воєнні втрати не розголошують, то за оцінкою ООН кількість мігрантів за 2022 рік складає приблизно 6,7 мільйонів. Загалом, за оцінкою Інституту демографії та соціальних досліджень ім. Птухи НАН України, «станом на початок 2023 року на території України в межах кордонів 1991 року перебувало 37,6 млн осіб, а на території, підконтрольній українській владі, – 31,6 млн» [8]. Зважаючи на стрімкі негативні тенденції, ситуація буде лише загострюватись.

Рис. 2. Динаміка зовнішнього боргу, інфляції та безробіття в Україні, %, 1997–2021 рр.

Джерело: [6]

Ще одним викликом у залученні прямих іноземних інвестицій є інституційне середовище. З табл. 1 бачимо, що чим вище значення показника інституційного середовища, тим більшого успіху досягла держава. На жаль, дуже гострою залишається проблема корупції. Показник контролю за корупцією, хоч і має позитивну динаміку, все ж залишається на низькому рівні. Індекс політичної стабільності та відсутності жорстокості чи тероризму різко впав і це є закономірно у воєнний час. Індекс верховенства права коливається від 0 до 1, і в Україні становить 0,5 бали. Це означає, що одним з першочергових завдань залишається судова реформа в Україні. Без цього складно буде переконати інвестора, що його права захищені.

Показники інституційного середовища

Показник / Рік	2020	2021	2022
Індекс сприйняття корупції (0-100)	33	32	33
Контроль корупції (0-100)	22,9	24,3	29,2
Політична стабільність та відсутність жорстокості чи тероризму (0-100)	12,3	12,7	5,7
Індекс верховенства права (0-1)	0,51	0,51	0,50
Індекс демократії (0-100)	39	40	39 (39)*
Індекс глобальної свободи (0-100)	62	60	61 (50)*

* у дужках подано значення за 2023 рік.

Джерело: [2; 3; 5]

Щодо індексу демократії, то за класифікацією Transparency International, Україна має перехідний або гібридний режим правління, а, отже, демократичні процеси ще тривають. Індекс глобальної свободи визначає Україну як частково вільну. Все це свідчить про те, що після закінчення війни економічний розвиток буде залежати від якісних реформ, що гарантують верховенство закону, чесність і прозорість ведення бізнесу, розвиток демократичних цінностей.

Висновки. Роль капіталу в економічному відновленні та зростанні для України є критично важливою. Проте, ефективність залучення іноземних інвестицій залежить від політичної та економічної стабільності; прозорості та легкості ведення бізнесу; забезпечення дотримання принципів верховенства права. Реформи потребують часу, а тому, їх впровадження не слід відкладати.

Література:

1. Baiashvili T., Gattini L. Impact of FDI on economic growth: The role of country income levels and institutional strength. EIB Working Papers. 2020.
2. Corruption perception index. 2023. URL: <https://www.transparency.org/en/countries/ukraine>
3. Nation in transit 2023. 2023. URL: <https://freedomhouse.org/country/ukraine/nations-transit/2023>
4. Population growth data. World Population Prospects 2022. 2023. URL: <https://population.un.org/wpp/>
5. Rule of Law Index. 2023. URL: <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2023/Ukraine/>
6. World Development Indicator Database. 2023. URL: <https://databank.worldbank.org/source/world-developmentindicators/preview/on>

7. Біленко Ю.І. Формування капіталу, прямі іноземні інвестиції та економічне зростання української економіки. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: МЕН та світове господарство*. 2018. Вип. 21(1). С. 19–23. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevsg_2018_21%281%29_5

8. Лібанова Е. Народжуваність в Україні: що змінилося і що зміниться після Перемоги. 2023. URL: <https://zn.ua/ukr/UKRAINE/narodzhuvanist-v-ukrajini-shcho-zminilosja-i-shcho-zminitsja-pislja-peremohi.html>.

9. Ткаленко С., Дерій Ж., Бутенко Н., Македон Г., Семченко-Ковальчук О. Прямі іноземні інвестиції та економічне зростання в постковідний період: аналіз причинності для України. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. № 3(44). С. 357–366. DOI: <https://doi.org/10.55643/fcaptp.3.44.2022.3665>

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-24>

ДИНАМІКА ВІДНОВЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ПІСЛЯ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Світовий спалах пандемії COVID-19 повністю порушив всі аспекти суспільства, включаючи політичні, соціальні, економічні, релігійні та фінансові системи. Понад 80 країн ввели обмеження на переміщення через закриття кордонів. Багато підприємств і установ перейшли на дистанційну роботу, а деякі навіть змушені були призупинити свою діяльність. Карантин призвів до тимчасового закриття шкіл для понад 1,5 мільярда дітей. Десятки найбільших світових економік, включаючи США, Китай, Японію, Німеччину, Великобританію, Францію, Індію, Італію, Бразилію та Канаду, зазнали серйозних втрат. Епідемія, спричинена інфекцією, має помітний вплив на світовий економічний розвиток [1].

Сучасна глобальна економіка представляє собою високо взаємопов'язану систему, що включає в себе: елементи економічної, технологічної та культурної взаємодії між країнами та корпораціями. Риси сучасної глобальної економіки включають зростання економічної взаємозалежності через міжнародну торгівлю, інвестиції та швидкий обмін інформацією; швидкий розвиток технологій, який стимулює інновації та впливає на всі сфери економіки; діяльність великих корпорацій, що діють на світовому ринку, визначає економічні та соціальні тенденції; спрощення фінансових операцій та зростання фінансової взаємозалежності; збільшення рівня нерівності, яке може бути як в межах країн, так і між ними; зростання уваги до проблем екології та сталий розвиток; вплив політичних подій та конфліктів на світову економіку [2].

Багато чинників вплинули на сповільнення економічного розвитку, проте під час пандемії найбільш значущим чинником, який суттєво вплинув на економіку, були масові звільнення. Усього по всьому світу втратили робочі місця понад 470 мільйонів людей. Звільнення стали поширеними в галузі послуг, особливо тих, де передбачалася особиста взаємодія, таких як туризм, роздрібна торгівля, готельний бізнес та транспортні послуги. Це призвело до зростання рівня безробіття: якщо наприкінці 2019 року рівень

безробіття становив 8,7% у світі, то до кінця 2020 року цей показник збільшився до 9,9% [3].

У країнах, таких як Німеччина, Італія, Франція та США, держава надала допомогу для збереження робочих місць. Наприклад, уряд Франції компенсував безробітним до 85% втраченого заробітку, і також підвищив розмір заробітної плати до 50% для тих, хто працював офлайн [4]. В багатьох країнах кількість нових можливостей для зайнятості залишається дуже низькою. Вакансії в Австралії повернулись на колишній рівень 2019 р., але вони відстають у Франції, Іспанії, Великобританії та ряді інших країн. Деякі фахівці навіть попереджають, що може пройти багато років, перш ніж рівень зайнятості повернеться до попереднього рівня до пандемії.

Зазвичай зростання економіки супроводжується збільшенням багатства і нових робочих місць, що вимірюється за допомогою процентної зміни валового внутрішнього продукту або вартості вироблених товарів і послуг протягом трьох місяців або року. ООН вважає цей спад найгіршим з часів Великої депресії 1929-30-х років. Проте МВФ передбачає глобальне зростання на рівні 5,2%, головним чином завдяки країнам, таким як Індія та Китай, з прогнозованим зростанням в 8,8% та 8,2% відповідно. Відновлення великих економік, які сильно постраждали від пандемії, таких як Великобританія та Італія, очікується буде повільнішим [3].

За оцінками, опублікованими ОЕСР, реальний світовий ВВП скоротився на 4,5% у 2020 році, а потім зріс на 5% у 2021 році. Рівень безробіття в країнах ОЕСР зріс до 9,4% у 4 кварталі 2020 року з 5,4% у 2019 році. За оцінками, світова торгівля впала на 5,3% у 2020 році, але, зросла на 8,0% у 2021 році. Згідно з консенсусом прогнозів, економічний спад у 2020 році не був настільки негативним, як передбачалося спочатку, частково завдяки фіскальній та монетарній політиці урядів, ухваленій у 2020 році. У більшості країн економічне зростання різко впало в другому кварталі 2020 року, швидко відновилося в третьому кварталі і відтоді було переважно позитивним. Незважаючи на послаблення, загальний вплив на глобальну економіку продовжує зростати. Зокрема, затяжний характер кризи у сфері охорони здоров'я впливає на світову економіку, виходячи за рамки традиційних заходів, з потенційно тривалими та далекосяжними наслідками. Економічні прогнози відображають постійні ризики для стійкого глобального відновлення, спричинені зростанням кількості інфекційних захворювань та потенційним інфляційним тиском, пов'язаним з відкладеним споживчим попитом, що підживлюється збільшенням особистих заощаджень. З боку пропозиції дефіцит відображає

тривалі перебої на ринках праці, вузькі місця у виробництві та ланцюгах поставок, перебої на світових енергетичних ринках, а також обмеження у постачанні та транспортуванні, які посилюють інфляційний тиск [5].

Проте відновлення світової економіки після пандемії COVID-19 має багатообіцяючі перспективи, які підтримуються широкими зусиллями з вакцинації, заходами фіскального стимулювання, цифровою трансформацією та ініціативами зі сталого розвитку. Однак такі ризики, як нерівномірний розподіл вакцин, поява нових варіантів вірусу, перебої в ланцюгах поставок, високий рівень заборгованості, інфляційний тиск, геополітична напруженість, виклики на соціальному ринку та ринку праці, вплив зміни клімату та загрози кібербезпеці, створюють значні перешкоди для відновлення. Успішне подолання цих ризиків вимагає глобальної співпраці, адаптивної економічної політики та зосередження на інклюзивності та сталості для забезпечення стійкого і збалансованого відновлення.

Пандемія коронавірусу стала каталізатором глибоких змін, спонукаючи до роздумів про глобальну взаємозалежність, вразливість і необхідність спільних та інноваційних рішень для подолання кризи і виходу з неї.

Глобальна криза, обумовлена пандемією коронавірусу, стимулювала стійкість та інновації. Країни, компанії та окремі особи були змушені швидко адаптуватися до нових викликів, що призвело до розробки нових рішень у сфері охорони здоров'я, дистанційної роботи та освіти. Пандемія підкреслила необхідність міжнародної співпраці. Такі виклики, як розповсюдження вакцин, нестача ресурсів та скоординовані зусилля з реагування, вимагають глобальної співпраці та солідарності.

Література:

1. Coronavirus (COVID-19): SME policy responses. 2020. URL: <http://surl.li/dydbo> (дата звернення: 29.10.2023).
2. Global Economic Prospects – January 2023. URL: <http://surl.li/mikme> (дата звернення: 29.10.2023).
3. Міжнародний валютний фонд. URL: <https://www.imf.org/> (дата звернення 29.10.2023).
4. Міжнародна організація праці. URL: <https://www.ilo.org/> (дата звернення 29.10.2023).
5. OECD Economic Outlook, Interim Report September 2021. 2021. DOI: <https://doi.org/10.1787/490d4832-en> (дата звернення: 29.10.2023).

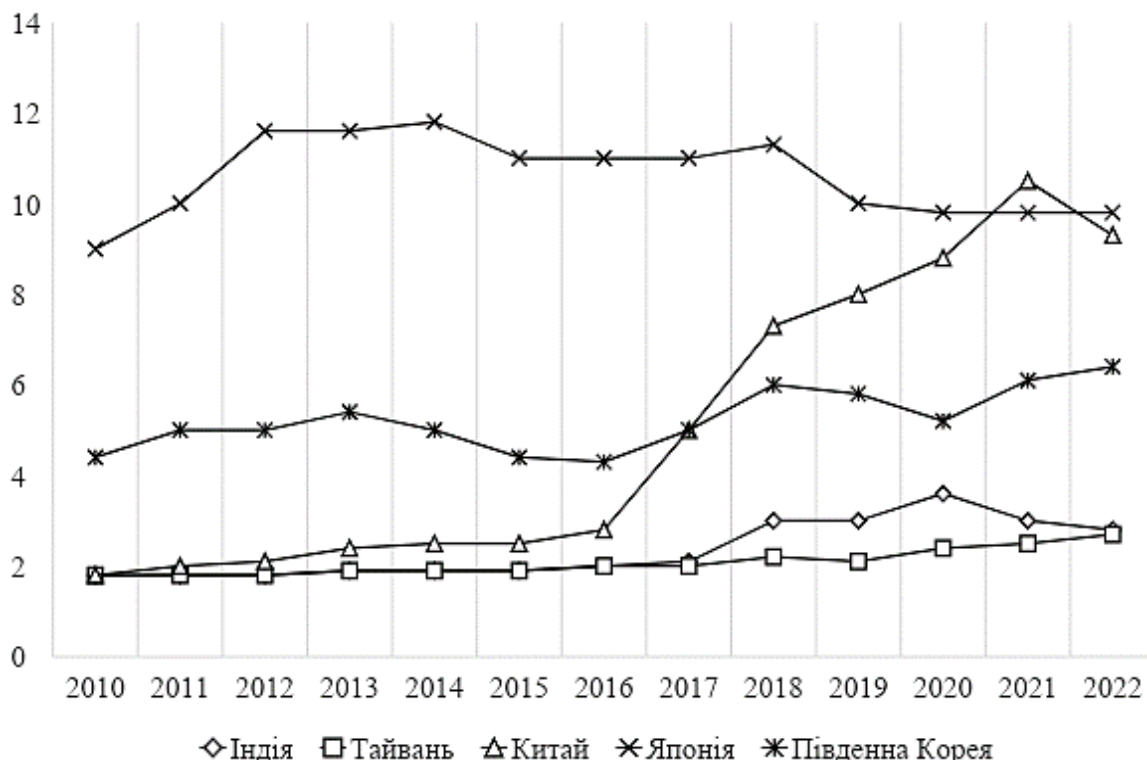
Музиченко М.В.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри глобальної економіки,
Державний біотехнологічний університет

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-25>

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ РИНКУ СКРАПЛЕНОГО ПРИРОДНОГО ГАЗУ КИТАЮ

Впродовж останнього десятиліття Китай впевнено входить у трійку світових лідерів з імпорту скрапленого природного газу (СПГ).

З 2012 по 2017 рік країна поступалася за обсягами імпорту лише Японії та Південній Кореї, у 2018–2020 рр. займала другу сходинку у світі після Японії, у 2021 році сягнула найбільшого значення з імпорту СПГ серед країн світу, у 2022 році поступилась за обсягами імпорту лише Японії (рис. 1) [1].

**Рис. 1. Найбільші імпортери СПГ
(Азійсько-Тихоокеанський регіон), 2010–2022 рр,
млрд куб футів на добу**

Джерело: [1]

Уповільнення економічного зростання минулого року призвели до першого з 1990 року падіння річного споживання газу в Китаї. При цьому імпорт СПГ до країни зменшився на 20% у зв'язку із зниженням попиту та високими спотовими цінами.

Китайська державна енергетична корпорація China Petroleum & Chemical Corporation (Sinopec) через власне торгове відділення Unipet оголосила тендер на закупівлю 25 вантажів СПГ, які надійдуть до країни в період з жовтня 2023 по грудень 2024 року. Китай повернувся на спотовий ринок СПГ у пошуках ресурсу на майбутню зиму. Після рекордного падіння попиту на газ та обсягів імпорту СПГ у минулому році, спричиненого суворими обмеженнями, пов'язаними з епідемією COVID, у поточному році суттєво зросло споживання газу в країні [2].

Китайські компанії поставили за мету у найближчі роки стати головним гравцем на світовому ринку СПГ завдяки внутрішній ціновій лібералізації та нещодавно підписаним довгостроковим контрактам щодо постачання рекордних обсягів СПГ з Сполучених штатів Америки. Поряд з цим, китайські державні компанії створюють потужні торговельні підрозділи за межами країни, у Сінгапурі та у Лондоні. Створюючи та поступово розширюючи свій глобальний СПГ-портфель за рахунок довгострокових інвестицій, китайська PetroChina отримала 20-ти річний доступ до СПГ-терміналу Gate у Роттердамі починаючи з жовтня 2026 року [3].

У 2021 році китайською ENN Energy підписано 13-річну угоду з американським постачальником скрапленого природного газу Cheniere Energy щодо отримання американського СПГ починаючи з липня 2022 року. Ця угода стала першою газовою угодою між США та Китаєм після тривалої торговельної війни, яка призвела до тимчасового припинення газових угод між двома країнами.

У червні 2023 року ENN Energy уклала другу угоду з Cheniere Energy щодо довгострокового постачання СПГ. Угода передбачає щорічне постачання 1,8 млн тонн американського скрапленого природного газу терміном 20 років. Поставки розпочнуться у 2026 році, а з 2027 року передбачено їх щорічне збільшення на 0.9 млн тонн [4].

У грудні 2021 року американською Venture Global LNG підписано першу угоду з CNOOC Gas & Power – дочірньою компанією найбільшого китайського імпортера скрапленого природного газу національної компанії China National Offshore Oil Corporation (CNOOC) щодо постачання 2 млн тонн на рік на безкоштовній основі (FOB) зі свого заводу Plaquemines (Луїзіана) терміном 20 років [5].

У 2021 році американською Venture Global LNG підписано і найбільшу довгострокову угоду в історії газових відносин США і

Китаю – 20-ти річну угоду з китайською Sinopac щодо щорічного постачання 4 млн тонн СПГ.

Unipac (дочірня компанія Sinopac) окремо придбає СПГ у загальному обсязі 3,8 млн тонн з проєкту Calcasieu Pass, що належить Venture Global LNG [6].

У червні 2022 року американською енергетичною компанією Energy Transfer LNG підписано угоду з китайською газовою компанією China Gas Holdings щодо щорічного постачання 0,7 млн тонн СПГ терміном 25 років. Газ надходитиме з проєкту Lake Charles LNG (Луїзіана). Перші поставки розпочнуться у 2026 році [7].

На початку 2023 року Venture Global LNG укладено угоду з China Gas Holdings щодо постачання американського скрапленого природного газу за двома 20-ти річними контрактами. За умовами угоди China Gas Holdings через свою дочірню компанію Hongda Energy Trading Co купуватиме щорічно 2 млн тонн СПГ починаючи з 2027 року з двох проєктів Venture Global у Луїзіані – Plaquemines LNG і CP2 LNG [8].

Китай приймає активну участь у глобальних СПГ-проєктах. У квітні 2011 року китайська Sinopac приєдналась до американської Conoco Phillips та австралійської Origin Energy у проєктів світового рівня в Австралії Australia Pacific LNG (APLNG). У рамках угоди Sinopac придбала 25% акцій APLNG і уклала контракт на 7,6 млн тонн СПГ на рік впродовж 20 років [9].

Стрімкими темпами розбудовується СПГ-інфраструктура країни. У червні 2023 року у провінції Гуандун на півдні Китаю завершено будівництво п'яти найбільших у світі резервуарів для зберігання скрапленого природного газу ємністю 270 тис. кубічних метрів кожний. База резервуарів Green Energy Port Jinwan є найбільшим СПГ-терміналом на західному березі річки Чжуцзян. Після введення в експлуатацію у 2024 році п'яти супергабаритних резервуарів, база буде найбільшою базою зберігання та транспортування СПГ Південного Китаю [10].

References:

1. As of 2021, China imports more liquefied natural gas than any other country. Available at: <https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=52258>

2. China's LNG Buying Spree Threatens Global Gas Market Stability. Available at: <https://oilprice.com/Energy/Natural-Gas/Chinas-LNG-Buying-Spree-Threatens-Global-Gas-Market-Stability.html>

3. bp and PetroChina International London underwrite Gate's capacity expansion. Available at: <https://www.gateterminal.com/en/nieuwsberichten->

archive/bp-and-petrochina-international-london-underwrite-gates-capacity-expansion

4. Cheniere signs LNG supply deal with China's ENN. Available at: <https://www.reuters.com/business/energy/cheniere-signs-lng-supply-deal-with-chinas-enn-2023-06-26/>

5. Venture Global LNG and CNOOC Gas & Power Announce LNG Sales and Purchase Agreements. Available at: <https://www.prnewswire.com/news-releases/venture-global-lng-and-cnooc-gas--power-announce-lng-sales-and-purchase-agreements-301448573.html>

6. Sinopec Signs Long-term Contract with Venture Global LNG. Available at: http://www.sinopecgroup.com/group/en/Sinopecnews/20220110/news_20220110_487648276984.shtml

7. Energy Transfer Signs LNG Sale and Purchase Agreement With China Gas | Energy Transfer. Available at: <https://ir.energytransfer.com/news-releases/news-release-details/energy-transfer-signs-lng-sale-and-purchase-agreement-china-gas/#:~:text=Under%20the%20SPA%2C%20Energy%20Transfer,commence%20as%20early%20as%202026>

8. Venture Global and China Gas Sign Two 20-year Long-Term LNG Agreements, Venture Global LNG. Available at: <https://venturegloballng.com/press/14343/>

9. Australia Pacific LNG is an incorporated company owned by ConocoPhillips (47.5%), Origin (27.5%) and Sinopec (25%). Available at: <https://aplng.com.au/who-we-are/>

10. Super-sized LNG storage tanks complete construction in S China. Available at: <https://news.cgtn.com/news/2023-07-03/Super-sized-LNG-storage-tanks-complete-construction-in-S-China-118T0o1N6EM/index.html>

Папп В.В.

*студентка магістратури,
Ужгородський національний університет*

Ерфан Є.А.

*кандидат економічних наук, доцент,
Ужгородський національний університет*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-26>

УКРАЇНА НА ШЛЯХУ ДО ЄС ТА НАТО

Досвід відносин Києва та Брюсселя має особливий характер. Відновивши у 1991 році незалежність, Україна визначила зовнішньополітичний курс на європейську та євроатлантичну інтеграцію як стратегічний вектор свого розвитку. Однак, на відміну від своїх західних сусідів, Польщі, Литви, Латвії, Чехії або Естонії, в історичному проміжку 2000-х років згаяла свій шанс, балансувавши між динамікою євроейфорії та статикою пострадянського менталітету під егідою росії [7, с. 77].

Трагічні події Революції Гідності 2013–2014 рр. стали переломним моментом в історичному виборі України на користь майбутнього країни з приєднанням до європейської спільноти [5]. Рішучість українців підтвердило підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Декларування такого документу де-юре пришвидшило процес впровадження проєвропейських реформ та де-факто сприяло незворотності курсу українського суспільства до ЄС.

Головним економічним досягненням Угоди стало створення зони вільної торгівлі Україна-ЄС, що передбачає зниження торговельних бар'єрів, лібералізацію торгівлі товарами та послугами, руху капіталів та частково робочої сили. Це уможливило збільшення обсягу товарообігу, розвитку інвестиційного потенціалу та залученню нових можливостей для економічного поступу. Крім того, запроваджено безвізовий режим, що дозволяє громадянам України вільно перетинати кордон держав-членів ЄС, які є учасниками Шенгенських угод [4].

Після 24 лютого 2022 року євроінтеграційний процес України відбувається в умовах повномасштабної російської інтервенції. Тому, аналізуючи специфіку даного етапу і зважаючи на велику війну та окупацію частин українських територій, актуальним питанням порядку денного нині залишається виконання

рекомендацій Єврокомісії та реалізації реформ, передбачених Угодою, з урахуванням потреб воєнного часу.

Фактично зараз шлях країни до Європейського Союзу визначає двосторонній процес євроінтеграції. Перший стосується Угоди про асоціацію, який не припинився з набуттям статусу кандидати. Хоча він не забезпечує повноцінну глибоку інтеграцію та не передбачає членство, але включає певні дії, які вже виконуються [8].

Станом на березень 2023 року пресслужба Офісу віцепрем'єр-міністерки з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України повідомив, що Україна виконала вже 72% своїх зобов'язань відповідно до Угоди. Значний прогрес досягнуто в сферах інтелектуальної власності (94%), статистики та обміну інформацією (96%), управління державними фінансами (90%), юстиції, свободи, безпеки та прав людини (91%), гуманітарної політики (91%), державних закупівель (88%) тощо [3, с. 4–5].

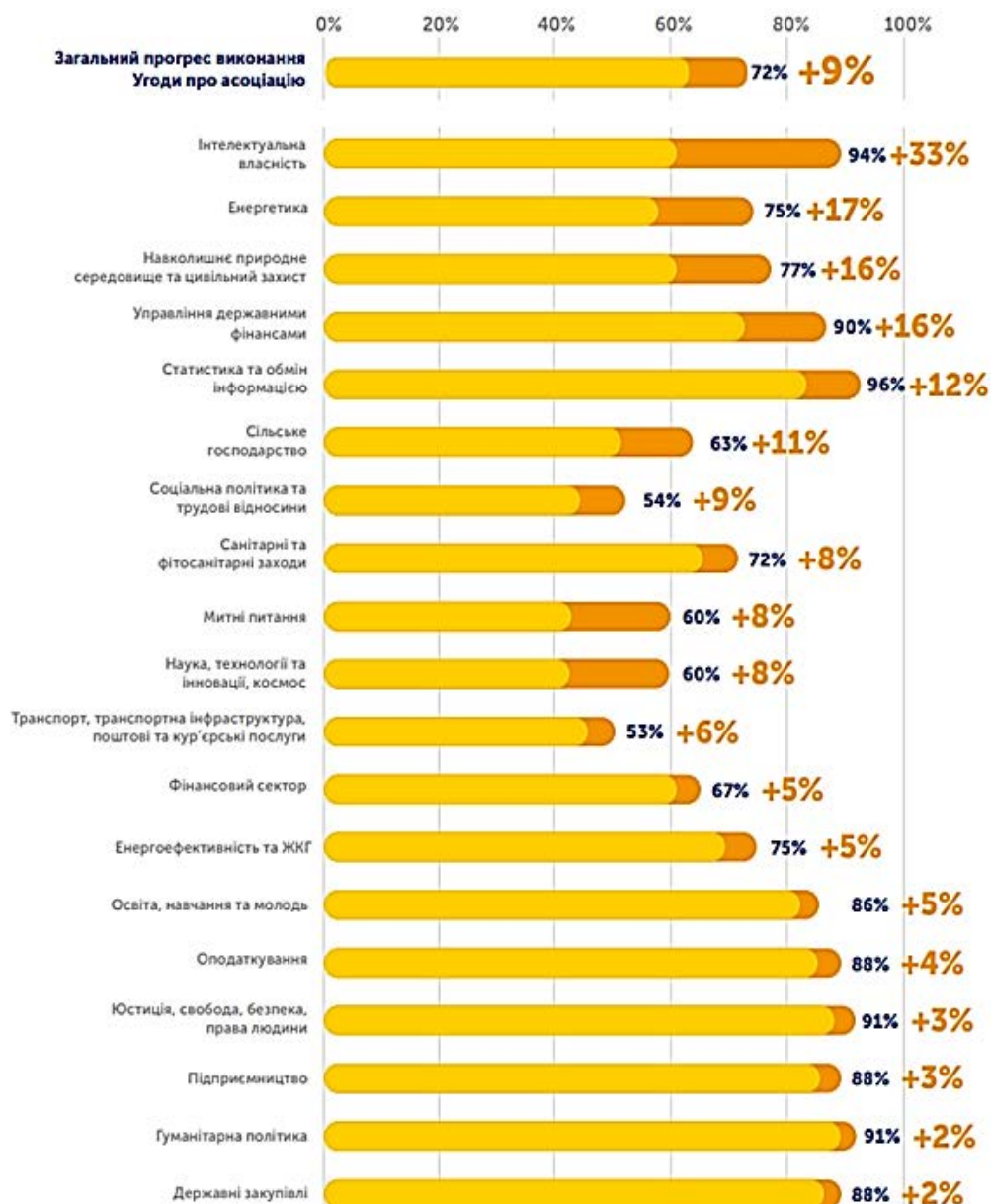
Інший шлях – це довгоочікуваний та без перебільшення виборений величезною ціною статус кандидати, який значною мірою уможливорює членство України в Європейському Союзі. У дійсності цей статус для країн, які мали або здобули його, є своєрідним «двигуном» економічних можливостей, який передбачає розширення торгівлі на внутрішньому ринку ЄС, отримання грантів, інвестицій та технічної допомоги в межах фінансової підтримки ЄС, зростання привабливості країни до інвестицій, доступ до більшої кількості програм та фондів ЄС [1].

Для початку переговорів про вступ є виконання Україною «домашнього завдання» у вигляді семи рекомендацій:

- реформа Конституційного Суду України;
- судова реформа;
- боротьба з корупцією;
- боротьба з відмиванням коштів;
- втілення антиолігархічного закону;
- гармонізація законодавства про медіа;
- зміна законодавства про нацменшини [9].

Реалізація усіх трансформацій у вищезгаданих напрямках стане доказом успішного просування України на європейському шляху.

Стратегічний інтерес України на приєднання до НАТО посідає провідні позиції у зовнішній політиці України та є задекларованим на офіційному рівні.

Рис. 1. Прогрес виконання Угоди про асоціацію з ЄС за сферами

Російсько-українська війна, з одного боку, спричинила масштабні людські втрати та завдала колосальних фінансово-економічних збитків, а з іншого – пришвидшила рух до Організації Північноатлантичного договору. Військово-технічне партнерство України з країнами НАТО на рівні міністрів відбувається у форматі зустрічей Контактної групи з оборони України на військово-повітряній базі «Рамштайн» (Німеччина), яка сприяє переозброєнню ЗСУ відповідно до стандартів НАТО та наближенню українського ВПК до оборонної промисловості Альянсу [7, с. 14].

Діалог України з НАТО розпочався зі вступу України до Ради північноатлантичного співробітництва (1991 р.), участі в програмі «Партнерство заради миру» (1994 р.) та розвивався далі з підписанням у 1997 році Хартії про особливе партнерство, на основі

якої було засновано Комісію Україна-НАТО з метою розвитку відносин Україна-НАТО та подальшого співробітництва. У 2023 році співпраця вийшла на якісно новий формат: на заміну Комісії було створено Раду Україна-НАТО, у складі якої Україна перебуває на засадах рівності, а не гостя що підтверджує зміцнення політичних зв'язків та вищого рівня інтеграції України до Альянсу [2].

Всупереч повторюваним заявам про те, що єдиною перепорою на членство України є військовий стан, НАТО – військово-політичний Альянс, тому втілення внутрішніх реформ зараз є топ-пріоритетом, оскільки уможлиблює уникнення критеріїв для вступу потім. Так, на саміті НАТО у Вільнюсі було визнано поступ України у досягненні оперативної сумісності з Альянсом, а тому на користь офіційного Києва відмовилися від ПДЧ. Слід зазначити, що стратегічно важливим кроком було ухвалення країнами G7 «Спільної декларації про підтримку України» [6, с. 16]. У будь-якому разі співробітництво з Організацією північноатлантичного договору має не тільки геополітичну значимість, а й пов'язане з насамперед пріоритетністю у сфері безпеки.

Отже, в контексті всього вищевикладеного, серед найбільш важливих індикаторів у відносинах Києва та Брюсселя зараз є спільне протистояння російським загарбникам, зміцнення солідарності у інтересах, які ґрунтуються на цінностях демократії та верховенстві права, співпраця у військовій сфері. Водночас Україні важливо просувати на всіх рівнях ідеї членства в НАТО та приєднання до Європейського Союзу, не знижуючи темпи імплементації необхідних рекомендацій.

Література:

1. Богдан Т. Статус кандидата на вступ до ЄС: економічні та фінансові переваги. 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/06/28/688638/> (дата звернення: 26.10.2023).

2. Відносини з Україною. 2023. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm (дата звернення: 27.10.2023).

3. Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/sites/default/files/inline/files/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_z_a_2022_rik.pdf (дата звернення: 26.10.2023).

4. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. 2020. URL: <https://adm.dp.gov.ua/gromadyanam/pamyatki-ta-poradi/ukrayina/ugoda-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes> (дата звернення: 26.10.2023).

5. Угода про асоціацію між Україною та ЄС. 2021. URL: <https://mfa.gov.ua/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-ta-yes> (дата звернення: 26.10.2023).

6. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. Національна безпека і оборона. *Стратегічні партнери України (реалії та пріоритети в умовах війни)*. 2023. № 3–4 (193–194). С. 153.

7. Український центр економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова. Національна безпека і оборона. *Україна на шляху до ЄС: реалії і перспективи*. 2022. № 1–2 (187–188). С. 132.

8. Шлях до ЄС — що вже зробила Україна і які зміни попереду? 2023. URL: <https://ces.org.ua/shlyakh-do-s-shcho-vzhe-zrobila-ukrana-yak-zmni-poperedu/> (дата звернення: 26.10.2023).

9. EU Commission's Recommendations for Ukraine's EU candidate status. 2022. URL: https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/eu-commissions-recommendations-ukraines-eu-candidate-status_en?s=232 (дата звернення: 26.10.2023).

Parkomenko Nataliia

*Professor, Doctor of Economic Science,
Senior Lecturer at the Department of Marketing
Comenius University in Bratislava*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-27>

MONITORING OF AGRICULTURAL MARKETS IN EUROPE

The agricultural market of European countries is quite diverse. There are conservative countries, and there are more open ones. Traditionally, the conjuncture of the European agricultural market is formed by almost all types of agricultural products.

About 20.7% of the world's agricultural land area and 10% of arable land from the total world area are concentrated in Europe. About 1.5 hectares of agricultural land resources are available per person. Europe is one of the countries with a high level of plowed land: approximately 30% due to long-term agricultural production and population density [1]. According to the results of studies by the Food and Agricultural Organization of the United Nations, European countries have small reserves for expanding the area of arable land.

Each European country has its own local peculiarities, which include the form of work of agricultural enterprises, climatic conditions, areas of agricultural land, soil quality.

In the structure of the production of the main agricultural products, about 55% is occupied by livestock products, the largest share in the total volume of production of livestock products is cow's milk, meat of swine, meat of bovine animals and meat of fowls [2]. Wheat, grapes, potatoes, barley, rapeseed and sunflower seeds occupy the leading positions in the ranking of plant products.

In the table 1 shows the export share of agricultural products (meat of swine, meat of bovine animals, meat of fowls, wheat, barley, maize, rape seeds, sunflower seeds, potatoes, tomatoes, grapes, apples, milk, bird's eggs, honey natural) as a percentage of world exports for such European countries as France, Germany, Great Britain, Italy, Spain, Slovakia and Ukraine.

From the list of these countries, Spain and Germany are world leaders in the export of pork, France and Germany specialize in the export of meat of bovine animals, Germany, France and Ukraine – meat of fowls, France and Ukraine – wheat, France, Germany and Ukraine – barley, Ukraine and France – maize, France and Germany – potatoes, Spain and France – tomatoes, Italy and France – apples, Italy – grapes,

Ukraine and France – rape and sunflower seeds, Germany and France – milk, Germany and Spain – eggs, Ukraine, Germany and Spain – honey.

Table 1

**The share of exports of agricultural products
from European countries in 2022, %**

Agro product	France	Germany	United Kingdom	Italy	Spain	Slovakia	Ukraine
Meat of swine	3,1	11,3	1,2	0,5	17,5	0,1	0
Meat of bovine animals	3,9	4,3	1,7	1,7	3,4	0	0
Meat of fowls	2,4	3,4	0,7	1,1	1,4	0,3	2,4
Wheat	10,8	3,2	0,4	0,3	0,3	0,6	3,9
Barley	17,8	9,2	2,9	0	0,5	0,3	4,3
Maize	3,8	0,4	0	0,1	0,2	0,6	9,5
Potatoes	16,3	8,9	3,3	0,9	2,8	0,1	0,1
Tomatoes	5,8	0,4	0	1,5	10,5	0,2	0
Apples	4,4	0,5	0,1	10,6	1,9	0,1	0,2
Grapes	0,3	0,7	0,1	6,8	3,7	0,1	0
Rape seeds	5,4	1,1	0,1	0	0,4	1,2	8,8
Sunflower seeds	9,9	0,6	0,1	0,8	1	1,9	18,5
Milk and cream	6,6	13,3	4,1	1,3	2,6	1	0,1
Bird's eggs	3,2	6,1	2,3	0,6	4,7	0,8	0,8
Natural honey	1,3	5,1	0,6	1	4,4	0,6	5,1

Source: [5]

Thus, these countries directly influence the external conditions of the agricultural market.

The leading agricultural countries of Europe are France and Germany. France is the first country in Europe in terms of agricultural output. In terms of its exports, the country ranks second in the world, all French agriculture exports about 20% of its products [4]. Livestock farming in France accounts for about 70% of the value of agricultural products. Also, priority areas of agrarian business are grain production, viticulture, sugar beet cultivation, and horticulture. Germany, despite the development of industry, is a country with a powerful agricultural sector. Half of Germany's territory is devoted to agriculture. Germany is the world's third largest exporter of agricultural products. German agriculture exports about a third of its production. The main agricultural products are milk, pork, beef, poultry, cereals, potatoes, wheat, barley, cabbage, and sugar beets.

The European agricultural market has its own characteristics, under the influence of which the situation is formed and the system of foreign

economic relations with Ukraine in trade in agricultural products is formed. The expediency of integration in the agricultural sector with European countries brings certain economic benefits to Ukrainian agricultural producers. The European market is the most expensive, profitable, and characterized by high-quality standardized products [3].

The main directions of the development of the Ukrainian agrarian segment are the creation of an attractive investment climate in agriculture, control over the import of agricultural products, preferential lending for the modernization of agrarian business, and financial support for small and medium-sized producers of agricultural products.

In the conditions of martial law, Ukraine remains in the third place among the most important exporters of agricultural products to European countries and occupies the 14th place among the most important importers of European agricultural products. Imports from Ukraine remain at a high level in 2023 as well; the arrival of wheat, sunflower seeds, meat of fowls, eggs, and sugar has increased significantly. At the same time, Ukraine remains an important destination for European agricultural exports. The share of agricultural and food products in the total export of Ukraine increased from almost 44% in 2021 to 57% in 2022 [5]. Almost 90% of exports of agricultural and food products are grain and oil crops. The European market is interested in Ukrainian dairy, meat, fish products, honey.

The reasons for the growth of the export of agricultural products on the agricultural markets of Europe should be attributed to the increase in competitiveness on the world agricultural market, the increase in the food needs of developed countries, the increase in demand for some agricultural crops due to crop failures, and the increase in world prices for agricultural products.

References:

1. GrainUkraine – statistics of agricultural markets. Available at: <https://minagro.gov.ua/pidtrimka/grainukraine-by-bogdan-tymkiv>
2. Agriculture and rural development. Monitoring the price situation and the market outlook for agricultural commodities and food. Available at: https://agriculture.ec.europa.eu/data-and-analysis/markets_en
3. Dai Y-S., Huynh N.Q., Zheng Q-H., Zhou W-X. Correlation structure analysis of the global agricultural futures market. *Research in International Business and Finance*. 2022. Vol. 61. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.ribaf.2022.101677>
4. Report: EU agricultural markets short-term outlook – autumn 2023. Available at: https://agriculture.ec.europa.eu/data-and-analysis/markets/outlook/short-term_en
5. Trade statistics for international business development. International Trade Centre. Available at: <https://www.trademap.org/Index.aspx>

Хитра О.В.

*кандидатка економічних наук, доцентка,
доцентка кафедри публічного управління та адміністрування,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова*

Корнійчук А.В.

*здобувачка освітнього ступеня бакалавра,
Хмельницький університет управління та права
імені Леоніда Юзькова*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-326-5-28>

ЗМІНА ПІДХОДІВ ДО РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Зовнішньоекономічний потенціал України суттєво постраждав після повномасштабного вторгнення росії 24 лютого 2022 року. У більшості досліджень відзначається кореляція між збройним протистоянням та показниками експортно-імпоротної діяльності, що, власне, підтверджується статистичними даними (табл. 1).

Таблиця 1

Показники експортно-імпоротної діяльності України за 2020–2022 рр.

Показники*	2020 р.	2021 р.	2022 р.	Темпи змін, %		
				2021 / 2020	2022 / 2021	2022 / 2020
Експорт товарів, млн. дол. США	49191,8	68072,3	44135,6	138,4	64,8	89,7
Імпорт товарів, млн. дол. США	54336,1	72843,1	55295,7	134,1	75,9	101,8
Сальдо, млн. дол. США	-5144,3	-4770,8	-11160,1			

Примітка: * – без урахування тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополя та тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях

Джерело: [1]

За 8 місяців 2023 року експорт товарів становив 24474,9 млн. дол. США (темп змін відносно аналогічного періоду 2022 року 84,7%), а імпорт – 41141,7 млн. дол. США (темп

зростання – 119,6%) [1]. Отже, якщо у 2022 р. відбулося зниження показників як експорту, так і імпорту порівняно з 2021 роком (при цьому дефіцит зовнішньоторгового балансу зріс у 2,3 рази), то за січень–серпень 2023 року надалі спостерігаємо тенденцію відставання за обсягами експорту, однак обсяги імпорту майже на 20% перевершили рівень аналогічного періоду 2022 року.

Зниження експорту в умовах воєнного стану насамперед пов'язане з руйнуванням експортних потужностей, логістичними проблемами, торговими блокадами, санкціями. Зменшення імпорту в більшості випадків зумовлене зубожінням (зниженням купівельної спроможності) населення і, відповідно, падінням споживчого попиту. Девальвація національної валюти призводить до інфляційного стрибка, передусім товарів іноземного походження [2, с. 239].

Варто зауважити, що частка торгівлі України з росією до війни мала досить високе значення. Наприклад, за 2021 рік Україна експортувала до росії товарів на суму 3,4 млрд дол. США, а імпортувала – на 6,1 млрд дол. США. Натомість у 2022 році 63% експорту припадає на країни ЄС. В імпорті також відбулися зміни: у торгівлі з країнами ЄС імпорт зменшився лише на 8%, з країнами СНД – на 37%, а з іншими країнами світу – на 22% [3, с. 69–70]. Також спостерігається зміна основних міжнародних маршрутів переміщення товарів і застосовуваних видів транспорту: 1) з країн СНД (-57,46%) на країни ЄС (+20,51%); 2) з морських пунктів пропуску на пункти пропуску для автомобільного та залізничного сполучення [3, с. 71].

Процедура регулювання ЗЕД в умовах воєнного стану має певну специфіку передусім з огляду на обмеженість фінансових і фізичних можливостей держави. І це зумовлює потребу в пошуках шляхів раціонального поєднання інструментів стимулювання і стримування міжнародної торговельної активності задля впорядкування доходів і витрат в умовах війни. Державне регулювання ЗЕД варто орієнтувати на оптимізацію торговельних відносин, акцентуючи увагу, з одного боку, на підтримці «критичного» імпорту товарів, а з іншого – на заохоченні експорту продукції для наповнення бюджету фінансовими ресурсами [4].

Доцільним є створення системи аналізу даних з використанням програмного забезпечення у сфері штучного інтелекту за прикладом платформи Government Technology (GovTech), яка може автоматично аналізувати статистичну інформацію та надавати рекомендації для прийняття рішення, а також розробка інтерактивної карти для бізнесу щодо логістичних шляхів, які можна використовувати для експорту й імпорту товарів [3, с. 73].

Економіко-правовий блок забезпечення регулювання ЗЕД під час воєнного стану в першу чергу стосується питань митної і податкової політики, а також відтермінування звітності, що переважно полегшує умови ведення бізнесу та веде до зниження транзакційних видатків [2, с. 243].

Для регулювання відносин з державою-агресором передбачений такий інструмент обмеження співпраці, як ембарго. Під час воєнного стану були прийняті Постанова КМУ «Про застосування заборони ввезення товарів з Російської Федерації» [5], а також Постанова КМУ «Про заборону вивезення товарів з України на митну територію Російської Федерації» [6]. Крім того, були прийняті Розпорядження КМУ «Про тимчасове закриття деяких пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю» [7] і Наказ Міністерства інфраструктури України «Про закриття морських портів» [8].

З іншого боку, важливе значення має Постанова КМУ «Про перелік товарів критичного імпорту» [9], зміст якої передусім стосується відновлення діяльності підприємств, робота яких залежить від імпортової сировини. Крім того, з метою забезпечення безпеки і стабільності на ринках та захисту національних інтересів країни внесені зміни до обсягів квот товарів, експорт яких підлягає ліцензуванню, а також до переліку товарів, експорт яких підлягає ліцензуванню.

В умовах війни також є нагальним внесення змін до митного законодавства. У цьому контексті слід згадати Постанову КМУ «Деякі питання митного оформлення окремих товарів, що ввозяться на митну територію України у період дії воєнного стану» [10], якою надана можливість декларувати імпортні товари шляхом подання тимчасової митної декларації або заповненої форми декларації без пред'явлення товарів митниці. Також з 5 квітня 2022 року Національний банк України суттєво скоротив термін розрахунків за експортно-імпортними операціями: з 365 днів до 90 днів (згодом було збільшено до 180 днів). Мета такого заходу – забезпечення стабільності системи для запобігання виведенню капіталу за кордон та недопущення виникнення макроекономічного дисбалансу [2, с. 242; 4].

Оскільки ми впевнені, що після закінчення війни вітчизняні суб'єкти ЗЕД отримають можливість вийти на ринки розвинутих європейських держав, вже сьогодні слід налагоджувати нові канали збуту, покращувати інфраструктуру та логістику, дбати про підвищення конкурентоспроможності товарів [3, с. 69].

Вже під час війни Офіс з розвитку підприємництва та експорту з метою сприяння налагодженню співпраці між українськими

компаніями та потенційними закордонними партнерами запустив міжнародну версію Єдиного експортного веб-порталу на платформі «Дія. Бізнес». Англomовна версія веб-порталу передбачає такі опції: аналітична інформація щодо фокусних для експорту секторів України; календар запланованих бізнес-подій; актуальні новини щодо розвитку українського бізнес-середовища; доступ до Каталогу українських експортерів – верифікованої бази контактів компаній, які бажають знайти партнерів за кордоном; кейси – історії успіху підприємців, які успішно вийшли на міжнародні ринки [11].

Прогресивним у розвитку експорту України став Регламент (ЄС) 2022/870 Європейського Парламенту та Ради від 30.05.2022 р. про тимчасові заходи лібералізації торгівлі, що доповнюють торговельні пільги, визначені Угодою про асоціацію між Україною та ЄС [12]. Його метою є поглиблення торговельних відносин з ЄС, полегшення умов здійснення експорту української продукції та продовження експорту до інших країн світу, зокрема відповідно до умов продовольчої програми ООН. Так, тимчасово призупиняються: мито для промислової продукції; система вхідних цін на овочі та фрукти; тарифні квоти для продукції сільського господарства; антидемпінгові мита на імпортовані товари, які походять з України; глобальні захисні заходи, які спрямовувались проти експорту товарів з України. У відповідь на звернення Верховної Ради України з проханням продовжити термін дії пільгового режиму на період до завершення переговорів щодо членства України в Європейському Союзі, у травні 2023 року Рада ЄС ухвалила постанову, що поновлює призупинення всіх мит, квот і заходів торгового захисту на український експорт до ЄС до червня 2024 року.

Таким чином, зовнішньоекономічна політика Україна має бути орієнтована на відновлення власної економіки, підтримку міжнародної бізнес-активності та досягнення високого рівня конкурентоспроможності на світовому ринку. Для розв'язання цього завдання доцільним є залучення міжнародних механізмів, таких як тимчасове зниження ставок мита, створення спеціальних торговельних зон або розширення мережі договорів про вільну торгівлю. Це, в свою чергу, вимагає тісної співпраці між державою, бізнесом та міжнародними інституціями.

Література:

1. Товарна структура зовнішньої торгівлі України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 25.10.2023).
2. Матвеев М., Лебедченко В., Гайдай Г. Регулювання ЗЕД в умовах війни. *Наукові перспективи*. 2022. № 5 (23). С. 232–245.

3. Шугалій А.М. Сучасні тенденції і проблеми ЗЕД підприємств в умовах воєнного стану. *Економічний вісник університету*. 2023. Вип. 56. С. 65–76.

4. Скрипник С.В., Процевят О.С., Воронова О.В. Особливості регулювання ЗЕД в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 38. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1308/1262>

5. Про застосування заборони ввезення товарів з Російської Федерації: постанова КМУ від 09.04.2022 р., № 426. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/426-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.10.2023).

6. Про заборону вивезення товарів з України на митну територію Російської Федерації: постанова КМУ від 27.09.2022 р., № 1076. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1076-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.10.2023).

7. Про тимчасове закриття деяких пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю: розпорядження КМУ від 26.02.2022 р., № 188-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/188-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 25.10.2023).

8. Про закриття морських портів: наказ Міністерства інфраструктури України від 28.04.2022 р., № 256. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0470-22#Text> (дата звернення: 25.10.2023).

9. Про перелік товарів критичного імпорту: постанова КМУ від 24.02.2022 р., № 153. URL: https://ips.ligazakon.net/document/kp220153?an=1&ed=2022_06_07 (дата звернення: 25.10.2023).

10. Деякі питання митного оформлення окремих товарів, що ввозяться на митну територію України у період дії воєнного стану: постанова КМУ від 09.03.2022 р., № 236. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/236-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 25.10.2023).

11. «Дія. Бізнес. Експортний напрям». URL: <https://business.diiia.gov.ua/export> (дата звернення: 25.10.2023).

12. Про тимчасові заходи лібералізації торгівлі, що доповнюють торговельні пільги, що застосовуються до українських товарів: Регламент (ЄС) Європейського Парламенту та Ради від 30.05.2022 р., № 2022/870. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/870/oj> (дата звернення: 25.10.2023).

НОТАТКИ

Наукове видання

ЕФЕКТИВНІСТЬ МІЖНАРОДНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ:

**ВСЕУКРАЇНСЬКА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ**

3 листопада 2023 року

*Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних
несуть автори статей. Думки, положення і висновки, висловлені авторами,
не обов'язково відображають позицію редакції.*

Матеріали друкуються за авторською редакцією.

Підписано до друку 17.11.2023 р. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Цифровий друк. Ум.-друк. ар. 6,3.
Наклад 100 прим. Замовлення № 1023-044.

Надруковано: Українсько-польське наукове видавництво «Liha-Pres»
79000, м. Львів, вул. Технічна, 1
87-100, м. Торунь, вул. Лубіцка, 44
E-mail: editor@liha-pres.eu
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 6423 від 04.10.2018 р.